

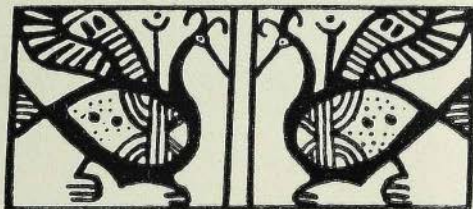

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΤΑΣΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝ-
ΘΗΣ, Α. ΛΙΟΤΤΑ, ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΤΡΟΣ, Κ.
ΒΑΛΕΤΑΣ, ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΚΟΛΗΣ, Π. ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥ, ΤΑΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ LUACES, Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, ΕΛΛΗ
ΣΑΒΕΡΙΑΔΟΥ, Μ. ΒΑΣΙ, ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ, ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑ

132

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Άνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή	£1,500 μίλς
Έτησία συνδρομή διὰ βιβλιοθήκης, σχολεία, οργανισμούς	£2,000 μίλς
Έτησία συνδρομή έξωτερικού	£2,500 μίλς
Τιμή τεύχους	£0,150 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

Τὰ ἀνάτυπα πληρώνονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥΤ: Τὸ σχολεῖον τῆς Πελοποννήσου, Ἐκφρασις τῆς Κυπριακῆς Σημαίας τοῦ 1821,	σ. 261
Τ. Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: Ὁ Σολωμὸς ὡς ἐθνικὸς παιδαγωγὸς	263
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Οἱ παρερμηνεῖες τοῦ Ἀγώνα μας καὶ τὸ «Νησί τῆς Ἀφροδίτης»	271
Α. ΛΙΟΤΤΑ (μετ. Φοῖβος Δέλφης): Ἰωνικὸ λικάνι	273
Κ. ΜΑΥΡΟΥΤ: Ἡ χάραξη τῶν ἀτράκτων	274
Κ. ΒΑΛΕΤΑ: Τὸ παράσημο	275
Π. ΚΑΚΟΛΗ: Τέσσερα ποιήματα	276
Π. ΧΙΔΙΡΟΓΛΟΥΤ: Τὸ θέμα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα στὴ νέωτερον τουρκικὴ λογοτεχνία	277
Τ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥΤ: Joaquín Lorenzo Luaces	278
ΛΟΥΤΑΘΕΣ: Ἰερὸ Μεσολόγγι	279
Κ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ: 25 Μαρτίου 1821	280
ΕΛΛΗ ΣΑΒΕΡΙΑΔΟΥΤ: Ἡ Κόρδοβα καὶ τὸ τέμενος τοῦ Ἀπτεραμάν	282
Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥΤ (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Ὅταν ἀρχίζῃ νὰ ξεντύνεται	283

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Πνεῦμα καὶ Ζωή — Κίκα Ὀλυμπίου:
Κ. Χρυσάνθη «Πεζὸς Λόγος, τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου» — ΓΕΝΙΚΑ — ΠΕΡΙΕΧΟΜΕ-
ΝΑ ΙΑ' ΤΟΜΟΥΤ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Κ. Μόντη «Διηγήματα»).

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ ΛΤΔ., Λευκωσία.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΑ΄

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1971

ΑΡ. 132

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Κι ἔγραψεν ὁ Καλὸς πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον
Τῆς νήσου Κύπρου Κύριον Κυπριανόν
"Οὐ ἐγγίξει ὄσον οὐπω ἢ ἀνέγερσις
Τοῦ Σχολείου τῆς Πελοποννήσου
Νὰ φιλοτιμηθῆ νὰ δοηθῆση μὲ συνεισφορὰς
Καὶ νὰ σκεφθῆ πῶς νὰ διαφυλάξη
Τὸ ποιμνίον του ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Καί ἐγνώριζεν ἀπὸ σχολεῖα ὁ Κυπριανὸς
Καί ἐγνώριζε γιὰ τὸν καημὸ τῆς Ρωμοσύνης
Γιὰ τοῦτο μόλις ἄρχισε ἡ ἀνέγερσις
Ἔσπευσεν ἀπ' τοὺς πρώτους νὰ κτισθῆ μὲς σιὰ θεμέλια
Γιὰ νὰ στερεωθῆ τὸ Ἴερόν Κατάστημα.

Ποῦ νὰ προβλέψη ποῦ νὰ φαντασθῆ
Πόσο ἀνέφικτος ἦταν ὁ δρόμος ποῦ ἐχάραξε
Κι δι τὸ ποιμνίον του θάκρινε πιδ φρόνιμο
Ἄντι νὰ ἐνσωματωθῆ σιδ Ἴερόν Κατάστημα
Νὰ ἰδρῶση διὰ τοῦ σχολεῖο σιτὴν Κύπρο.

ΕΚΦΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ ΤΟΥ 1821

«Ἡ σημαία αὕτη ἐχρησιμοποιήθη προφανῶς ὑπὸ Κυπρίων ἐθελοντῶν,
οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1821. Εἶναι λευκὴ μὲ
κίτρινον σταυρὸν εἰς τὸ μέσον, φέρει δὲ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸ ἄνω
ἀριστερὸν μέρος: ΣΗΜΕΑ ΕΛΛΗΝΗΚΙ ΠΑΤΡΗΣ ΚΥΠΡΟΥ».

1

Πόσο πιδ καθαρὰ εἶχαν τὰ ὄνειρα
Πόσα πιδ καθαρὸ εἶχαν τὸ αἷμα

Γιὰ νὰ προβλέψουν μὲ τόση διαύγεια
Τὰ χρώματα

Γιὰ νὰ καθορίσουν μὲ τόση ἀκρίβεια
Τὸ σχῆμα

2

Πόσο θυμίζει ή επιγραφή
 Κάποια συνθήματα πού βλέπουμε ακόμα
 Πάνω σέ τοίχους ή κορμούς τῶν δέντρων
 Μισοσθησμένα ἀπό τή βροχή
 Ξεθωριασμένα ἀπό τόν ήλιο

Κάποια συνθήματα πού θέλουν ἀνανέωση
 Κάποια συνθήματα πού θέλουν διόρθωση
 Τώρα πού μάθαμε καλύτερα τὰ ἑλληνικά

3

Τὸ πιθανότερο θὰ εἶναι [τῆς] «παιρίς» ἀντί
 «Παιρίδος Κύπρου» "Ομως

Γιατί νὰ ἀποκλείσουμε τὸ δημηκιδόν
 [ή] «πάτηρ» [τῆς] «πάτρης Κύπρου» Κι δι
 Μπορεῖ νὰ ἄκουσαν τὸ «Εἰς οἰωνὸς ἄριστος
 Ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης»

4

Κι ἔχει σιτὸ ἄνω ἄκρον σιδηρῶν
 Λόγχην ὑπὸ μορφὴν σταυροῦ
 Γιὰ νὰ λογχίσουμε τὰ ὄνειρά μας
 Νὰ ξυπνήση τὸ αἶμα
 Νὰ ἀγοιέψη

5

Μιά πὸν εἶχαμε δυὸ ἐπειεῖους
 Μιά πὸν εἶχαμε τέτοια σημαία
 Πῶς δὲ σκεφτήκαμε νὰ τὴν προτάξουμε
 Καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη παρέλαση
 "Ελλειψη φαντασίας" Ἡ μήπως
 Γιὰ λόγους ἐθνικῆς ἀσφάλειας

6

Ἐκεῖνη ἢ κόρη πὸν τὴν ἔραρε
 Ἡ κάλλη ἢ ἡ ἀδερφή
 Στέκει ἀκόμα σὲ κάποιο βράχο
 Σὲ μιὰν ἀπόμερη ἀκρογιαλιά
 Καὶ περιμένει

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΩΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

Ταιριάζει στις μέρες τών μεγάλων έπετειών, έθνικών ή άλλων, να φέρνουμε στη θύμησή μας, δίπλα στα ήρωϊκά γεγονότα, δίπλα στις μεγάλες πράξεις, και τὰ έργα τών ανθρώπων, εκείνων που έστησαν στις πράξεις αυτές αιώσιο μνημείο με τὸ λόγο. Γιατί πραγματικά στις μεγάλες ιστορικές εποχές ὁ λόγος στέκει στὸ ἴδιο ὕψος με τὴν πράξη, βρῖσκει ἢ πράξει στὸ λόγο τὸ δίδυμο αντίκρουσμά της. Κι' ἂν ἀκόμη ἕνας Περικλῆς μπορούσε νὰ διαλαλή: πὼς ἡ δόξα τῆς Ἀθηναϊκῆς Δημοκρατίας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἕναν Ὅμηρο ἐπαινέτη, ὅμως πάλι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Λόγου καὶ τῆς Τέχνης ἕνας Φειδίας ἢ ἕνας Θουκυδίδης, ἔστησαν καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ μνημεῖα αἰώνια. Κι' ὅσο γενναῖα κι' ἄξια κι' ἂν ἦταν τὰ παλληκάρια ποὺ νικούσαν στὰ Ὀλύμπια καὶ στὰ Πύθια, τὴν Ἀθανασία τὴν κέρδισαν γιὰ τὸς ἔψαλλε τοὺς Ἐπῆνικους ὁ Πίνδαρος, γιὰ τὸς ἔστηνε ὁ Πολύκλειτος τοὺς χαλκοὺς ἀνδριάντες.

Ἔτσι καὶ μετὰ τὸ μεγαλύτερο γεγονός τῆς νεώτερης ἱστορίας μας, τὸ Εἰκοσιένα, ποὺ γιορτάζουμε φέτος τὰ 150 χρόνια τῆς Παλιγγενεσίας τοῦ Γένους οἱ Πανέλληνες. Δίπλα στὸν ἀγωνιστὴ βρέθηκε ὁ ἀνώνυμος λαϊκὸς τραγουδιστὴς ποὺ ταίριαζε τὴν πράξη σὲ τραγούδι. Ὁ ἴδιος τραγουδιστὴς ποὺ αἰῶνες πρὶν εἶχε τραγουδήσει τὸ κοῦρσο τῆς Ἀντριανόπολης, τὸ πάρομο τῆς Πόλης, τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀρματολούς, ὁ ἴδιος μετουσίωσε καὶ πάλι τὸ μεγάλο ἄγγελμα σὲ λίγο, σὲ στίχο καὶ σὲ ρυθμὸ :

«Κρυφὰ τὸ λένε τὰ πουλιά, κρυφὰ τὸ λέν τ' ἀηδόνια,
κρυφὰ τὸ λέει ὁ γούμενος ἀπὸ τὴν ἅγια Λαύρα.

«Παιδιά, γιὰ μεταλάβετε, γιὰ ξεμολογηθῆτε·

δὲν εἶν' ὁ περσινὸς καιρὸς κι' ὁ φετεινὸς χερμῶνας.

Μᾶς ἦθε γὴ ἀνοιξη παρκή, τὸ καλοκαίρι μαῦρο,

γιὰ τὴ σηκώθη πόλεμος καὶ πολεμᾶν τοὺς Τούρκους.

Νὰ διώξουμ' ὅλη τὴν Τουρκιά ἢ νὰ χαθοῦμε οἱλοι.»

Δὲν εὐτύχησε ὅμως ἡ πράξη νὰ τραγουδηθῆ μονάχα ἀπὸ τὸν λαϊκὸ τραγουδιστὴ, εὐτύχησε ν' ἀπολαύση καὶ τὸν ποιητὴ, τὸν ἕναν ποὺ θὰ ἔδινε στὸ τραγούδι τὸ βάρος τῆς μεγάλης προσωπικῆς του τέχνης. Καὶ αὐτὸς δὲν ἦταν ἄλλος παρὰ ὁ Ἐθνικὸς μας ποιητὴς ὁ Διονύσιος Σολωμὸς.

Δὲν ἦταν ὅμως μόνο ὁ Σολωμὸς ποὺ συνέβαλεν γιὰ νὰ «μνημειωθοῦν» οἱ μεγάλες στιγμὲς καὶ μεγάλες μορφὲς τοῦ Εἰκοσιένα. Στὸ διάστημα ποὺ κύλησε καὶ μετὰ ἄλλες πρὶς κακοδαιμονίες ποὺ βοῆξαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ δοκίμασαν, ἔγιναν πολλὰ γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ὁλοκλήρωση τοῦ Ἀγῶνα. Μετὰ τὴν ἱστορικὴ μελέτη, μετὰ τὴν πρόφορική παράδοση, μετὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ τὴ δημοτικὴ μουσικὴ. Μετὰ τὴν ἐπίσημη ρητορικὴ τῆς ὀδηγήτριας παιδείας καὶ πολιτικῆς. Μετὰ τὴ σμίλη τοῦ καλλιτέχνη καὶ τὸν χρωστήρα τοῦ ζωγράφου. Μετὰ τὴν μεγάλη ὑμνωδιακὴ καὶ λυρικὴ ποίηση τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ Κάλβου, τοῦ Βαλαωρίτη, τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Παράσχου, τῶν Σούτσων, τοῦ Σουρῆ καὶ τῶσων ἄλλων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν φαντασία τῶν πεζογράφων καὶ τῶν θεατρικῶν συγγραφέων, ποὺ ἀντλήσαν ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα θέματα, μορφές, ἀξίες, στιγμὲς σηματοδιακῆς καὶ τὶς ζωντάνεψαν καὶ μ' αὐτὲς θρέψαν τὴ συγκίνησή μας, τὴ γνώση μας καὶ τὴν ἱστορικὴ μας συνείδηση.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Εἰκοσιένα δὲν πρέπει νὰ τὸ βλέπουμε ἀπλῶς ὡς ἕνα ἱστορικὸ γεγονός, μὰ σειρά δηλ. πράξεων πολεμικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνέργειας, ἀλλὰ καὶ ὡς πνευματικὸ γεγονός πρῶτου μεγέθους (Α. Καραντώνη: «Θέσεις καὶ Ἰδέαι», Τόμος Α' 4, 1970). Μαζί του δὲν ἐλευθερώθηκε μόνο ἕνα μέρος μιᾶς σκλαβωμένης φυλῆς ποὺ εἶχε τόσο ἔνδοξο παρελθόν. Ἐλευθερώθηκε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος ποὺ τόσοσιν αἰῶνες, δὲν εἶχε ἐπίσημο δικαίωμα ἐλευθερῆς λαλιᾶς καὶ προπαντὸς δὲν εἶχε ἱστορικὸ ἔδαφος γιὰ νὰ σαρωθῆ καὶ νὰ καρπίση τὰ θαύματά του ὅπως στοὺς καιροὺς τῆς παλιᾶς του δόξας τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς Βυζαντινῆς. Τὸ 21 ξύπνησε ὁ Ἑλληνικὸς Λόγος καὶ ἔγινε ἔκφραση καὶ ἔργο. Ξαναβλά-

στησε μὲ τὴν Παλιγγενεσία καὶ ἔδωσε στὸ Ἔθνος καρπούς.

Ὁ Σολωμὸς ἀνήκει στοὺς λίγους ἐκείνους καὶ ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ ἐρευνηθοῦν καὶ νὰ μελετηθοῦν τόσο πολὺ ἀπὸ τοὺς σύγχρονους καὶ μεταγενέστερους τους. Ἡ σολωμικὴ βιβλιογραφία εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς πρὸ σπουδαίες καὶ πρὸ πλούσιες στὸ εἶδος τῆς. Παρ' ὄλ' αὐτὰ ὑπάρχουν ἀκόμα πολλὲς πλευρὲς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του ποὺ χρειάζονται νὰ ξανακυταχτοῦν. Κι' ἐνῶ οἱ μελετητὲς ἀσχολήθηκαν τόσο πολὺ μὲ τὴν διαδόχου «δίκη», πολὺ λιγώτερα πράγματα γνωρίζομε γιὰ τὴν σημασία καὶ τὴν ἀξία τοῦ Σολωμοῦ σὰν ἐθνικοῦ παιδαγωγοῦ τῆς νεότητος καὶ τῆς παιδαγωγικῆς του ιδέας. Μόνο ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς τὸ 1898, ὅταν ἡ Ἑλλάδα γιόρταζε τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ Σολωμοῦ (1798) ἔγραψε ἓνα μικρὸ ἄρθρο μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγωγή», δημοσιευμένο στὰ «Πρῶτα Κριτικά» του (1913) καὶ ἀναδημοσιευμένο στὴν ἔκδοση «Στοχαστῆ» «Γύρω στὸ Σολωμό» (1927).

Τὰ ὅσα γράφονται ἐδῶ, δὲν ἀποτελοῦν παρὰ μιὰ μικρὴ συμμετοχὴ στὸν Πανελλήνιο γιορτασμὸ τῆς Παλιγγενεσίας τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ σὰν μικρὴ παρακίνησι γιὰ ὅλους μας, γιὰ τὸ χρέος ποὺ ἔχομε νὰ μελετήσουμε τὸν Σολωμὸ καὶ τὸ ἔργο του ἀπὸ αὐτῆς τῆς παρὰ πολὺ σπουδαίας πλευρᾶς.

Σὲ μιὰ μελέτῃ του γιὰ τὸ Σολωμὸ κάποιοι ἐκπαιδευτικὸς στὴ Δημοτικὴ Ἐκπαίδευση Π. α. ν. Νάκος, «Ὁ Σολωμὸς τραγουδιστῆς τῆς Πατρίδας καὶ τῆς Θρησκείας» σημειώνει κάπου:

—«Βρίσκω, ὅτι, ἂν πρέπει (οἱ γονεῖς) νὰ ἔχουν δύο βιβλία στὸ σπίτι τους γιὰ τὸν ἑαυτὸν καὶ γιὰ τὰ παιδιά τους, τὸ ἓνα πρέπει νὰ εἶναι ἡ «Ἁγία Γραφή» καὶ τὸ ἄλλο ὁ Σολωμὸς, ὁ τραγουδιστῆς τῆς πατρίδας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας.»

—«Πρέπει νὰ γνωρίσουμε τὸ Σολωμό.» Πρῶτα τὸ Σολωμό. Ὅλοι, ὡς τὰ λαϊκὰ στρώματα, ὡς τοὺς «γονεῖς». Σχολεῖο καὶ σπίτι πρέπει νὰ στηριχθῆ κατὰ κάποιον τρόπο, στὸ Σολωμό.

Ἴδου ἓνα σύνθημα Παιδείας πιά, καὶ ὄχι ἀπλῶς ἐκπαίδευσης, ἂν ὑπάρχει κάποια διαφορὰ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ συνώνυμους ὄρους: Ἐκπαίδευση καὶ Παιδεία. Ἡ «ἐκπαίδευση» στρέφεται πρὸς τὴν μάθησι, ἡ «Παιδεία» πρὸς τὴν μόρφωσι. Μάθησι καὶ μόρφωσι πάνε μαζί μὲ τὸν ὄρο ἡ μάθησι νάνα μέσα στὴ μόρφωσι.

Πῶς ἔβλεπε κάποτε ὁ μέσος μορφωμένος ἄνθρωπος τὸν ποιητὴ, πῶς τὸν ἀντίκριζε σὰν ἄτομο καὶ σὰν ἀξία κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ μᾶς τὸ δείχνει μιὰ ἀνέκδοτη σελίδα ἐνὸς δικηγόρου ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο, τοῦ Ἀγγελου Ζήσι καὶ ποὺ τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ κείμενο ἀνακάλυψε ὁ ἀκαταλόνητος ἐρευνητῆς τοῦ Ζακυνθικοῦ πολιτισμοῦ καὶ μελετητῆς τοῦ Σολωμοῦ, Ντίνος Κονόμος καὶ τὸ δημοσίευσε στὴν ἐργασία του, τὸν τόμο «Σολωμικά»:

—«Μεταξὺ τῶν ζώντων καὶ ὁμογενῶν ποιητῶν μας, γράφει τὸ κείμενο, ὡς ἀστὴρ πολύφωτος, λάμπει ὁ Ζακύνθιος Σολωμὸς. Ὅσάκις εἰς τὰς περιπλανήσεις του ὁ ποιητῆς ἀπαντήσῃ θάλασσαν, λίμνην, δάσος, ἐρημίαν, ὄρος, ἐρείπια, ἀγαπᾷ νὰ ἀναπαύεται σιμά των, ἐπειδὴ ἐκεῖ ἀναπνέει ἀπὸ ψυχῆς καὶ καρδίας. Ὁ Δ. Σολωμὸς εἶναι πλούσιος, καὶ ὀλίγον κοινωνικός: ἐκ τῆς πρώτης του νεότητος ἐλευθερίως μεταχειρίζεται τὴν πλουσίαν αὐτοῦ κατάστασι. Ὅλοι οἱ τόποι ὅσους ἐπεσκέφθη, κηρύττουν τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ ἐλευθεριότητά του. Εἰς τὰς συναστροφάς, γίνεται ὀχληρὸς, μελαγχολικός, σκυθρωπός· ἀλλ' ὅταν τὸ ἀντικείμενον τοῦ λόγου εἶναι περίεργον, ἢ συνήθης του πικρία πὸν ἀφίνει, τὸ πρόσωπόν του γίνεται ζωηρόν, ἢ εὐγλωττία του ἐξαισία, τὰ ὄμματά του σπινθηροβολοῦσι καὶ ἡ μεγαλοφυΐα του ἀνακαλύπτεται. Ὁ Σολωμὸς εἶναι ὑπὲρ τῶν πενήντα ἐτῶν, ἔχει ποιητικομανίαν καὶ εἶναι παράδοξος διὰ τὴν εὐγλωττίαν του. Παντοῦ εἰς τὰς διαφόρους ποιήσεις του, εἶναι διεσπαρμένα ἰδέαι λαμπραὶ· αὐτὸς γνωρίζει κατὰ βάθος τὴν ἀνθρώπινον καρδίαν, καὶ διὰ τοῦτο σὲ προσηλώνει καὶ σὲ διδάσκει. Ἡ φαντασία του εἶναι πλουσία, ὑψηλὴ καὶ πλήρης ἀπροσδοκῆτων ἰδεῶν. Ὑπερβολὴ βέβαια δὲν εἶναι, ἐὰν εἰπωμεν, ὅτι κανένας τῶν σημερινῶν ποιητῶν μας δὲν ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὅσον ὁ εὐγενὴς Σολωμὸς, κανένας τοῦλάχιστον δὲν τὴν ὕμνησε περισσότερο εὐφρέστερα καὶ ἀληθέστερα ἀπὸ αὐτόν· καὶ ὁ ὕμνος του τέλος πάντων εἰς τὴν ἐλευ-

θερίαν της, τὸ ἀποδεικνύει. Διὰ τοῦτο, ἡ Ἐπτάνησος πρέπει ἀκαταπαύστως νὰ χαίρῃ καὶ νὰ καυχᾶται, διότι ἐγέννησε τὸν μέγαν της τοῦτον ποιητὴν, τοῦ ὁποῦ τοῦ ὄνομα θέλει ἠχήσῃ μίαν ἡμέραν εἰς ὅλα τὰ σοφὰ μέρη τῆς γῆς, ὡς ἄλλος Φώσκολος ὁ υἱὸς τῆς πατρίδος του.»

Εἶναι ἓνα ἀπλοῖκό κείμενο ποὺ ἀπηρεῖ ὄχι μόνο τὴ μεγάλη ἐντύπωση ποὺ προξενοῦσε ὁ Σολωμὸς στοὺς διπλανοὺς του, σὰν προσωπικότητα, ἀλλὰ καὶ τὴ θέση ποὺ εἶχε ὁ Ποιητὴς, γενικά, στὴ συνείδηση τοῦ κόσμου. Ποῦ σήμερα οἱ ἄνθρωποι νὰ «χαίρωνται ἀκαταπαύστως» γιὰ τὸ ἔχουμε ἀνάμεσόν μας τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν ποιητὴ. «Κοπάδι ἀκαταμέτρητο ὁ κόσμος, ὅπως λέγει ὁ Ἄ ν δ ρ ε α ς Κ α ρ α ν π ὶ ὠ ν η ς, τρέχει μακρὰ ἀπὸ τὴν ποίηση.»

Μὰ ἡ Ποίηση γενικά εἶναι καὶ Παιδεία καὶ ὁ Σολωμὸς δὲν εἶναι μόνο ὁ μέγαν μας ἔθνικὸς ποιητὴς, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγαν μας Ἐθνικὸς Παιδαγωγός. Δὲν ἔγραψε κανένα παιδαγωγικὸ ἔγχειρίδιον ὁ Σολωμὸς, μὰ οὔτε καὶ μᾶς ἔδωσε κανένα ἔργο μὲ συγκεντρωμένες τὶς παιδαγωγικὲς του παραινέσεις. Ἐνας Ποιητὴς σὰν τὸ Σολωμὸ δὲν ἐχρειάζεται νὰ τὸ κάμῃ αὐτό. Κι' ἂν τὸ ἔκαμε δὲν θάχε τόση σπουδαιότητα. Ὁ Σολωμὸς γίνεται παιδαγωγός μὲ τὸν δικὸν του τρόπο: Τὸν ποιητικόν. Τὶς παιδαγωγικὲς του ἀντιλήψεις καὶ συμβουλὲς τὶς ἐκφράζει μὲ τὴν μαγεία τοῦ ρυθμοῦ τοῦ ποιητικοῦ στίχου. Μεταμορφώνει σὲ τραγοῦδι τὰ παιδαγωγικά του μηνύματα πρὸς τοὺς νέους, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴ λεπτότητα τῆς ψυχῆς του, τὸ φωτεινὸ του μυαλὸ καὶ τὶς ἀνατάσεις τῆς καρδιάς του.

Οἱ «παιδαγωγικοὶ» του στίχοι, ἂν μπορούσαμε νὰ τοὺς ὀνομάσωμε, δὲν εἶναι πολλοὶ μέσα στὸ συγγραφικὸν του ἔργο. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τοῦ Σολωμοῦ δὲν ἦταν νὰ κάμῃ «τὸν δάσκαλον», μὲ τὶς ποιητικὲς του ἐμπνεύσεις. Ἄν τὸν ἐνόμαζε κανεὶς «παιδαγωγόν» ὅταν ζοῦσε, ἴσως θὰ ἐξενίζετο καὶ ὁ ἴδιος. Βαθὺς σκοπὸς καὶ πόθος τῆς ζωῆς ποῦ ἦταν νὰ γεμίσει καὶ νὰ κάμῃ ν' ἀνθίσουν στὶς ψυχὰς τῶν συγχρόνων του καὶ τῶν γενιῶν ποῦ θ' ἀκολουθοῦσαν καὶ μάλιστα τῶν νέων «τὸ Ὁραῖον καὶ Ἀληθές» χρέος, ποῦ «δὲν ἐξεπλήρωσε μὲ ἀδειανὰ λόγια» καὶ ὁ ἴδιος. Ὁ Σολωμὸς ἐπίστευε ὅσον ὀλίγοι «ὅτι ἡ ποιητικὴ ἔχει ὑψηλοτάτην ἐντολή», ἠθοπλαστικὴ, παιδαγωγικὴ, πολιτιστικὴ, καλλιτεχνικὴ. Καὶ τὴν βαθεῖα αὐτὴ πίστη ἀγωνίστηκε νὰ τὴν κάμῃ πραγματικότητα μὲ τὸ ἔργο του. Καὶ τὸ πέτυχε.

Γράφοντας γι' αὐτὴ τὴν ποίηση ὁ Κωστής Παλαμᾶς στὸ ἄρθρον του «Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ ἔθνικὴ ἀγωγή» παρατηρεῖ: «Ἡ ποίησις αὕτη, διὰ τῶν μεγάλων ἰδανικῶν πῆς ἔθελοθυσίας, τῆς αὐταπαρνήσεως, τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἐνεργείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμπνέεται καὶ τὰ ὅποια ἐμπνέει, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἠθοπλαστικὴ, καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς πιστὴ ὑπηρετίς. Ὡς πρὸς τοῦτο θὰ ἠδύνατο εὐλόγως νὰ θεωρηθῆ ὡς συνέχεια τῆς ἀθανάτου ποιήσεως τῶν ἀρχαίων.» (Κ. Παλαμᾶ «Γύρω στὸ Σολωμό», σελ. 112).

Πραγματικὰ ἡ ποίηση τοῦ Σολωμοῦ ἀποτελεῖ «ἓνα ταμεῖον» φιλοπατρίας, εὐγενικῶν ἀνατάσεων τῆς ψυχῆς, ὑψηλῶν ἰδανικῶν, ἱερῶν σκοπῶν γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ζωῆς, ὠραίων πράξεων αὐτοθυσίας, ἀγάτης καὶ ὕμνολογίας τῆς ἀρετῆς, ὑπερασπίσεως τῆς δικαιοσύνης, «Δοξαστικὸ» τῆς Ἐλευθερίας.

«Τριῶν μεγάλων ἠθοπλαστικῶν ἰδεῶν λαμπρὰ ἐνσάρκωσις εἶναι ἡ ποίησις τοῦ Σολωμοῦ», γράφει ὁ Παλαμᾶς. «Τῆς ἰδέας πῆς Πατρίδος, τῆς ἰδέας τοῦ ὠραίου, τῆς ἰδέας τῆς γλώσσης.» Καὶ ἡ Θρησκεία καὶ ἡ Πατρις εἶναι οἱ δύο μεγάλες ἰδέες τῆς Ζωῆς ποῦ τὴν ἐμπνέουν καὶ τὴν ὀδηγοῦν στὶς ὑπέροχες συλλήψεις. Εἶναι οἱ ἰδέες ποῦ τόσο βαθεῖα ἀγάπησε ἀπὸ τὰ μαθητικά του χρόνια μέχρι τοῦ θανάτου ποῦ καὶ ἀγωνίστηκε νὰ τὶς μνησθῇ μὲ τὴν ποίησίν του στὸ Ἔθνος, ποῦ καὶ αὐτὸς ἀνῆκε. Πάντοτε στὸ μυαλὸ του ὑπῆρχε αὐτὴ ἡ ἀνησυχία κατὰ τὸν ποιητὴ Γ ε ὠ ρ γ ι ο Β ε ρ ἰ τ η, ὅτι «ἂν ὁ ποιητὴς δὲν ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του καὶ τὸν λαόν του, ποιὸς λοιπὸν θὰ εἶναι ὁ καρπὸς τοῦ ἔργου του; Καὶ ὅταν αὐτὸς θὰ ἔχει περάσει πλέον, τί θάχῃ μείνει πίσω του στὸ στερεὸ καὶ μόνιμο καὶ σεβαστὸ ἀπ' τοὺς ἐπιγόνους;» (Γ. Βερίτη, Λογοτεχνία καὶ Ἰδανικά, «Ἀκτινές» Τ. ΙΑ' (1948 6—311).

Τί ἐξητοῦσεν τὸ Ἔθνος ἀπὸ τὸν ποιητὴ μας τὸ βλέπουμε ἀπ' τὴν ἀλληλογραφία ποῦ ποῦ εἶχε μὲ τὸν ποιητὴ καὶ ἱστοριογράφον Γ ε ὠ ρ γ ι ο ν Τ ε ρ τ σ έ τ η ν. Κάποτε ἔγραφε σ' αὐτόν: «Τὸ Ἔθνος θέλει ἀπὸ ἡμᾶς τὸν θησαυρὸν πῆς ἀτομικῆς μας διανοήσεως ἐνδεδυμένον ἔθνικά.». Καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ ἀτομικοῦ διανοητικοῦ θησαυροῦ τοῦ Σολωμοῦ στάθηκε ἐξαι-

ρετικά μεγάλη πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Παιδεία του.

Ἐφρηβος ἀκόμα, ὅταν σπούδαζε στὴν Ἰταλία, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς συμμαθητές του, σ' ἓνα ἐπιτάφιο λόγο του ἐτελείωσε μετὰ τὴν ἐξῆς ἀποστορφή, ὡραία γιὰ κάθε ἐποχὴ, καθὼς διαπιστώνει ὁ Κώστας Καϊροφύλας στὰ «Ποιήματα Σολωμοῦ»:

—«Νέοι συμμαθητάδες, μάθετε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἀρετὴ, δίχως νὰ ὑπερηφανεύεσθε καὶ δὲν θὰ ὑπερηφανευθῆτε, ἂν ἀληθινὰ μάθετε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν ἀρετὴ. Ἄλλὰ μὴ παραχαμηλώσετε ποτὲ τὴν κεφαλὴ, διότι θὰ εὑρεθοῦν πολλὰ ἄτιμα καὶ ἀρχαῖα χέρια ἔτοιμα νὰ σᾶς τὴν πλακώσουν. Ἄν πάλι πολυμήσουν οἱ ἄνανδροι νὰ σᾶς ὑβρίσουν, γιὰ νὰ σκεπάσουν τοὺς πολλοὺς φόβους, οἱ ὁποῖοι φωλιάζουν μετὰ τὴν ψυχὴ τους, τότε, ναὶ σηκώσετε τὴν κεφαλὴ μετὰ ὅλη τὴ δύναμη πῶχει, καὶ θὰ ἰδῆτε ὅτι θὰ πέσει εὐθὺς ἐκεῖνη ἢ αὐθάδεια, ἐπειδὴ εἶναι μικρὸ-ψυχή αὐθάδεια.»

Ὁ ἴδιος λάτρης τῆς Ἀλήθειας ἤθελε τὸ ἔθνος νὰ διαπαιδαγωγηθῆ κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μάθῃ νὰγαπᾷ τὴν Ἀλήθεια: «Τὸ Ἔθνος, ἔλεγε, πρέπει νὰ μάθῃ νὰ θεωρῆθῆ ἔθνικόν ὅτι εἶναι Ἀληθές.» Πίστευε ὅτι μόνον μετὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἠθικὴ μόρφωσιν τοῦ λαοῦ θὰ μπορούσε νὰ ὀρθοποδῆσῃ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ νὰ συνεχίσῃ πῆν τιμητικὴ πορεία τῶν ὑψηλῶν πεπραγμένων του. Ὁ ἴδιος προσπαθοῦσε μ' ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ τὸν στενοχωροῦσε πολὺ ὅταν ἔβλεπε ἀνθρώπους νὰ τὸν ὀδηγοῦν στὴν ἠθικὴ ἀπαθλίωσιν. Μετὰ τὴν ψυχρὴν γριάτῃ ἀπὸ παρόμοια αἰσθήματα ἔγραψε στίς 25 Μαρτίου, 1842 πρὸς τὸν φίλον σου Γ. Τερτσέτη:

—«Εἶναι χρόνια εἴκοσι κ' ἓνα πὸν σὸν σήμερα ἡ Ἑλλὰς ἔσπασε τὰς ἀλύσεις της. Ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι ἡμέρα χαρᾶς καὶ δακρύων. Χαρᾶς γιὰ τὸ μέλλον, δακρύων γιὰ τὴ σημερινὴ ὑποδούλωσιν. Τί νὰ πῶ γιὰ τὸ παρόν; Ἡ διαφθορὰ εἶναι τόσο γενικὴ καὶ ἔχει πόσον βαθιεῖς ρίζες ὥστε προξενεῖ κατάπληξιν. Ὅταν οἱ αἴτιοι αὐτῆς παταχθοῦν ἐντελῶς, τότε θὰ εἶναι δυνατὴ μιὰ ἠθικὴ ἀναγέννησιν. Τότε τὸ μέλλον μας θὰ εἶναι μεγάλο, ἂν ὅλα στηριχθοῦν στὴν ἠθικὴν, ἂν ἡ δικαιοσύνη θριαμβεύσῃ, ἂν τὰ γράμματα καλλιεργηθοῦν ὄχι γιὰ μάταια ἐπίδειξιν, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ παιδείαν καὶ μόρφωσιν ὄχι σχολαστικὴν. Θὰ ἔχωμε — ἢ μᾶλλον θὰ ἔχουν τὰ παιδιὰ μας — τότε μιὰ ἠθικὴ ἀναγέννησιν καὶ τὸ μέλλον θὰ εἶναι μεγάλο. (Κ. Καϊροφύλας, Σολωμοῦ, Ποιήματα).

Τὴν ἠθικὴν αὕτη ἀναγέννησιν τοῦ λαοῦ ὁ Σολωμὸς δὲν τὴν βάσιζε πάνω σὲ ἀφηρημένους ἰδέας, ὅπως συμβαίνει μετὰ πολλοὺς ἠθικολόγους. Πίστευε ὅτι ἡ πνευματικὴ ἄνωσιν ἑνὸς λαοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ πῶν βαθμῶν καὶ τὴν ποιότητα τῆς θρησκευτικότητάς του πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ ἴδιος ἀπὸ τῆς μικρᾶς του ἡλικίας αἰσθάνετο ἰδιαιτέρην κλίσιν πρὸς τὴν Θρησκείαν τοῦ ἑκαλλιεργήσε ὁ πρῶτος δάσκαλός του — στὴ Ζάκυνθο ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Κασιμάτης. Πολύτιμες ἐπίσης πληροφορίες μᾶς δίνει ὁ Ζακύνθιος λόγιος καὶ κατόπιν ἐπίσκοπος Κυθῆρων Κωνσταντῖνος Στρατοῦλης πού γνώρισε καὶ συναναστράφηκε προσωπικὰ τὸν ποιητὴν. Ἀπ' τὸν ἐπικήδειον λόγον του γιὰ τὸν Σολωμὸν μαθαίνουμε λοιπὸν ὅτι «ἐκ τῆς ἱερᾶς Δέλτου τῆς Νέας Διαθήκης, ταύτης τῆς νέας συμμαχίας καὶ τοῦ δεσμοῦ πῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐξήντηει τὰς ποιητικὰς αὐτοῦ ἐμπνεύσεις. Ἐμελέτα δὲ ὡς εἶ τις ἄλλος τὸν οὐρανοφάντορα Βασίλειον, τὸν θεῖον Χρυσόστομον, πὸν βαθύνουν Γρηγόριον καὶ τοὺς Θεοφόρους ποιητὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἱερῶν ὑμνοδοῦς Δαμασκηνὸν καὶ Κοσμᾶν, οὗς μετ' ἐπιστασίας ἀνέγνω. Τῆς θύραθεν παιδείας θώρακα περιεβλήθη τὴν ἱεράν, καθόσον αὕτη σχέσιν εἶχε μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ σπουδῶν. Ταῶντι ἐγκρατέστατος ἦτο τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ἔνθα εὗρισκε λειμῶνα πνευματικῆς νομῆς καὶ προφῆς...».

Ἀκριβῶς αὕτην τὴν θεῖαν τροφὴν μετὰ τὴν ὁποία χόρταινε τὴν πνευματικὴν του πείναν, φιλοδόξησε νὰ προσφέρῃ στὸν λαὸν ὁ Σολωμὸς μετὰ τὴν ποιήσιν του **θέλοντας** καὶ συμβάλῃ στὴν ἀγωγὴν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματός του. Ἡ γνησιότητα τῆς θρησκευτικῆς του συγκινήσεως δὲν φανερῶνεται βέβαια μετὰ κωνυγῆς καὶ μάταιας ἐπιδείξεις, ὅπως δυστυχῶς συνθίξεται σ' ἐμᾶς σήμερα. Ὅπουδῆποτε ὁμιλεῖ γιὰ τὴν δημιουργίαν, τὸν θάνατον, τὴν κρίσιν τῆς μέλλουσας ζωῆς οὐδέποτε ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν δογματικὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν. Ὁ καθηγητὴς κ.

Νικόλαος Τωμαδάκης γράφοντας για τις πηγές του έργου του Σολωμού μάς λέει για τις επιδράσεις του Χριστιανισμού :

—«...Η επίδρασις του Χριστιανισμού ἐπὶ τὸ ἔργον του δὲν εἶναι ἀπλῶς διακοσμητικὴ ἀναφορὰ χωρίων καὶ προσώπων, οὐδ' ἡ συμβολικὴ διὰ τῶν λατρευτῶν προσώπων τοῦ Χριστιανισμοῦ παράστασις τῶν ἰδίων ιδεῶν. Τοῦτο θὰ ἦτο βλασφημία λεγόμενον περὶ τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπίστευεν ὀρθῶς δογματικῶς καὶ συνεβίβαζε τὴν κατὰ κόσμον γνῶσιν πρὸς τὴν πλουσιαν ἐνόρασιν διὰ τῆς ὁποίας ἔβλεπε τὰ πέραν τοῦ παροδικοῦ τούτου κόσμου αἰώνια. Ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀκόμη ὁ Ποιητὴς ἐθεμελίωσε τὸ ἠθικόν του οἰκοδόμημα, ὁ Θεὸς δὲ κατ' αὐτὸν εἶναι καὶ κριτὴς καὶ τιμωρὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἐκτροπῆς καὶ ἐπιβραβευτὴς τοῦ ἀγαθοῦ.

Ἔρσιμένα του ἔργα, αἱ ὡδαὶ εἰς τὴν Φαρμακωμένην καὶ ἡ ὠδὴ εἰς Μοναχὴν, δεικνύουν ζωηρότερον τὴν θρησκευτικὴν του πίστιν καὶ τὴν δογματικὴν του προσήλωσιν» (Ν. Β. Τομαδάκη, Τὰ ἔργα τοῦ Δ. Σολωμοῦ, 1954 σ. ρνά).

Ἡ Θρησκεία μαζί με τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἐλευθερία εἶναι οἱ τρεῖς μορφές ποῦ κυριαρχοῦν, ὅπως ἀναφέραμε σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ. Ἡ πρώτη εἶναι κυρίαρχη ἠθικὰ σ' ὄλο τὸ ἠθικὸ — λογικὰ διδακτικὸ δημιούργημα τοῦ χριστιανοῦ Ποιητῆ. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι ἠθικὰ ἐλεύθερος, γιὰ νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ χρέος του.

Κατὰ τὸν ἴδιο καθηγητὴ Ν. Τομαδάκη «αὐτὸ τὸ καθῆκον τοῦ συγχρόνου μετὰ Σολωμὸ ἀνθρώπου εἶναι ἡ Ἑλλάς. Στὴ μορφὴ τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὄχι συγκεχυμένες, γιὰ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πῆ κανεῖς, ἀλλὰ συγκερασμένες οἱ ἔννοιες τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐλευθερίας. Οὔτε μποροῦσε γιὰ τὸν Ποιητὴ νὰ νοηθῇ Ἑλλάδα σκλαβωμένη — ὁ ἀγώνας τοῦ 21 εἶναι ἀπλὴ ἀποκατάστασις τοῦ παντισμοῦ ἀνάμεσα στὴν δυνάμει ἐλεύθερη Πατρίδα καὶ στὴν πρόσκαιρὰ καταπιεσμένη Ἐλευθερία. Αὐτὸς ὁ ταυτισμὸς φαίνεται σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Ποιητῆ καὶ τοῦ δίνει ἕνα ἰδιαιτέρο ἠθικὸ νόημα. Μιὰ τέτοια Πατρίδα ὑψώνεται παράπλευρα πρὸς τὴ Θρησκεία, καὶ κάθε θυσία γι' αὐτὲς τὶς δύο εἶναι ἰσότημες.»

Ὅλο τὸ αἷμα ποῦ χυθῆ
γιὰ Θρησκεία καὶ γιὰ Πατρίδα
ὅμοιαν ἔχει τὴν τιμὴ.....

(Ν. Τομαδάκη, Νεοελληνικά, 1953).

Παράλληλα κ' ὁ πατριωτισμὸς ποῦ Σολωμοῦ κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ προσωπολατρικός. Ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ὁ Βυγον κλαίονται νεκροί. Στὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν Σουλιῶτες, Σουλιώτισσες, ἀγωνιστές, νέοι, γυναῖκες ἀντρωμένες, ὅπως ὑπάρχουν σπουργίτια καὶ ἀέρας μοσκοβολισμένους. Οἱ «ὔμνοι» τοῦ Ποιητῆ, ὁ «Κρητικὸς», οἱ «Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» δὲν εἶναι πινακοθήκη γιὰ τοποθέτηση ἡρωϊκῶν μορφῶν, γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἐπιγενομένων. Τὰ σύμβολα εἶναι ἱερά, ὁ Πατριάρχης, ὁ Μπότσαρης π.χ. ἀλλὰ ὁ ἀγώνας εἶναι ἀνόνημος, γιὰτὶ μόνο ἡ Ἐλευθερία κ' ἡ Πατρίδα ἔχουν ὄνομα κ' αὐτὲς μονάχα ἔνα, Ἑλλάς.

Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ μερικὰ συγκεκριμένα παραδείγματα ἀπὸ τὸ ἔργο ποῦ Σολωμοῦ ποῦ θὰ μποροῦσαν νὰ χαρακτηριστοῦν ὡς πολύτιμες παιδαγωγικὲς νοουθεσίες πρὸς τοὺς νέους.

Γιὰ τὸν Σολωμὸ «τὸ μέσα πλοῦτος» τῶν ἀνθρώπων εἶχε τὴ μεγαλύτερη σημασία ἀξία γιὰ τὴ ζωὴ τους, Αὐτὸ «τὸ μέσα πλοῦτος» ὑμνεῖ στὸ περίφημο ἐπίγραμμα του «εἰς Φραγκίσκαν Φραιζερ» καὶ ὁ

«ὄμορφος κόσμος ἠθικὸς ἀγγελικὰ πλασμένος»,

κινεῖ πάντοτε τὶς χορδὲς τῆς λύρας του. Ἡ εἰκόνα τοῦ Τέλειου Ἀνθρώπου, τοῦ ἀναγεννημένου ἠθικὰ ἐσαγήνευσε κυριολεκτικὰ τὴν φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ ποιητῆ. Μέσα στὸ περίφημο, ἀποσπασματικὰ δυστυχῶς, ποίημά του, «ὁ Πόρφυρας», ὁ Σολωμὸς ἀγωνίζεται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ με ὑψηλὲς ποιητικὲς εἰκόνας τὴν φωτεινὴ Ἰδέα τοῦ Τέλειου Νέου. Ὁ νέος τοῦ Πόρφυρα κηγαίνει νὰ κατακτήσῃ τὸ ἄπειρο καὶ τὸ μυστήριο.» Στὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ

ύμνουμένου πέλειου νέου, όπως ώνειρεύετο όλους τους νέους του Έθνους του, βάξει ο Σολωμός τους περιφνημούς στίχους του :

«Άνοιχτά πάντα κι' άγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου

.....
νειὸς κόσμος ὁμορφος παντοῦ χαρᾶς καὶ καλοσύνης.»

Λίγες στιγμές προτοῦ ὁ νέος τοῦ «Πόρφυρα» ξεψυχήση ὁ Σολωμός φαντάζεται ὅτι γίνεται μιὰ ὑπερκόσμος σκηνή, μιὰ σκηνή «ἐρμιάς καὶ μεγαλείου», με τὴν ὁποία ὁ ποιητὴς περιβάλλει τὴν μυστηριώδη ὥρα τοῦ θανάτου τοῦ ἐξιδανικευμένου αὐτοῦ νέου «με τὴν μεγάλῃ ψυχῇ πνοῇ τῆς νεότητος».

Καὶ ὁ ποιητὴς ὁραματίζεται :

«Πρὶν πάψ' ἡ μεγάλῃ ψυχῇ πνοῇ χαρὰ γεμίζει
ἀστραψε φῶς, κι' ἐγνώρισεν ὁ νιὸς τὸν ἑαυτό του
οἱ κόσμοι γύρου ν' ἀνοιγαν κορῶνες γὰ τοῦ ρίξουν».

Ἄλλὰ καὶ ὁ «Ἕμνος στὴν Ἐλευθερίᾳ» μᾶς δίνει πολλές διδακτικὲς στροφές πού θὰ περῶνουν τὶς ἑλληνικὲς γενιὲς με θείες ἀνατάσεις καὶ ἐξάρσεις τοῦ πνεύματος. Μὲ ἓνα ἐντελῶς δικό του καὶ ὑπέροχο πρόπο ὁρίζει τὴν Ἐλευθερία, τὴν Ἑλλάδα, τὴ Θρησκεία, σύμφωγα με τὴν παράδοση. Δίδει νόημα στὸν Ἄγωνα, στὶς μάχες, στὶς σφαγές, στὶς ἐκδικήσεις. Ταυτίζει τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νέους Ἕλληνες, ἡ Θρησκεία γίνεται ὁδηγός. Σιωπᾶ, τὰ προσωπικὰ κατορθώματα. Τέλος διδάσκει καὶ συμβουλεύει. Δὲν εἶναι ὁ Ποιητὴς πού ὁμιλεῖ ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ ἀνήσυχη Ἐλευθερία, ἡ ὁποία βλέπει πῆν διχόνοια τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸν ἀντίκτυπο πού ἔχει στὴν Εὐρώπῃ.

9

«Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα
ξέρω ὅτι ἔθγαινες κρυφά,
γὰ γυρεύεις εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

.....

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες
ἐξανάλθες μοναχὴ.
Δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῆ

.....

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
ἄλλ' ἀνάσασιν καμμιὰ
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτὰ

.....

146

Ἄπο στόμα, ὁποῦ φθονάει,
παλληκάρια, ἄς μὴν' ἴπωθῃ,
πὼς τὸ χέρι σας κτυπάει
τοῦ ἀδελφοῦ τὴν κεφαλὴ.

147

Μὴν εἰποῦν στὸ στοχασμό τους

τὰ ξένα ἔθνη ἀληθινά:
ἐὰν μισοῦνται ἀνάμεσό τους
δὲν τοὺς πρέπει ἐλευθεριά.»

Καὶ στὸν ὕμνο «Εἰς τὸν θάνατον τοῦ λόρδου Μπάυρον» μὲ μιὰ ποιητικὴ διαίσθηση, ποὺ εἶναι σὰν προφητεία, θὰ διαλαλήσῃ τὸ τέλος τῶν κρατῶν ἐκείνων, ποὺ εἶχαν δουλεύσει στὴν ἀδικία καὶ τὴν καταδυνάστευση τῶν πῶ μικρῶν:

«Ποῦ εἶν' θὰ λένε σαστισμένοι
τὸ Λεοντάρι τὸ Ἀγγλικό;
Εἶναι ἡ χήτη του πεσμένη
καὶ τὸ μούγκρισμα βουβό».

Παρά πολὺ παιδαγωγικὲς εἶναι καὶ οἱ στροφές 35, 38, 64, 70, 72, 95, 97, 151, 161 κ.ἄ.

Στὸ ἠρωϊκὸ ποίημά του «Εἰς Μάρκο Μπότσαρη» ὅπου ὕμνει τὸν πῶ εὐγενικὸ ἥρωα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως δυὸ φορὲς καλεῖ τὴν νεότητα νὰ πλησιάσῃ γιὰ ν' ἀκούσῃ τὸ τραγοῦδι τῆς ἠρωϊκῆς ψυχῆς τοῦ ἀγνοῦ ἀγωνιστῆ:

Ἐλάτε νάκοῦστε, παιδιά!

Καλεῖ τὴν νεότητα νάκοῦσῃ καὶ νὰ κλείσῃ βαθεῖα στὴ ψυχὴ τῆς τὴν μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι,

«Ἡ Δόξα δεξιὰ συντροφεύει
Τὸν ἄντρα ποὺ τρέχει μὲ κόπους...»

Ἐδῶ ὁ Ποιητὴς μᾶς δίνει τὸ μεγάλο δίδαγμα μὲ ἄλλο τρόπο: Ἡ ἀποστολὴ τοῦ μεγάλου εἶναι αὐτὴ, νὰ πέσῃ γιὰ τὸν Λαό. Ἐκεῖνος ποὺ θυσιάζει τὴν ψυχὴ του εἶναι καὶ ὁ «δεδικαιωμένος».

Δικαίωση ἐπὶ τοῦ ἔργου τῆς ζωῆς τοῦ Σολωμοῦ εὐρίσκει ὁ ὑπέροχος ἐπιγραμματικὸς ἐκεῖνος στίχος ποὺ ἔβαλε στὸ στόμα τῆς «Ἑλληνίδας Μητέρας» («La Madre Greca») στὸ ὁμώνυμο ἀριστουργηματικὸ ποίημά του:

«Πέφτομ' ἐμεῖς τὸ ἔργο μας γιὰ τὴν Πατρίδα μένει».

Ἡ ποιητικὴ αὐτὴ σύνθεση εἶναι ἡ κατακλείδα τῆς δημιουργίας του. Σὲ τελευταία ἀνάλυση πρέπει νὰ εἶσαι ἄντρας καὶ πολεμιστῆς. Ἡ δουλειὰ τῆς Μοίρας εἶναι νὰ σοῦ ῥίχνῃ βροχὴ τῆς σαύτης τῆς. Ἐσὺ δὲν εἶσαι ὁ τυχαῖος. Γεννήθηκες, θάνηθες, θάνηθες καὶ θὰ θρέψῃς ψυχὴν ἔτοιμη γιὰ ὑπηρεσία πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἐτσι μορφώνεται ὁ ἰδανικὸς τύπος τοῦ Ἑλληνα, ἰσχυροῦ ἀπέναντι τῆς Μοίρας — καὶ ἰσχυροὶ πρέπει νὰ εἶναι οἱ ἐκλεκτοὶ — καὶ ἔτοιμοι νὰ προσφέρουν πρὸς τὴν Πατρίδα τὴν πῶ θετικὴ ὑπηρεσία.

«Γῆς Μοίρας ἔστ' οἱ δύνამες, ὅσο τρανὲς κι' ἂν εἶναι
κι' ἂν πέσῃς σὺ στὸν πόλεμο, μένουν ἐκεῖνες, ὅπως
τῆς κούνιας τὰ κνήματα ποὺ τώρα σὲ κοιμίζουν.
Μεγάλωσε, μεγάλωσε, μὴ δίχως μάνα μείνης.
Θὰ ζώσῃ ἐκεῖνη τὸ σπαθὶ ἀπ' τὸ βυζὶ ἀποκάτου,
κι' ἐμπρός! σημαῖα καὶ σπαθί, ψυχὴ, ψυχὴ καὶ νίκη!
Τὴν ψυχὴ μέσα μου γροικῶ τοῦ ποθητοῦ πατρὸς σου,
καὶ χίλιες, χίλιες γῦρο μου ξαστροφάτουν Ἀμαζόνες.
Ἄντρες, γυναῖκες εἶν' κανεῖς δὲ θὰ ρωτᾶ στὴ μάχη.
Κοῖτα τοὺς λάκκους! — ἀλλὰ τί μορεῖς σὺ νὰ κοιτάξεις,
Ἄπειρους λάκκους, ἄπειρους γεμίζουν οἱ νεκροὶ μας·
πέφτομ' ἐμεῖς, τὸ ἔργο μας γιὰ τὴν πατρίδα μένει.»

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς στοχασμούς του καὶ τὰ κριτικὰ σημειώματά του γιὰ τὸ ἐπικὸ ποίημά του

«Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι» συνθέτουν ἀληθινὰ μηνύματα ἀγάπης πρὸς τὴν ἠθικὴν ὠραιότητα, πρὸς τὴν τελείωση τῆς προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου. «Σκέψου βαθειὰ καὶ σταθερὰ, γράφει σὲ ἓνα στοχασμὸ τοῦ, ὅτι... τὸ οὐσιαστικώτερο καὶ ὑψηλότερο περιεχόμενον τῆς ἀληθινῆς ἀνθρώπινης φύσης» εἶναι ἡ Πατρίδα καὶ ἡ Πίστις. Ἡ Πατρίδα εἶναι «ἡ μεγάλη Μητέρα, ὁ ἄνθρωπος, ὥστε νὰ αἰσθάνεται ὅλα τὰ παθήματα, καὶ καθαρίζοντάς τα εἰς τὴν μεγάλην ψυχὴ τῆς νὰ ἀναπνέῃ τὴν Παράδεισο.»

Ὁ Ἑλληνισμὸς, πού γιὰ τὸν νεοελληνιστὴ Ἀντρέ Μιραμπέλ, εἶναι καὶ ἐθνικὸς καὶ παγκόσμιος, δοκιμάζεται ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ ἐπικαίου. Ἡ ἀξία τῆς δράσης ξεπερνᾷ τὸ ἐπεισόδιον γιὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ νόμο τοῦ κόσμου πού ταιριάζει καλύτερα στὸν ἄνθρωπο — τὴν ἐλευθερίαν — ὡς κανόνα τόσο τοῦ ἀτόμου ὅσο τῆς κοινωνίας. Σωστὰ λέει ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ «Μεταφυσικὴ ἔγινε Φυσικὴ», καὶ ἐδῶ ἴσια ἴσια ἐφαρμόζεται ἡ ἀρχή. Ἡ ἐλευθερία εἶναι ὁ πιὸ φαρδύς νόμος τῆς οἰκουμένης, τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Ἀξίζει πόν κόπο νὰ παρατηρήσῃ κανεὶς, γράφει ὁ γάλλος νεοελληνιστὴς, τὴ σύμπτωση τῆς μάχης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ πού ἔχει γιὰ ἔπαθλο τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ μάχη τῆς ποίησης πού ἔχει γιὰ ἔπαθλο τὴ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία. (Ἐπιθεώρησις Λόγου καὶ Τέχνης, Τεύχος 6, σελ. 303).

Πρὸς τὴν «μικρὴ γῆ» τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγωνιστὰς τῆς, πού ἐξακολουθεῖ νὰ ζῆ στὴν τέχνη, γιὰ τὴν ἀποθανάτισε ἡ Ἰδέα, ὁ Σολωμὸς καλεῖ τὴ νεότητα νὰ στραφῇ καὶ νὰ ἀντλήσῃ αἰώνια διδάγματα ψυχικοῦ μεγαλείου. Καὶ τότε ὅταν ἡ νεότης ἑνὸς ἔθνους ἐμποτισθῇ καὶ διαπαιδαγωγηθῇ μὲ τὶς ὑψηλὰς αὐτὰς ἰδέας θὰ μπορέσῃ ὁ Ποιητὴς νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν περίφημο στίχο πού ἔγραψε ἐπιγραμματικὰ γιὰ τοὺς «Ἐλευθεροὺς Πολιορκημένους» :

—«Θύρες ἀνοίξτ' ὀλόχρυσες γιὰ τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα».

Αὐτὴ εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὰς ἡ παιδευτικὴ ἀξία τῆς Σολωμικῆς ποιήσεως καὶ ἡ εὐεργετικὴ ἐπιρροή πού θὰ ἐξασκοῦσε ἐπάνω μας καὶ προπάντων στὴ μαθητευόμενη νεολαία. Μία ψυχὴ δυνατὴ, μιά δλοκληρωμένη προσωπικότητα, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν χαρακτηρισμὸ πού Κλέωνος Παράσχου, ἐκφράζεται μὲ δύναμη καὶ μὲ ἀρτιότητα καλλιτεχνική. Αὐτὸς εἶναι ὁ Σολωμὸς. Ἐνα κέντρισμα ἰσχυρὸ γιὰ νὰ ξαναφειρώσωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὰ μεγάλα ἰδανικά πού ἐκήρυξε ἐκεῖνος, ἐπ' εὐκαιρίαν τοῦ γιορτασμοῦ τοῦ ἔτους Παλιγγενεσίας: Δικαιοσύνη, Ἐλευθερία, Ἀλήθεια, Θρησκεία, Ἀγάπη, Χρῆος. Χρῆος πρὸς πόν ἑαυτὸ μας, χρῆος πρὸς τὸν πλαῖνό μας, χρῆος πρὸς τὴν Ἀνθρωπότητα.

Αὐτὰ μᾶς ὑποχρεώνει ἡ μεγάλη μνήμη τοῦ μεγάλου καὶ ἀξεπέραστου δασκάλου τῆς τέχνης καὶ ἀνθρωπιάς.

Λεμεσός, Μάρτης 1971.

ΤΑΣΟΣ Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) «Θέσεις καὶ Ἰδέαι», Περιοδ. Τόμος Α', 4, 1970.
- 2) Παν. Νάκου: Ὁ Σολωμὸς τραγουδιστὴς τῆς Πατρίδας καὶ τῆς Θρησκείας.
- 3) Παλαμᾶ — Ψυχάρη: Γύρω στὸ Σολωμὸ, 1927.
- 4) «Σολωμικά»: Ντίνου Κονόμου.
- 5) Γ. Βερίτη: Λογοτεχνία καὶ ἰδανικά, «Ἀκτίνες» Τ. ΙΑ' (1948).
- 6) Κ. Καιροφύλα: Ποιήματα Σολωμοῦ.
- 7) Ν. Τωμαδάκη: Νεοελληνικά, Α'.
- 8) Ν. Τωμαδάκη: Τὰ ἔργα τοῦ Δ. Σολωμοῦ.
- 9) Ἐπιθεώρησις Λόγου καὶ Τέχνης, Τεύχος 6ον.
- 10) Κλ. Παράσχου: Ἑλληνες Λυρικοί.

ΟΙ ΠΑΡΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ»

Ἡ χρονικὴ σύμπτωση δὲ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ στὰ κινήματα ὡς ἀπόδειξη γιὰ κοινὸν αἶτιο. Ἐὰν ἡ ἄλφα ἱστορικὴ πράξις καὶ ἡ βήτα ἱστορικὴ πράξις συμβαίνουν τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο, ἀπαραιτήτως δὲν ἐξυπακούεται ἐξάρτηση τῆς μᾶς ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔστω κ' ἂν μπορῆ νὰ ὑπάρξῃ ἐπηρεασμός. Ἐνα ἐθνικοαπελευθερωτικὸ κίνημα μπορεῖ ν᾿ἄχῃ καθαρῶς ἐθνικὸ τὸ κίνητρό του, μπορεῖ νὰ τὸ ἔχῃ κοινωνικοπολιτικὸ ἢ καὶ ἀμιγῶς ἰδεολογικὸ, ὅπως μπορεῖ συχνότατα νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα μίγματος κινήτρων μὲ πιθανὴν ὑπερίσχυση τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. Οἱ ἀποικιακοὶ λαοὶ ξεσηκώνονται γιὰ ν' ἀποτινάξουν τὴν ἀποικιοκρατικὴν ἐκμετάλλευση καὶ νὰ δημιουργήσουν κράτη ἀπὸ τὸ μίγμα διαφόρων φυλῶν. Μιὰ μερίδα ἄλλων λαῶν ξεσηκώνεται γιὰ νὰ ἐπιβάλλῃ στὴν περιοχὴ πὸν ζῆ ἓνα καθεστῶς ἄλλο, πὸν ὑποστηρίζει ἰδεολογικά, δημιουργῶντας ἔτσι βόρειες καὶ νότιες περιοχὲς μὲ διάφορο πολιτικὸ σύστημα. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις πὸν ξεσηκώνεται ἓνας λαὸς γιὰ νὰ ἀποτινάξῃ κάποιον κατακτητὴ καὶ νὰ ἐνσωματωθῆ μέσα στὸ ἐθνικὸ του σύνολο, νὰ ὀλοκληρώσῃ καὶ πολιτικῶς τὸ ἔθνος του.

Ἐὰν γιὰ τὶς διαφορὲς περιπτώσεις ἐφαρμόσουμε πρὸς μελέτη, ἐρμηνεῖα κ' ἀξιολόγησι ξένα πρὸς τὴ βαθύτερη οὐσία τοὺς κριτήρια, ἀσφαλῶς θὰ παρερμηνεύσουμε τὸ καθετὶ μὲ σοβαρὲς ἐπιπτώσεις. Μιὰ τέτοια περίπτωση ὑπῆρξε καὶ ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα τῆς Κύπρου (ΕΟΚΑ 1955—1959) σὰν ἀντιαποικιακοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος. Ἡ χρονικὴ σύμπτωση μὲ τὸ ἀντιαποικιακὸ κίνημα Ἀσίας καὶ Ἀφρικής μετὰ τὸν Δεύτερο Παγκόσμιον Πόλεμον δὲ δικαιολογεῖ τὸ χαρακτηρισμὸ κ' ἡ ἐρμηνεῖα μὲ τὸ κριτήριον αὐτὸ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ βαθύτερη του οὐσία τὸν Ἀγῶνα, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει πὸς κατατάσσουμε σὲ δευτέρη μοῖρα τὰ ἄλλης αἰτιολογίας κινήματα.

Δὲν θὰ ἐξετάσω τὶς πολιτικὰς κλπ. ἐπιπτώσεις ἐνὸς τέτοιου χαρακτηρισμοῦ, γιατί ἐκφεύγουν ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν ἐνδιαφερόντων μου. Θὰ τὶς ἀντιμετωπίσω ὅμως στὸν τομέα τῆς τέχνης καὶ εἰδικώτερα τῆς λογοτεχνίας. Τὸ θεατρικὸ ἔργον τοῦ Ἀλ. Πάρνη «Τὸ νησί τῆς Ἀφροδίτης», πὸν μεταδόθηκε ἐδῶ ἀπὸ τὴν Τηλεόραση, προβλήθηκε ὡς ἔγχρωμη ταινία ἀπὸ κινηματοθέατρα τῆς Κύπρου καὶ δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἐποχὴ», ξεκινᾷ ἀκριβῶς ἀπὸ παρερμηνεῖα τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα τῆς Κύπρου. Ἐνα πραγματικὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἀγῶνα, μὲ τὶς ἀναγκαῖες τροποποιήσεις, ἀποτελεῖ τὸν μῦθον τοῦ ἔργου. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ — πὸν ἠθικῶς κατατάσσεται ἀπ' ὅλες τὶς συνειδήσεις πολὺ χαμηλὰ — ἡ σύλληψις τοῦ γηραιοῦ συνταξιούχου Ἀγγλου Κρήμερ, μὲ σκοπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν του μὲ τὸν θανατοποινίτη ἀγωνιστὴ Ζάκο ἢ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ τελευταίου ἀπὸ τὸν ἀπαγχονισμό — ἀπλῶς χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ διαγραφῆ μὲ μελανὰ χρώματα ἡ πολιτικὴ τοῦ Βρετανικοῦ Ὑπουργείου Ἀποικίων καὶ τῶν κατὰ παράδοσιν ἀποικιοκρατικῶν οικογενειῶν τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο κ' ὅλας δίνει ἀτμόσφαιρα ἀντιαποικιακῆς συμπεριφορᾶς καὶ δὲ συναντᾷς πονθενὰ τὴν ἐλάχιστην νύξιν γιὰ τὰ ἐθνικὰ γενεσιουργὰ αἶτια τοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ

Ἄγωνα τῆς Κύπρου. Πραγματικά ὁ συγγραφέας πέτυχε νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ἀγγλικὴν ἀποικιακὴν παράδοση, πού καταπατᾷ καὶ τὴν καρδιὰ τῆς οἰκογένειας καὶ τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ κρατηθῇ ψηλὰ τὸ ἀποικιοκρατικὸ γόητρο. Γι' αὐτὸ θᾶχε γιὰ τὸ ἔργο ἰδεολογικὰ ἔλξη τὸ σοβιετικὸ κοινὸ ὅταν ἐρμηνευόταν ἀπὸ τὶς σκηνὲς διαφόρων θεάτρων του πρὶν παραμεριστῆ γι' ἄγνωστη αἰτία. Ἄλλὰ γιὰ λόγους σύγκρουσης ἢ Κυπρία μάνα, πού ἀντιπροσωπεύει τὴν κυπριακὴ συναισθηματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀντίληψη τοῦ τόπου, προβάλλεται σὰ σύμβολο σκληρότητας καὶ ὁμότητας, πού στὸ τέλος κάπως μαλακώνει ἀλλὰ χωρὶς νὰ μεταδίνῃ ἐκείνη τὴν ὑψηλὴ αἴσθησι τῆς μεγαλοψυχίας.

Ἀσφαλῶς δὲν ὑποστηρίζω τὴν ἐξιδανίκευση ἑνὸς Ἄγωνα. Στὸ ὁποιοδήποτε ἰδεαλιστικὸ κίνημα ὑπάρχει κέντρο πάντοτε ὁ ἄνθρωπος, πού δὲν εἶναι ἄγγελος, ἀλλὰ οὔτε καὶ μόνο δαίμονας. Τὸ κάθε κίνημα εἶναι πολὺπλευρο μὲ κλιμακώσεις πράξεων καὶ καλῶν καὶ κακῶν, μὲ ποικιλία τύπων καὶ χαρακτήρων ἀπὸ τοὺς γνήσιους καὶ εἰλικρινεῖς, ὡς τοὺς πωλημένους, τοὺς ἰδεολογικὰ ἀντίθετους καὶ τοὺς ἐπιτήδειους πού ἐκμεταλλεύονται τὸν κόπο καὶ τὰ ἔργα τῶν τιμίων καί, ἐπιπλέον, συχνὰ καταστρέφουν καὶ τὴν ἀγνότητα καὶ τὸν ἰδεαλισμὸ. Ἀντιτίθεμαι ὁμως στὴν ἀστήρικτη ἐρμηνεία καὶ παραμόρφωση τοῦ οὐσιαστικοῦ κινήτρου, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ κτυπήσῃ κάποια ἄλλη κατάσταση, περιφρονῶντας τὴ βασικὴ ἀλήθεια, προπαντὸς ὑποτιμῶντας τὸ θῆμα.

Ἄν ὑπῆρχε ἡ μεγάλη χρονικὴ ἀπόσταση, προπαντὸς ἢ τοποθέτηση τῆς δράσης σ' ἓνα ξένο χῶρο, στὴν περίστασι φανταστικῶ, ὅπως συνηθίζεται τελευταῖα σὲ κινηματογραφικὲς ταινίες, ἀλλὰ καὶ σὲ θεατρικά, θὰ ἀποφεύγονταν οἱ παρερμηνεῖες τοῦ Κυπριακοῦ Ἀπελευθερωτικοῦ Κινήματος καὶ θὰ διαγραφόταν ἀνώδυνα γιὰ τὶς δικές μας συνειδήσεις — καὶ τὴν ἱστορικὴ συνείδησι — ἢ συμπεριφορὰ κ' ἢ παράδοση τῆς ἀποικιοκρατικῆς Ἀγγλίας, εἰδικὰ τῶν εἰδικῶν ὑπαλλήλων τῆς.

Δὲν ἀμφισβητεῖ κανένας τὴν ἐλευθερία τῆς τέχνης. Ἄλλὰ ἡ ἐλευθερία αὐτὴ δὲν εἶναι ἀσυνδοσία πού νὰ φτάνῃ καὶ στὴν πλαστογράφηση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας. Δὲν μπορεῖς ν' ἀναδείχῃς σὲ σύμβολα π.χ. ἐλευθερίας ἓνα κατακτητὴ λαῶν, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὴν θέλεις νὰ προβάλλῃς τ' ὄραμα τοῦ φιλελευθερισμοῦ σου. Ὁ ἔτοιμος μῦθος καὶ τὸ ἱστορικὸ γεγονός δίνει ἔτοιμο κ' εὐπλαστο ὑλικὸ γιὰ νὰ οἰκοδομήσῃς ἓνα ἔργο τέχνης καὶ ἀκόμα νὰ χαρακτηρίσῃς σύγχρονά σου πρόσωπα καὶ συμβάντα χωρὶς τὸν κίνδυνον τῆς παρεξήγησης καὶ τοῦ κατατρογμοῦ ἠθικοῦ ἢ πολιτικοῦ. Τοῦτο ὁμως εἶν' ἄλλο, τελείως διάφορον ἀπὸ τὴν πλαστογράφηση τῆς σύγχρονης σου ἱστορικῆς ἀλήθειας, ἔστω καὶ μὲ τὴν πρόφασι μιᾶς νέας ἐρμηνείας ὅταν τούτῃ εἶναι παρερμηνεία.

Βλέπω τὴν ἐξήγηση τῆς παρερμηνείας ἀπὸ τὸν Ἄλ. Πάρνη: α) τὸν ἐπηρεάσε τὸ σοβιετικὸ περιβάλλον μὲ τὴν πολιτικὴ (καὶ ὄχι ἰδεολογικὴ) ἀντίθεση πρὸς τὴν Ἀγγλία, μιὰ δύναμι πού ἐκπροσώπευε ταυτόχρονα τὸ Δυτικὸ Πολιτισμὸ καὶ τὴ δυτικοῦ τύπου ἀποικιοκρατία, ἔστω κ' ἂν ἡ Ἀγγλία κατέρρεε καὶ β) τὸ κυπριακὸ τὸν τροφοδότησε μὲ τὸ θέμα - μῦθο, ὅπου θὰ διοχέτευε τὴ σοβιετικὴ καὶ προσωπικὴ του ἀντίθεση. (Δὲν ἐξετάζω ἐδῶ τὴν ὑπαρξὴ συγγενικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Σοβιετίας, πού δροῦν σὰν τὶς ἀποικιοκρατικὲς ὑπηρεσίες). Δικαίωμα, βέβαια, τοῦ

συγγραφέα να μιλήση όπως μίλησε εκφράζοντας τον κόσμο του και τις βιοθεωρίες του. 'Αλλά άλλο τόσο δικαίωμα έχει κι' η κριτική να αντιτάξη την αντίθεσή της με επιχειρήματα κι' επεξηγήσεις. 'Ο Κύπριος και κατ' επέκταση ο Έλληνας είδε το κυπριακό σά θέμα έθνικό κι' όχι σά θέμα άποτίναξης άποικιοκρατικού ζυγοϋ, έστω κι' αν ο κατακτητής ήταν άποικιοκράτης. 'Ο Πάρνης τó αντιμετώπισε σά θέμα άντιαποικιοκρατικό, χρησιμοποιώντας τον κυπριακό λαό σά φορέα σκληρής πολεμικής πού θά τόνιζε την άπάνθρωπη παράδοση τού 'Αγγλικού 'Υπουργείου 'Αποικιών κι' όχι με την αντίθεση να δείξη τó ύψος, έθνικό και ήθικό, τού άπελευθερωτικού κι' ένωτικού ταύτοχρόνως άγώνα τής Κύπρου.

Είν' αλήθεια πώς μετά τή μεταπολίτευση έδω στήν Κύπρο, μέσα σέ κείνο τó άνεδαφικό κλῆμα τού ένθουσιασμοϋ για τήν άπόκτηση κάποιου είδους έλευθερίας, πού δέν κρίνω τή σημασία της (και τήν έχει όπωσδήποτε τή σημαντική σημασία της), ό,τι γραφόταν κι' άναφερόταν στήν Κύπρο τó υπερεκτιμούσαμε αν μās έπαινούσε και τó υποτιμούσαμε αν δέ μās κολάκευε. Φυσική ή κατάσταση αυτή, αλλά μās στοιχισε άρκετές παρεξηγήσεις και συχνά μās έδειξε πολύ κωμικούς και ύπανάπτυκτους. Δέν έλειψαν βέβαια και οι αξιολογικές συγχύσεις μας για έργα πού μās άφορούσαν. Ειδικώς έπίσημα πρόσωπα, ίσως από πολιτική σκοπιμότητα, δεχτήκανε ως τιμητικά για τόν τόπο μας και προπαντός, για τόν άπελευθερωτικό άγώνα μας λογοτεχνήματα, με άμφίβολη σημασία από τήν άποψη παρερμηνειών και όχι από τήν άποψη δομής, κι' έτσι συμπαρασύρανε και τó κοινό (αν τó συμπαρασύρανε κατά βάθος) και μερικούς πού άσχολοϋνται με τά γράμματα σέ μιá αναγνώριση. 'Ανάμεσα σ' αυτά τοποθετώ και τó «Νησί τής 'Αφροδίτης» τού 'Αλ. Πάρνη. (Θά μπορούσα να άπαριθμήσω και μερικά άλλα έργα εκτός από τó παραπάνω. Αυτό θά μ' άπομάκρυνε από τó σημείο, πού μοϋ έδωσε τήν άφορμή για να μιλήσω).

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ALTO LIOTTA

ΙΩΝΙΚΟ ΛΙΜΑΝΙ

Μεσημέρι τών ρόδιων άραξοβολιών.

Δέν έχει μνήμη

τó ξανθό φώς τής θάλασσας.

Ζήτπσα μοναξιά κι' άγάπη

μέσ' στά παλιά καφενεία

στο μώλο με τούς γλάρους.

Κι' ανάμεσα' από δίχτυα άστεριών

μιλοϋσαν για μακρινά και μυστηριώδη

πράγματα

οί φαράδες κι' οί ναυτικά

μεθυσμένοι άπ' τόν ήλιο

κι' ό ήχος άπ' τά λόγια τους

ήταν γλυκό λιμάνι τών όνειρων,

μύριζε παλιά δέρματα

και ταμπάκο τής άνατολής τó ένθύμιο.

Περνούσε τ' άπειρο μέσ' στά χέρια μου...

Τώρα έμεινε κρασί με άρτύματα

άρωμα φυκιών και ρεταινιού

και τίποτα μέσ' στήν καρδιά δέ μοϋ θυμίζει τó καλοκαίρι.

Μετ.: ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΩΗΣ

Η ΧΑΡΑΞΗ ΤΩΝ ΑΤΡΑΚΤΩΝ

1.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΔΙΩΞΗ

Όμφαλός
 μέ λίγο χῶμα στά γεῖσα
 προσεκτικά
 διέκοπτε τήν καμπυλόττητα
 τῆς ἐπιφάνειας.
 Χιλιάδες ἀπό κάτω μερμήγκια
 ἔσκαβαν —
 παρεκκλίνοντας τήν τεράστια πέτρα
 — σήραγγες
 ἀτέλειωτες
 ἀκτινωτά.

2.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ

Στήν ἄκρη τῆς θάλασσας
 ἀκαθόριστης
 ἄλλοτε σιωπηλός
 ἄλλοτε ἀναρθρός
 παρακολουθοῦσε
 τήν τοποθέτηση τῶν ἀστεριῶν
 πάνω στό μελαχροινό στερέωμα.

3.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΟΝΕΙΡΙΚΗ

Ό ἀνεμος ἔτρεχε
 μόλις ἀγγίζανε τὰ πόδια του
 τήν καμπυλόττητα
 τήν κατ' ἐκδοχή καμπυλόττητα
 πυρωμένη και ψυχρή.
 Μιά ψυχή
 πού σφίγγονταν
 ὅτι εἶχε ἀπομείνει ἀπ' τὸ σῶμα
 ἄβουλο
 μετάλλιο
 μέ ἦχους ὀξεῖς
 ζέχωρα ἀπόνα τεράστιο μάτι
 καθρεφτισμένο
 στό δρόμο
 ὄχι πάντα εὐθὺ
 ὄχι πάντα φαρδὺ
 χάραζε ἀνεξίτηλα
 τήν καμπυλόττητα.

4.

ΜΕΓΑΛΕΠΙΒΟΛΟΣ

Στέγγωσε ἡ σκιά του
 στό στερέωμα
 σκότωσε τὰ χρώματα
 ἀπορροφήθηκε διάστικτη
 ἀποχρωσμένη
 τῆ σύγκρου ὦρα
 πού ἔκλεβε τ' ἀστέρια.

5.

ΤΟΥ ΑΝΘΟΥΣ Η ΩΡΙΜΟΤΗΣ

Οἱ ἀτσάλινες φτέρνες
 πυρώθηκαν στήν κρύα γῆ
 κάποτε
 εἶχε ἐκπνεύσει τὸ πέταγμα
 σὲ κάποια ἀγκαλιά.
 Ἐντός του ἐκκολλάπονταν
 ἡ συγκίνηση
 ἀπλή
 γιὰ τὸ ἐπίτευγμα.
 Ἐναλύθηκαν ὄλοι
 κι ἀνάμεσα ἀπ' τὸ δάκρυ
 ἔπλεαν τὰ ραγίσματα τοῦ δρόμου.

6.

ΥΠΕΡΝΙΚΩΝΤΑΣ

Σύγκορμα ἔτρεμε ἡ κρούστα
 τῆς γυναίκα
 διακρίνονταν ὁ παλμός
 τοῦ σκασμένου φλοιοῦ της.
 Οἱ παλάμες κατέκτψαν τὸ σχῆμα
 τῶν σπηθῶν της
 καὶ τήν κίνηση
 ἐκφραστική
 τῆς χαρᾶς καὶ τῆς θλίψης.
 Σὲ κοιμητήρι ἀπέραντο
 εἶχαν θάψει τ' ἀστέρια.
 Τὰ σκουλήκια ζυπνῆσαν
 ἡ σάρκα εἶχε ξεπεραστεῖ
 μέ τῆ διαφάνεια τῶν ἀστεριῶν.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΥΡΟΣ

ΤΟ ΠΑΡΑΣΗΜΟ

«Κάτι...ένωσε να σφίγγει στή χούφτα του. Ξέσφιξε τα δάχτυλα. Ήταν τὸ παράσημο.....»

Ξυρξίζονταν σὸν χτύπησαν τὴν πόρτα.

—Ποιὸς εἶναι;

—'Απὸ τ' ἀνάκτορα.

—'Απὸ ποῦ;

(ἔνω ἄνοιγε τὴν πόρτα σκέφτονταν ὅτι σίγουρα πρόκειται γιὰ πλάκα) "Ἐπειτα ὅλα ἔγιναν τόσο γρήγορα! 'Ο χωροφύλακας, ἡ πρόσκληση, τὸ ἐπίσημο ἔνδυμα, τοῦ μεγάλου ἀυλάρχη ἡ ὑπογραφή, ἡ 11 π.μ., ὁ λαμπρὸς φάκελος μὲ τὴ γαλάζια κορδέλλα.

"Ἐπιασε νὰ παίρνει ἀπὸ τηλέφωνο ὅλους τοὺς γνωστούς του, γιὰ νὰ φωτίσει τὴν ἀπίθανη αὐτὴ ἱστορία (κι οὔτε τοῦφευγε ἀπ' τὸ μυαλό ἡ ὑποψία, μήπως πρόκειται γιὰ πλάκα, μὴ γίνει γελοῖος.)

Μόνο στὶς 4 μ.μ. κάποιος ξεχασμένος φίλος, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι πάντα ἄψογοι στὶς σχέσεις τους ἀλλὰ ἐμφανίζονται σπάνια, τοῦλυσε τὸ αἰνίγμα.

—Θᾶναι γιὰ τὴν παρασημοφορία. Κάτι ἄκουσα, εἶπε ὁ φίλος, ποὺ συνδέονταν μὲ τ' ἀνάκτορα.

—Μὰ ἡ πρόσκληση εἶναι γιὰ αἶριο καὶ δὲν ἔχω τὸ ἔνδυμα ποὺ χρειάζεται. Τί θὰ κάνω; "Ἐχω τελαθεῖ ἀπὸ τὸ πρωί. Χρειάζεται εἰδικὸ σμόκιν, ἔτσι γράφει ἡ πρόσκληση, εἰδικὸ πρωινό ἔνδυμα. Ποῦ νὰ τὸ βρῶ; "Ἐ; "Ἐμπρός. Πότε ἦρθε; Τὸ πρωί, τὴν ἔφερε ἕνας χωροφύλακας τῆς φρουρᾶς. Δὲν ξέρω τί νὰ κάνω....

—Γιὰ τὸ ἔνδυμα μὴν ἀνησυχεῖς. Τηλεφώνησε ἐκ μέρους μου τοῦ Φ.

Στὶς ἑπτὰ καὶ δέκα ἔτρεχε μὲ ταξί στοὺς σπιτι τοῦ Φ. Τὸ ροῦχο τοῦ ἔρχονταν φαρδύ. 'Ο Φ. ἦταν διπλάσιός του. Τηλεφώνησε σ' ἕνα ράφτη. Μετὰ σ' ἕναν δεύτερο. Ποιὸς ράφτης θὰ δέχονταν νὰ τὸ στενέψει σὲ μιὰ βραδιά; "Ἐταξε σὲ κάποιον διπλὴ ἀμιοιβή, σ' ἕνα ράφτη πολυτελείας. Τοῦ ἄφησε κι ἕνα τεράστιο πουρμπουάρ.

10 καὶ 49 ἦταν στὰ ἀνάκτορα. Τὸ ἔνδυμα τοῦρχονταν κουτσά-στραβά. 'Ο ἄνθρωπος εἶχε δουλέψει ὅλη νύχτα. "Ἐνας ὑπηρέτης μὲ λιβρέα

τὸν ὀδήγησε σὲ μιὰ μεγάλη αἴθουσα ὅπου ἔνα ἐπίσημο πρόσωπο μὲ ναπολεόντειο καπέλλο τοῦ εἶπε:

—Περιμένετε νὰ σᾶς καλέσουν ὀνομαστικῶς.

Εὐτυχῶς ποὺ δὲν τὸν εἶδε ὁ θυρωρὸς. Διαπέρασε τρέχοντας τὸ διάδρομο τῆς πολυκατοικίας καὶ χώθηκε στὸ ταξί, ποῦχε εἰδοποιήσει νὰ τὸν περιμένει. "Ἄν πὸν ἔβλεπαν μ' αὐτὰ τὰ ροῦχα τί θὰ γινόταν....

Κάθησε στὸν καναπέ δίπλα σ' ἕναν ἡλιχωμένο κύριο ποὺ τοῦ φάνηκε γνωστός.

—Μὲ συγχωρεῖτε, δὲν εἶστε ὁ καθηγητῆς Ταμβακίδης;

—'Ο ἴδιος, ὁ ἴδιος μουρμούρισε τὸ γερόντιο, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ στιγμή. Πρέπει νὰ προσέχουμε ν' ἀκούσουμε τὰ ὀνόματά μας.

—Εἶστε καὶ σεῖς... ὑποθέτω...

—Καὶ σεῖς; Τόσο νέος...

—Εἶμαι 63, φώναξε γιὰτὶ ὁ καθηγητῆς ἦταν βαρῦκοος.

—Σοῦτ... ἀρχίζουν... σοπᾶστε ν' ἀκούσωμε.

Σηκώθηκε. Βημάτισε μέσα στὴν αἴθουσα. Μιὰ δεκαπενταριά ἄτομα περιμεναν ὅπως κι αὐτός, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, μὲ τὰ ἴδια ροῦχα, ποῦπεφταν σ' ὅλους ἄτσαλα κι ἀμπλαοῦμπλικα. Κοιτάχτηκε σ' ἕνα καθρέφτη. "Ἐνωσε πρὸ ἄνετα. Τουλάχιστο τὰ δικά του δὲν ἔφεφταν τόσο ἄσχημα. Τότε ἀντίκρυσε τὸν συγγραφέα Ν. Κ., γνωστό γιὰ τὰ ἀντιμοναρχικά του αἰσθήματα. Ἐαφνιάστηκε. Θᾶπρεπε νὰ πὸν χαιρετήσει. 'Ο ἄλλος ἔκανε μεταβολὴ ἀπότομη καὶ προσπαθοῦσε νὰ κρυφτεῖ πίσω ἀπ' ἕνα γενειοφόρο, ποὺ τοῦ κρέμονταν τὸ παντελόνι σὰ ράσο. Γύρισε καὶ χάθηκε στὸ βάθος τῆς αἴθουσας. Καλύτερα ἔτσι!

—Σᾶς φωνάζουν, σᾶς φωνάζουν. Τὸν τραβοῦσε ἀπὸ πὸ χέρι ὁ καθηγητῆς Ταμβακίδης. Βιαστεῖτε.

"Ἀκολούθησε τὸ ἐπίσημο πρόσωπο μὲ τὸ ἐπιβλητικὸ καπέλλο σ' ἕνα διάδρομο ἀπέραντο, ἐκτυφλωτικὰ φωτισμένο. Βγῆκαν σὲ μιὰ αἴθουσα μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Μεγαλοπρεπῆ.

Εάφνου, κι ἐνῶ εἶχαν ἀρκετά προχωρήσει, διάκρινε στο βάθος καμιά δεκαριά πρόσωπα γύρω ἀπ' ἓνα βάθρο. Ἔχασε τὰ βήματά του. Δὲν ἤξερε πού νὰ κατευθυνθεῖ. Κοίταξε γύρω του ἀμήχανα.

— Ἀπὸ δῶ ψιθύρισε ὁ συνοδός του, ποῦχε διακριτικά μείνει παρασίω.

Τοῦδειχναν τὸ βάθρο. Γύρω του μειδιοῦσαν οἱ φάτσες. Κατευθύνθηκε σκοντάφτοντας στο βάθρο. Μόνο τότε κατάλαβε ποιός ἦταν ἐπάνω.

Ἄγγιξε ὅσο μπορούσε ἀπαλότερα τὸ διάφανο χέρι πὺν ἀπλωνόταν πρὸς τὸ μέρος του.

— Συγχαρητήρια. Ἄκουσε.

— Εὐχαριστῶ, εἶπε, ἢ καλύτερα ἀναμάσησε κάτω, ἓνα φθόγγο. Βρέθηκε πάλι στο διάδρομο. Σταμάτησε. Ἔβγαλε τὸ μαντήλι του νὰ σκουπιστεῖ.

Κάτι ἔνωσε νὰ σφίγγει στή χούφτα του. Ξέσφιξε τὰ δάχτυλα. Ἦταν τὸ παράσημο.

Σὰ χαμένος δγῆκε στο δρόμο ὁ γλόπτης Θ. Λ., αὐτός πὺν παλιότερα εἶχαν ἀποκαλέσει Φειδιά τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Στὸ πρόσωπό του εἶχε ζωγραφιστεῖ ἓνα χλιαρὸ χαμόγελο.

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΛΕΤΑΣ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΝΟΣΣΙΕΣ

Ἐναν σουρούπιασμαν τοῦ φοῦ
ἑκατσα διπλοπόιν
τζι' ἔβαλα ἑκράσιν τῆς γῆς
τζι' ἐθώρουν τὸ φεγγάριν
ποῦρκετουν κατὰ πάνω της
σάν τὸ γρουσὸν δρεπάνιν.
Ἦτουν ἡ πλάση ἀνεσίας
τζι' ἡ γῆ ἐγλυκοθῶρεν
τὸν θεριστὴν πὺν πανωθκίον
πὺν σύγκοθκεν ἀντάτζιν
τζιαί ζασθῶρεν τὲς νοσσιές
πὺν κρυφαγκαλιαζούνταν.

ΜΙΑ ΑΘΥΜΗΣΗ

Ἐκάμισα τ' ἀμμάδκια μου
τζιαί τὸ θθυμπτικόν μου
ἔπιασέν με στήν ράσιν του
καθάλλαν τζι' ὅπως τ' ἄστρον
ἔσοιζαμεν τὸ πέλαος
τοῦ νήλιου μὲ μανιέραν.
Τζι' ὄξιππα φανερώθηκεν
ὀμπρός μου ἓναν χάος
τζι' ἔνωσα πάος νὰ τρυπᾶ
τὴν ραχοκοκκαλιάν μου
τζιαί τὰ μαλλιὰ μου σπικτὰ
ἐκρυφοκρολοοῦνταν.

ΟΡΟΜΑΤΑ ΤΖΙΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ἐναν κρυφοποτάθρισμαν
τζιαί μᾶν κρυφοκουβένταν
τζι' ἦρτεν ἡ νύκτα τζι' ἔφερεν
ὀρόματα τζιαί σκέψεις
τζιαί κάμασιν τὴν γνώμην μου
σκλερὴν ὅπως τ' ἀτσάλιν.
Τζι' ἔσοῦ ἐκράτες τὴν ἀσκήν
τζιαί μὲ τὸ νέψιμόν σου
ἐκρόννιζα τ' ἀμμάδκια μου
τζι' ἡ γνώμη μου ἐφάνην
τζι' ἐκάμναν της μαϊτικά
θεόπελλες ιδέες.

ΤΗΝ ΠΛΑΣΗΝ Ν' ΑΓΚΑΛΙΑΣΩ

Ὁ Νήλιος πεισματάρικα
τ' ἀμμάδκια μου μοιράζει
τζι' ὅπως τὸ φκιόρον πὺν μεθκιᾶ
μὲ τῆς νοδικιᾶς τοῦς κόμπους
ἔτσι μεθκιῶ ἄμαν νὰ δῶ
τζιεῖν τὲς σταξιές τὸ γάλαν
πὺν στάζαν σάν ἐθύζανεν
τὸν Ἡρακλῆν ἢ Ἦρα
τζι' ἀνοιῶ τὲς ἀγκάλες μου
τὴν πλάσην ν' ἀγκαλιάσω.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΚΟΛΗΣ

ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΟΥ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΣΤΗ ΝΕΩΤΕΡΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τό θέμα τοῦ ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία καλύπτει ἕνα μεγάλο μέρος τῆς νεώτερης τουρκικῆς λογοτεχνίας καί εἶναι τοποθετημένο σάν πολιτικό γεγονός κοντά στό ἄλλο πολιτιστικό περιεχόμενο τῆς. Καί οἱ δυο αὐτές κατευθύνσεις, ἡ πολιτική καί πολιτιστική, συνυπάρχουν ἔντονες σ' ὅλη τή νεώτερη λογοτεχνία ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Κεμάλ Ἀτατούρκ καί ἐξῆς καί κάνουν αἰσθητή τήν παρουσία τοῦς στά πύ ἀντιπροσωπευτικά ἔργα τῶν νεωτέρων Τούρκων λογοτεχνῶν.

Ἡ μεταβολή τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπό πολυεθνικό σέ Τουρκικό ἐθνικό κράτος ἔδωσε τήν εὐκαιρία στοὺς νεωτέρους Τούρκους λογοτέχνες νά ἀσχοληθοῦν μέ τό θέμα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα πού εἶχε σάν σκοπό νά ἀπαλλάξῃ τήν Τουρκία ἀπό τήν ἐπικρατοσύνη κάθε ξένου στοιχείου καί νά δημιουργήσῃ ἐθνική τουρκική συνείδηση. Ἡ νεώτερη τουρκική λογοτεχνία ἐξυπηρετήσε τόν σκοπό αὐτό κάμνοντας τό θέμα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα ἐπίκεντρο τῶν ἐνδιαφερόντων τῆς. Μέ τόν τρόπο αὐτό βρῆκε ἡ τουρκική λογοτεχνία ὕλικό γιά νά ἐκφράσῃ καί καλλιεργήσῃ τήν ἐθνική σκέψη τῆς. Τό ὕλικό αὐτό βρῆκε ἀπό τήν γενναιότητα, αὐτοθυσία καί ἡρωϊκότητα τῶν ἀγωνισθέντων στρατιωτῶν καί τῶν θυσιῶν πού προσέφερε γιά τήν ἐλευθερία του ὁ τουρκικός λαός. Αὐτά τά στοιχεῖα χρωματίζει καί ἐξυμνεῖ σέ μεγάλο βαθμό ἡ νεώτερη τουρκική λογοτεχνία.

Τήν ζωηρότερη ἔκφραση τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα ἔδωσε στά ἔργα τῆς ἡ Halide Edip Adıvar πού ἀναγκάστηκε γιά πολιτικούς λόγους νά ἐγκαταλείψῃ πῆν Τουρκία (ἔζησε στό Λονδίνο) καί πού ἀξιώθηκε τελικά νά λάβῃ τό τουρκικό βραβεῖο λογοτεχνίας τό ἔτος 1942. Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς συγγραφικῆς δραστηριότητάς τῆς εἶναι ἀφιερωμένο στήν κίνηση τοῦ Τουρατισμοῦ πού εἶχε σάν σκοπό νά συνενώσῃ ὅλους τοὺς σκορπισμένους Τούρκους τῆς γῆς σ' ἕνα ἀνεξάρτητο, δυνατό, πολιτικό καί πολιτιστικό σῶμα. Ἀλλά πάνω ἀπ' ὅλα ἐξῆμνησε ἡ σημαντική αὐτή λογία τόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα τῶν Τούρκων μέ τό πολύ γνωστό μυθιστόρημά τῆς *Ateşten Gömlek* (πύ φλογισμένο πουκάμισο). Τοῦτο ὄχι μόνο γυρίστηκε σέ ταινία, ἀλλά μεταφράστηκε καί σέ πολλές γλώσσες (Ἀγγλικά, Γερμανικά, Σουηδικά, Ρωσικά κλπ.). Στό ἔργο τῆς αὐτό προτρέπει ἡ Halide Edip Adıvar καί παρωτρώνει μέ μεγάλο ἐνθουσιασμό στόν ἐθνικό ἀγώνα τοὺς στρατιωτές τῶν συνόρων καί πόν τουρκικό λαό τῆς Ἀνατολῆς καί πετυχαίνει τόν σκοπό τῆς μέ τήν καθαρῆ καί θερμῆ γλώσσα, τήν ἐπιτηδευμένη σύνταξη καί τήν λεπτή ἀνάλυση τῆς προσωπικότητάς τῶν ἡρώων τοῦ μυθιστορηματός τῆς καί πύ πολύ τῶν γυναικῶν πού λαβαίνουν μέρος στόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα.

Ὁ λογοτέχνης, διπλωμάτης καί πολιτικός Y. K. Karaosmanoğlu ἔχει ἐπίσης μιά ἄλλη, ἐξ ἴσου σημαντική συμβολή στό θέμα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα τῶν Τούρκων. Τό μυθιστόρημά του *Yaban* (ὁ ξένος) βρῆκε μεγάλη ἀνταπόκριση καί μεταφράστηκε στά Γερμανικά, Ἰταλικά καί Κροατικά (μελετᾶται καί ἡ μετάφραση στά Ἑλληνικά!). Τά ἔργα του Millî Savas Hikâyetleri (διηγῆματα τοῦ ἐθνικοῦ ἀγώνα), *Sodom ve Gomora* (Σόδομα καί Γόμορα), *Ankara* (Ἄγκυρα) ὕμνουν ἐπίσης τόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα τῶν Τούρκων καί δίδουν πολλές εἰκόνας ἀπό τά πολεμικά κατορθώματα τῶν ἐτῶν 1920 καί ἐξῆς.

Καί ἄλλοι Τούρκοι λογοτέχνες ἀσχολήθηκαν μέ τό θέμα αὐτό. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *Burhan Sadık* μέ τό μυθιστόρημα *Yalaza* (οἱ ἐθελοντές), ὁ *Reşad Enis Aygen* μέ τό μυθιστόρημα *Kilicimi sürüyorum* (τραβῶ τήν ξιφολόγη μου) κ.ἄ.

Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ συγγραφικοῦ ὕλικου πού προσφέρουν οἱ παραπάνω Τούρκοι λογοτέχνες γιά τόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα τοὺς ἔχει σχέση μέ τήν Ἑλλάδα. Ὁ Ἕλληνας ἀναγνώστης δέν θά ἰκανοποιηθῇ μελετώντας τά ἔργα τοῦ εἶδους αὐτοῦ. Δέν θά πρέπει ὅμως καί νά τῆ ἀγνοήσῃ, διότι ἡ γνωριμία τῶν κειμένων αὐτῶν πού ἐπηρεάζουν σήμερα τήν σκέψη καί τίς ἐθνικές ἐπιδιώξεις τοῦ γειτονικοῦ τουρκικοῦ λαοῦ θά τόν βοηθήσῃ νά ἐπιτιμήσῃ καλύτερα τήν σύγχρονη πραγματικότητα.

JOAQUÍN LORENZO LUACES

Ἐθνικός Ποιητής τῆς Κούβας.

Γεννήθηκε στήν Ἀβάνα στίς 21 Ἰουλίου 1826
καί πέθανε στίς 7 Νοεμβρίου, 1867.

Γιορτάζουμε φέτος τὰ 150 χρόνια τῆς Ἐθνεγερσίας γιά τήν Λευτεριά μας. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, γυρίζουμε τοῦ λογιμοῦ τὰ μάτια 145 χρόνια πίσω, στὴν ἐποποιία τοῦ Μεσολογγίου, πού οἱ «Ἐλευθεροὶ Πολιορκημένοι» μὲ τὴν ἠρωϊκή τους Ἔξοδο, πέρασαν στὴν Ἀθανασία. Οἱ φλόγες τοῦ ὀλοκαυτώματος τοῦ Χριστοῦ Καψάλη καί οἱ λάμπεις ἀπὸ τὸ ἀνατίναγμα τοῦ Ἀνεμόμυλου, ἀπὸ τὸν Δεσπότη Ἰωσήφ, φθάνουν στὰ πέρατα τῆς γῆς καί προκαλοῦν τὴν προσοχὴ τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Καί τὸ Μεσολόγγι, μὲ τὴν ἠρωϊκή του Ἔξοδο, γίνεται σύμβολο τῶν Λαῶν. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ διπλωματία, κάτω ἀπὸ τὴν πίεσίν τους, ἀναγκάζεται νὰ πάρῃ εὐνοϊκὴ θέση γιά τὴν μαχομένη Ἑλλάδα. Ποιηταί, συγγραφεῖς καί καλλιτέχναι, ὅπως ὁ Γκαίτε, ὁ Πούσκιν, ὁ Οὐγκώ, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Χιουντάκωφ, ὁ Λεϊγιότ, ὁ Ντελακρουά, ὁ Οὐζανώ κ.λ.π. ἀπαθανατίζουν τὴν Δόξα της. Μά οἱ φωτοβόλες λάμπεις τοῦ ἐρειπωμένου Μεσολογγίου ξεπερνᾶν ἠπείρους καί ὠκεανούς, φθάνουν ἀκόμη καί στὴν μακρυνὴ Κούβα. Φλογίζουν τίς καρδιές τοῦ Λαοῦ της καί πολλοὶ ξεκινοῦν καί ἔρχονται στὴν Ἑλλάδα νὰ πολεπήσουν μαζί της. Ὁ ἔθνικός ποιητὴς τῆς Κούβας Ζουακίν-Λορέντζο-Λουαθῆζ (1826-1867), ὁ ὁποῖος εἶναι προσπλωμένος στὸν νεοκλασικὸ ρυθμὸ καί τὰ ποιήματά του («ὁ Θάνατος τῆς Ὀδάλιακῆς», («ᾠδα στὴν φύση») τὸ φῶς κ.λ.π. Ἡ «Τελευταία ἡμέρα τῆς Βαθυλῶνος» καί τὸ «Μυθολογικὸ ποίημά του γιά τὴν Κούβα» συγκρίνονται στὴν πατρίδα του μετὰ τοῦ Ἑρεντιά, γράφει μιά θαυμασιά ὠδή γιά τὴν πτῶση τοῦ Μεσολογγίου καί καλεῖ τοὺς Ἕλληνας καί ὄλους τοὺς λαοὺς τοῦ Κόσμου νὰ πάρουν θέση ἐκδικήτρα κατὰ τῶν ἀπιστων σφαγῶν Τούρκων. Τὸ ποίημα αὐτὸ, μὲ τοὺς 134 ἠρωϊκοὺς του στίχους, πού εἶναι ἀγνωστοὶ στοὺς Ἕλληνας, παρουσιάζω σήμερα, γιά νὰ πάρῃ τὴ θέση του στὴ λογοτεχνία τῶν φιλελλήνων. Στὸ Ἠρῶν τοῦ Μεσολογγίου πιστεύω πὼς μιά θέση περιμένει τὴν μορφή τοῦ μακρυνοῦ, μὰ τόσο φλογεροῦ ὕμνητῆ τῆς θυσίας καί τῆς πάμφωτης δόξας τῆς Ἱερᾶς Πόλης.

ΖΟΥΑΚΙΝ - ΛΟΡΕΝΤΖΟ ΛΟΥΑΘΕΣ
(Ἐθνικοῦ ποιητῆ τῆς Κούθας
1826—1867)

ΙΕΡΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Ἐκδίκηση Ἕλληνες!
Κάτω ἀπ' τὸ σπαθὶ τοῦ Ἴμπραῆμ
σ' ἐρείπια πέσανε τὰ τείχη τοῦ Μεσολογγίου.
Καὶ σὰν κι' αὐτὰ, πάντα νεκρό, τὸν Ἕλληνα
ὁ Τοῦρκος βρίσκει
Μὰ σκλάβο ΟΧΙ!

Τῆς Αἰτωλίας ἔπεσε τὸ Κάστρο, τῆς παλιᾶς,
στοῦ ἀλαζονικοῦ Ἰσλάμ τὰ ματωμένα νύχια.
Μὰ τὰ ἄπιστα σπαθιά του, πιότερο ἀπὸ τὴν
πεινά,
ἢ ἐγκληματική, βοήθησε, ἢ προδοσιά!
Πουλημένα τ' ἄμοιρα τ' ἀδέλφια μας
σὲ τάφους τῶρα κείνται ματωμένους.
Γιὰ πάντα ἄς εἶναι ντροπιασμένοις
στὸ σκατεινὸ κιθούρι τοῦ ὀ νέος Ἐφιάλτης.

Μὰ! οἱ ἀνδρειωμένοι Ἕλληνες πολεμιστὲς
ὡς τὴ στερνὴ τους μάχονται πνοή.
Μπροστὰ στὸ ἀτσάλι βάζουν τὶς καρδιές τους.
Κ' οἱ ντροπαλὲς γυκαϊκές, ἀνδρειωμένες,
δίπλα τους πολεμοῦν σπῆς Λευτεριάς
τὴ φλόγα.

Στὴν ὑπαιθρο οἱ στρατιῶτες ἔπεσαν.
Πέθανε ὁ Αἰτωλὸς στὴν ἱερὴ του πόλη.
Τὸ αἶμα ἔτρεξε ἄφθονο,
τόσο πού ἡ γαλάζια θάλασσα κόκκινη ἐθάφη.
Σωρὸς τὰ πτώματα τῶν χριστιανῶν.
ὄλογες καὶ ἀνέμοι ὄλο μανιάζουν.
Μουσουλμάνος ἀγᾶς, βραχνὰ οὐρλιάζει:
(Ἐσκοτώστε τους! Σκοτώστε τους! Πιστοὶ
τοῦ Ἀλλάχ!)

Ἐρείπια τὰ τείχη, κάστρα καὶ πύργοι,
π ὕ κυματίζουν οἱ σημαίες μὲ τοῦ
Θεανθρώπου τὸν Σταυρό.

Ἐκδίκηση Ἕλληνες! Τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρξε!
Αἶμα γιὰ τὸ αἶμα πού ἐχύθη.
Τιμωρία στὰ ἐγκλήματα
καὶ ἀτίμωση στοὺς ἀνανδρους!

Ἄκουτε τὴ φωνὴ τῆς ἐκδίκησης;
Ἀντιλαλεῖ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὴν Ἑλλάδα.
Ἐμπρός, ἀνδρεῖοι! Ὁ ἀγῶνας ξαναρχίζει
κ' ἡ Δόξα στοὺς τολμηροὺς ἀνίκει!
Στὸν Τοῦρκο πού κουροεὐεῖ τὰ χωράφια σας
ρίχτε τὰ μανιασμένα τ' ἀλογά σας
καὶ τὰ πεταλωμένα πόδια τους
τὸ νικημένο μέτωπό του ἄς συντρίψουν!

Στ' ἄρματα ὄλοι! Στὴ μάχη!
Τοῦ Τοῦρκου τὸ γιγατανί
Τσακίζει τοῦ Ἕλληνα τὸ ξίφος.
Ἄς τὸ νοιώσει ὁ Τοῦρκος ὁ φονιάς.

Στ' ἄρματα, στ' ἄρματα!
Γυμνώστε τὶς λόγχες!
Συντρίψτε τὰ μουσουλμάνικα κεφάλια!
Σπάστε τὶς ἀλυσίδες πάνω στὰ μέτωπά τους
κι' ἄς πεθάνουν ἀπὸ ντροπὴ καὶ λύσσα!

Μπροστὰ σας, οἱ σκιὲς τῶν γενναίων
καὶ εὐγενῶν προγόνων
σπαρταροῦν ἀπὸ ἐνθουσιασμό.
Τὸν Μαραθῶνα θυμηθῆτε!
Πλαταιὲς καὶ Σαλαμίνα ξαναζοῦν!
Καὶ πολεμῶντας νικηφόρα τὸ βρώμικο Ἰσλάμ
δοξασμένο θεὸ νὰ σπκῶστε τὸν Ἱερὸ Σταυρό.
Καὶ τὸ μέτωπό του θὰ ξαναδεῖξει ὁ φιλοποῖμν,
σπάζοντας τὸ μάρμαρο τοῦ δοξασμένου
τάφου του.

Ἡ σιωπὴ ἄς ἀπαντήσει στὶς κραυγὲς τους.
Μὰ στὶς ρομφαῖες ἀντιπάζετε τὰ ξίφη σας
καὶ στὰ πλουμιστὰ πολύχρωμα τουρπάνια τους
δεῖχτε τὸ μάλλινο σκουφί σας.
Ἐμπρός! Ἐμπρός, πληγῶστε τους.
Σὲ σὰς ἀνήκουν!
Προσφορά τοῦ Κυρίου στὴν ἐκδικησὴ σας.
Ἡ σάλπιγγα ἤκει!
καὶ τὸ δυνατό σας ξίφος
χίλια κορμιά θὰ θρεῖ νὰ τὰ τρυπήσει.

Μὲ τὰ ματωμένα βάγια τοῦ μαρτυρίου
στόλισαν τὰ σεμνὰ τὰ μέτωπά τους
οἱ ἱεροὶ οἱ ἅγιοι πατριάρχες,
τὴ διαβολικὴ μανία πολεμῶντας.
Κ' οἱ ἀνήμποροι ἀκόμη γέροντες
μὲ τὸ αἶμα τους κερδίσαν δάφνες δοξασμένες.
Ἐμπρός οἱ νέοι κ' οἱ δυνατοί,
ἄς δώσουμε τὴ ζωὴ μας σὰν ἐκείνους.

Κιτριναμένη ἡ ὄψη σας.
Τὶς συμφερὲς θ' ἀναθυμιάτα ὁ νοῦς!
Τὰ σπῆτια σας κουροεψανε καὶ τὶς γυναῖκες
κλέψαν.

Ξαδιάντροπα μ' αὐτὲς στολίσανε ντιθάνια
μέσ' στὰ σουλτάνικα χαρέμια.

Οὔτε στιγμή μὴ χάνετε! Τὸν τύραννο
χτυπάτε!
Σφάζτε τους φαντάρους κ' ἐμίρηδες.
Κι' ἀπ' τὰ κασμήρια τους
στολίδια φκιάζτε στὰ πλουμιστὰ μαλλιά σας.
Σπάστε τὰ ραβδιά τους. Χῦστε τὸ αἶμα τους.
Ἐκδίκηση γιὰ τὴν πατρίδα τὴ βασανισμένη!
Κι' ἂν τὴ ζωὴ σας χρειαστῆ νὰ δώστε
δῶστε τὴν, Ἕλληνες, στὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα!

Θάνατος τοῦ Ἕλληνα, ἢ ζωὴ ἀργός.
Ζωὴ ντροπῆς κι' ἀτίμωση

πού σέρνεται σ'αυτήν καί χάνεται
ἢ νικημένος γλύφει τὴ βρώμικη ἀλυσίδα
τὸ πόδι του πού δένει.

"Ε! σείς! Σκιές τοῦ Ἄρμωδιου καί τοῦ
Θρασύβουλου
καί τοῦ Τυρταίου γιγάντια ἀνάμνηση,
τούς Ἕλληνας βοηθήστε!
Κάλλιο μαχόμενοι καί ὄρθιοι νὰ πεθάνουν
παρὰ νὰ ζοῦν σάν τὸν ἀτιμασμένο Ἄλκαϊο.

Ἄρματωμένη ξεοπκώνεται ὅλη ἡ Ἑλλάδα.
Ἐλάτε, ἐλάτε, χωρὶς ἀνάσα τρέξτε!
Ὁ Θεὸς τὸ Δίκαιο προστατεύει
κ' οἱ δάφνες θὰ σκεπάσουν τὸ μέτωπό μας.
Σὰ μιὰ βροντὴ ἀκούστηκε ἡ κραυγὴ
ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι ὡς τὸν Πειραιᾶ.
Στὸ Ἴόνιο καί στὸ Αἰγαῖο πέρασε
καί σειστίκε ὅλη ἡ Εὐρώπη κ' ἡ Ἀσία.

"Ὡς τὰ σύγνεφα ἀνέβηκεν ἡ βροντερὴ φωνή.
Καί τὰ πάθη τους ξεχνῶντας —
τὰ πάθη, πού τὸς εἶχανε, ἀλλοί, χωρὶς —
λεγεῖνες ξεοπκώθηκαν οἱ ἥρωικοί Ἕλληνας
ἀπ' ὅλες τίς περασμένες ἐποχές.
Μὲ τὴ σκιά τοῦ γενναίου Ἀριστομένη,
ἀγκαλιαστῆκαν οἱ σκιές τοῦ Ἄρατου
καί τοῦ Φιλίππου.

Καί στὴ Βαγδάτη τρανταχτήκαν οἱ
ταφόπετρες τῶν καλίφδων.

Καί τώρα στὴ μάχη μπαίνει ἡ Βρετανία
καί τὸ στρατό της στέλνει ἡ εὐγενικιά Γαλλία.
Μὲ τὴν Ἀνατολὴ τοῦ Ἥλιου, θὰ σκεπθῆ
ἡ Ἑλλάδα.
Κι' ἡ Ἰσταμποῦλ θὰ πέσει, ὅπως τὸ Μεσολόγγι.
Κι' ὀρμητικὸς θὰ ξεκινήσει ὁ Μοσκοβίτης,
μὲ τὸ στρατό του νὰ ριχτεῖ στὸν ἄπιστο
τὸν Τοῦρκο.
Τότε αὐτὸς ὁ τάρταρος, πεσμένος κατὰ γῆς,
τὸν Ἰησοῦ θὰ προσκυνήσει.

Ἄρματωμένη ξεοπκώνεται ὅλη ἡ Ἑλλάδα.
ΛΑΟΙ, ἐλάτε, χωρὶς ἀνάσα. Τρέξτε!
Ὁ Θεὸς τὸ δίκιο προστατεύει
καί δάφνες θὰ σκεπάσουν τὸ μέτωπό σας.
Σὰ μιὰ βροντὴ ἀκούστηκε ἡ κραυγὴ
καί σειέται ὅλη ἡ Εὐρώπη κ' ἡ Ἀσία.
ΛΑΟΙ ΕΚΔΙΚΗΣΗ!
Κάτω ἀπ' τὸ σπαθὶ τοῦ Ἰμπραὴμ
σ' ἐρείπια πέσανε τὰ τεῖχη τοῦ Μεσολογγίου.
Καί σάν κ' αὐτὰ, πάντα νεκρὸ βρίσκεται
τὸν Ἕλληνα ὁ Τοῦρκος
Μὰ σκλάβο, ΟΧΙ!

Μετ.: ΤΑΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

Ἄφιερωμένο στὴ μνήμη τοῦ σεπτοῦ ἐθνομάρτυρος
Ἀρχιεπισκόπου ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ.

"Ἄν εἴσιεν φό(6)ον ἡ φυλὴ πού τὸν χαμόν μιὰν μάλλα,
εἴσιες τζιαὶ Ἄσοῦ μέσο' τὴν ψυσιὴν φό(6)ον πού τὴν κρεμμάλλα.

Φυλὴ μου ἐδοτζίμαστῆκες π' ἄρκους, κρουοὺς σιειμῶνες,
τζι' ἐκλαψες τζι' ἀναστέναζες, δίχα νὰ βκῆ ἡ φωνή σου,
τὴν πίστην σου (δ) ἐν ἔχασες στὴν πολευτέρωσιν σου,
τζι' εἴσιες ὀρπί(δ) ες στὸν Θεὸν τζιαὶ στοὺς δικούς σου ἀ(γ)ῶνες,
τῶμου τὸ ψῆσουν οἱ τζιαίροὶ τζιαὶ τὸ ῥιμάσουν οἱ ὤρες....

Γαίμαν τζιαὶ δάκρα ἐπνίξαν σου κάθα κουτσὶν χαρᾶς,
τζι' ἡ δουλωσύνη ἐβούλλωσεν τὸ στόμαν σου γιὰ γρόνια,
σελλουρκασμένη ἐτζιεῖτεσουν μέσα στὴν καταβρόνια,
μμά, ἔκρυφοσιοδούλευκες νὰ κόψης τὴν φοράν,
τούς λυσαανέμους τῶν κακῶν, ναῦρης πολευτερκάν....

Μάρτι(δ) ες ἐμπαιννόθκαινναν σὲ γρόνια σκλα(δ)ωμένα,
δίχα ἀθθὸς παρη(γ) ορκᾶς πάσο' σὲ κλα(δ) ἰν ν' ἀθθίση,
οὔτε ὀρπί(δ) α ἐφαίνετον πελοῦ νὰ ζημουτίση,
μῆτε τοῦ Μάρτη, ἀερκοῦ μὲ σιέρκα μεταξένα,
νὰ σοῦση ἀθέραν σιταρκοῦ, ὡς τὸ Εἰκοσιένα!...

Τζιεῖνον πῶν μέσα στὸν τζιαίρον, ἐν σταλαμῆ; ἐν ὦρα;
πού θεῖτζιὴν εἴσει ὀπνὰν καρπὸν νὰ ἀναγιῶννη,
τζιαὶ νὰ ῥιμάζη πορικὰ τζιαὶ νὰ τὰ σταφι(δ)ῶννη,
τούς κούτσακους τούς πόθους μας νὰ τούς σπκῶννη φκίορα,
τζιαὶ τέσ ὀρπί(δ) ες μας δεντρά νὰ κάμνη καρποφόρα...

Τζείνην τὴν ὥραν τοῦ καλοῦ, (ποῦ χτίζει χαλασμένα,
 ποῦ τοῦ σταχτοῦ δκιᾶ του ζωὴν νὰ ξαναπορουθίσῃ,
 τοῦ μαραμμένου λουλλουδκιοῦ ὀπνάν νὰ ξαναθῆσι,
 τοὺς σπόρους τῆς Ἐλευτερκᾶς νὰ βκοῦν ψηλὰ σπερμένα),
 ἡ Πανα(γ)ία τὴν ἔφερε «Μάρτην τοῦ Ἰκοσιένα!...

Ἦραν καλὴν (τὴν μέραν τῆς τοῦ Μάρτη) ἡ Πανα(γ)ία,
 ἔ(δ)ωκεν σ' οὐλλην τὴν φυλὴν ἀντί(δ)ερον τζιαὶ εὐτζιήν,
 τζι' ἦταν ἡ εὐλο(γ)ία τῆς τ' ἀκόνιν τῆς ψυοῖς,
 τ' ἀστροπελέτζια τὰ παλιὰ στὰ σιέρκα τῆς ἀντρείας,
 ποῦ κάμασιν ν' ἀναστηθῆ «ΕΛΛΑ(Δ)Α – ΕΛΕΥΤΕΡΙΑ»!...

Ἀμμόχωστος 23.4 1971

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

πελὸς = νόφανο κλαδί ποῦ μόλις ξεμιτίζει.
 τώμου = ὅταν, ὀπότεν.

Ὁ Ἐθνομάρτυρας Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Η ΚΟΡΔΟΒΑ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΜΕΝΟΣ ΤΟΥ ΑΠΤΕΡΑΜΑΝ

Πλησιάζοντας τη Κόρδοβα, το τοπίο άρχισε ν' αλλάξει. Τις γυμνές πλαγιές πών λόφων και τούς έρημικούς άγονους κάμπους που τούς καίει το λιπόρι και σου θυμίζουν 'Αφρικανική έρημο, τούς διαδέχονται τώρα έλιές, φοινικιές, όροδάφνες και περιβόλια. Περιούμει την εϋφορη κοιλάδα του Γουαλδακιβίε. Στη δεξιά του όχθη βρίσκεται η Κόρδοβα (ή Κορδοθή), χτισμένη στον κάμπο ανάμεσα στην όμώνυμη βουνοσειρά κι εκείνη της Σιέρρα Μορένα. Η Κόρδοβα ήταν γνωστή, από τον καιρό της Μαυριτανικής κατοχής, για τον μεγάλο πολιτισμό που ήχμασε έδω και του όποιου θαυμάσιου δείγμα είναι το ξακουσμένο τέμενος του 'Απτεραμάν που σώζεται μέχρι σήμερα. Για χάρη του η Κόρδοβα έγινε σπουδαίο τουριστικό κέντρο. Το τζαμί αυτό βρίσκεται στη παλιά πόλη που περιβάλλεται με τείχη και που την 'Αραβική φυσιογνωμία της, την διατηρεί ανέπαφη. Στα σπίτια υπάρχουν ακόμη τα καφασωτά παράθυρα και τα γραφικά πάτιο με άνθωνες και πίδακες. 'Εδω είναι το ρομαντικό «δρομάκι των λουλουδιών», ένα στενό πέρασμα για πεζούς μόνον, με σπιτάκια χαμηλά, ντυμένα στα λουλούδια. Λουλούδια στους τοίχους, στο δρόμο, στα μπαλκονάκια, στις αΐλες, στις στέγες, γλάστρες όλανθισμένες, λουλούδια στα βάζα, πάνω στα παράθυρα. 'Εδω οι χλιαρές βραδυές του καλοκαιριού είναι μυρωμένες και βασιλεύει παντοτεινά μια θεία γαλήνη, μια εϋωδιασμένη σιωπή, γεμάτη ήδονή και απόλαυση.

Στά 715 η Κόρδοβα ήταν η πλούσια πρωτεύουσα των κατακτητών Μαυριτανών—'Αράβων και είχε πληθυσμό ένα εκ. κατοίκους. 'Επί της εποχής του Χαλίφη 'Απτεραμάν του Α' και των διαδόχων του, η άκμή της έφθασε στο ζενίθ. 'Ασύγκριτα παλάτια και τζαμά χτίστηκαν που έξ αυτών σώζεται μόνον το καταπληκτικό και θαυμαστό τζαμί του 'Απτεραμάν. 'Η Κόρδοβα, την εποχή εκείνη, όνομαζότανε «'Αθήνα της Δύσης». Οι τέχνες, τα γράμματα και οι επιστήμες άνθιζαν και πολλοί φιλόσοφοι, ποιητές και καλλιτέχνες με παγκόσμια φήμη και άκτινοβολία, έζησαν έδω. Περιήγησης ήταν ο μεγάλος καθής 'Αβερρόης, (1120—

1198) φιλόσοφος και θαυμαστής του αρχαίου 'Ελληνικού πνεύματος, σχολιαστής του 'Αριστοτέλη, και συγχρόνως νομομαθής, γατρός και αστρονόμος.

'Επίσκεψη στο τέμενος.

Μπήκαμε από πη μεγάλη είσοδο του δρόμου και διασχίσαμε ένα κήπο με πορτοκαλιές, χουμαδιές, κυπαρίσσια και βρύσες. Δύο θαυμάσια σκαλισμένες πόρτες οδηγούν στο έσωτερικό του τζαμιού. 'Άλλοτε υπήρχαν 19 τέτοιες πόρτες που έκλείσθησαν αργότερα. Μόλις μπήκα μέσα αντίκρισα ένα θέαμα συναρπαστικό και γοητευτικό. Σπάθηκα σαν μαγνητισμένη από την άσυνήθιστη και έκθαμβωτική όμορφιά που έβλεπαν τα μάτια μου. Νόμισα προς στιγμήν πως όνειρευόμουν, όνειρο εξαίσιο και μαγευτικό. 'Ο Καζαντζάκης είχε δίκαιο, όταν έγραφε για το τζαμί αυτό «Μά ως δρασκελίσεις το κατώφλι, το βλέφαρο αναπαύεται, δροσίζονται τα μελίγγια κι όλο το σώμα θαρρείς βυθίζεται σε δροσάτο ήσυχο πέλαγο. Και μαζί με το σώμα αναγαλλιάζει κι η ψυχή... Χαρά σε κυριεύει, άλαφριά μέθη...»

'Ενα δάσος από 850 λιγνές, κομψές κολώνες, σε άτέλειωτες σειρές, σαν δενδροστοιχίες, άπλώνονται μπροστά, όλόγυρα, πίσω, κολώνες καμωμένες από ίασπιν και άλλα πολύτιμα μαρμαρα, σε λεπτούς τόνους πράσινου, βιολε και γαλάζιου. Και πάνω τους στηρίζονται οι καταπληκτικές ανάλαφρες διπλές άψίδες, όλόλευκες με κάθετες θυσοινίες ραβδώσεις πό πολύτιμο πορφυρίτη. 'Από πάνω οι χαμηλές πολύχρωμες όροφες από μελέζα (πολύτιμο ξύλο) στολισμένες με άραβουργήματα έναρμονίζονται τέλεια με τα χρώματα πών άψίδων. 'Η έξαισία λεπτή γοητεία, η άφθαστη άρμονία, η έξαιρετη άνεπανάληπτη τέχνη του άνατολίτικου αΐτου παράδεισου, προκαλούν όριγη συγκινήσεως. Φαντάστηκα προς στιγμή τον χρόνο να σταματά την πορεία του, να γρονάη πίσω και να μου παρουσιάξη τη χλιδή και το μεγαλειό της εποχής των Χαλιφών. Αυτός «ό άνατολίτικος πλούτος μεθάει την καρδιά μου» γράφει ό Καζαντζάκης.

Χωρισμένο με κιγκλίδωμα, βρίσκεται μέσα στο τζαμί, το ξεαίσιο, μαρμαρένιο και ὄλο μωσαϊκά, Μιχράμπ (ἄγιο βήμα). Εἶναι ὀκταγωνικό με πλούσια πορφυρογάλανα στολίδια. Τὰ καλλιτεχνικά σχέδια στοὺς τοίχους καὶ στὴν ὀροφή σώζονται ἀκέρατα. Ἀνάμεσά τους ρητὰ τοῦ Κοραίου ἀπὸ χρυσὸ καὶ κρύσταλλο, λαμποκοποῦν στὸ ἀπαλὸ φῶς πὺ μπαίνει ἀπὸ τὰ πολύχρωμα τζάμια. Στὸ κέντρο τοῦ Μιχράμπ, ἦ-αν ὁ νιμὰρ (ἄμβωνας), ὀλόκληρος ἀπὸ φλντσί και ἔθενο καὶ στολισμένος με χρυσάφι καὶ πολύτιμες πέτρες. Τὸ Κοράνιο φυλαγόταν μέσα σὲ μεταξωτὴ θήκη, κεντημένη με ρουμπίνια καὶ διαμάντια. Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ἀνέγερση καὶ διακοσμησι τοῦ ἀριστουργήματος αὐτοῦ συνεργάστησαν οἱ μεγαλύτεροι κιλλιτέχνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ οἱ καλύτεροι τεχνικοὶ γιὰ τὶς ἀψίδες. Μεγάλοι μαῖτρω τῆς οἰκοδομικῆς, λαξευτὲς τῆς πέτρας, Βυζαντινοὶ τεχνίτες γιὰ τὰ μωσαϊκά, ἐφθασαν στὴν Κόρδοβα ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, καὶ μεταχειρίστηκαν τὰ πολυτιμώτερα καὶ ἀκριβότερα ὑλικά. Δυστυχῶς τὰ πολύτιμα μωσαϊκά τοῦ πατώματος ἔχουν καταστραφῆ, ὅπως καὶ τὸ μέρος τοῦ ταβανιοῦ πὺ ἦταν ἀπὸ μυρωδικὸ ξύλο, λεπτογενημένο σὰν δανδέλλα, κι ἄστραφτε ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ ἀπὸ τὶς δέκα χιλιάδες πολυελαίους. Τὴν ἀνοιξη, ὅταν οἱ πορτοκαλιὲς τοῦ κήπου ἀνθίζανε, οἱ δροσερὲς ἀφρὲς κουβαλοῦσαν μέσα στὸ παραδεισένιο αὐτὸ τζαμί, πὺς μυρωδιὲς τους γιὰ νὰ σμίξουν μ' ἐκείνες τοῦ

ἀρωματικοῦ ταβανιοῦ, σ' ἓνα ξεφάντωμα μεθυστικῆς μοσχοβολιᾶς.

Ἐνα μέρος τοῦ ἀπέραντου αὐτοῦ τεμένους, ἔχει μετατραπῆ σὲ χριστιανικὴ ἐκκλησία. Εἶναι ὁ σημερινὸς καθεδρικός ναὸς τῆς Κόρδοβα. Παρὰ τὶς δίκαιες ἀντιρρήσεις τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τῆς πόλης, ἡ ἴδρση τοῦ ναοῦ πραγματοποιήθηκε τὸ 1523, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέα Καρόλου. Μέρος τῶν ἀψίδων καταστράφηκε κι ἄλλες ἐκλείσθησαν γιὰ νὰ σχηματισθῆ ὁ πλούσιοςγοθικός ναὸς, με τὰ ἄφθονα γλυπτά του, τοὺς πολύτιμους πίνακες καὶ τὰ ἐντυπωσιακά καθίσματα σὲ στύλ μπαρόκ. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὁ ναὸς αὐτὸς εἶναι μιὰ αἰσθητὴ παραφωνία μέσα στὴ χαρούμενη νότα, μέσα στὴ μουσικότητα τῆς ιδιόρρυθμης καὶ λεπτῆς τέχνης τοῦ τζαμοῦ τοῦ Ἀπεραμάν.

Μ' εὐχαρίστηση θὰ περιπλανώμουν, γιὰ πολὺς ἀκόμα ὄρες μέσα στὸ μαγικὸ αὐτὸ περιβάλλο. Μὰ δυστυχῶς ὁ χρόνος τρέχει κι ἡ ἐπίσκεψη πρέπει νὰ τελειώσῃ. Γεμάτη συγκλονιστικὲς καὶ γοητευτικὲς ἐντυπώσεις, πῆρα τὸν κατηφορικὸ πλακόστρωτο δρόμο γιὰ νὰ συνεχίσω τὸ ταξίδι μου πρὸς τὴ Σεβίλλη. Στὸ βάθος ὁ Γουαλδακιβὲ γλιστράει κι αὐτὸς πρὸς τὰ ἐκεῖ, βιαστικός καὶ ὀρηκτικός, σπρώχνοντας με τὴ δύναμη τῶν νερῶν του, τὶς γιγάντιες μυλόπετρες τῶν παλαιῶν Μαυριτάνικων μύλων, πὺ βρῖσκονται στὶς ὄχθες του.

ΕΛΛΗ Γ. ΣΑΒΕΡΙΑΔΟΥ

MIHALY VACI

OTAN APXIZH NA ΞENTYNETAI

Ἐταν ἀρχίξῃ νὰ ξεντύνεται καὶ τὸ λεπτό της πρόσωπο
σὰ ῥόδινο τραγοῦδι μετεωρίζει ἀπάνω
ἀπ' τὰ πεσμένα κύματα τῆς φορεσιᾶς της
τὰ στήθη της με τῶν βοστρυχωτῶν στηθόδεσμων τὴ λάμψη
κοιτάζουν γιὰ παλάμες κι' οἱ μηροὶ της γελαστοὶ
σὰν ἄνθη ξεδιπλώνονται ἀπ' τὰ χαῦνα ἐσώρουχα
σειστὲς καὶ λυγιστὲς αὐτὲς οἱ καστανὲς καὶ λαμπερὲς ὀρμὲς
γελά κάποιες φορὲς γιὰ με καὶ κρύβεται στὰ δέκα δάκτυλά της
— γιὰτὶ κοιτᾶς — ἐφόσον στέκω στοὺς πλατιοὺς
ὄχτους τῶν δυὸ ματιῶν μου καὶ κοιτάζω
σὰν ἓνας ἔφηβος πὺ τρώει με τὴ ματιὰ του
κρυφὰ μὰν ἔφηβη πὺ θὰ λουστῆ
ὅταν ἀρχίξῃ τούτῃ νὰ ξεντύνεται καὶ τὸ λεπτό της

(ἀπὸ τ' ἀγγλικά)

Μετ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ἔ: ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΟΥ ΠΑΡΑΣΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΒΑΡΝΑΒΑ ΣΤΟΝ Δρα Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ — «ΠΕΖΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ '21» ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΛΑΡΝΑΚΟΣ — Η ΓΚΑΛΕΡΥ «ΑΚΡΟΠΟΛΗ» ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΥΦΛΩΝ» — ΤΟ «ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ» ΤΟΥ ΓΕΡΟ ΣΠΑΘΑΡΗ — ΤΟ «ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ» ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ — ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΚΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ — ΟΙ ΕΚΠΟΜΠΕΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΥ

Ἡ ἀπονομή τοῦ Παρασήμου τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα στὸν Δρα Κ. Σπυριδάκι ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Κύπρου ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ἐπίσημη ἀναγνώριση τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν τόπο αὐτό. Ὑψαλῶς δὲν ὑπῆρξε διαμφισβήτηση τῆς συμβολῆς τοῦ Δρα Σπυριδάκι στὸν ἐθνικὸ, ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ τομέα τοῦ νησιοῦ. Ἄλλὰ οἱ ἐπιβραβεύσεις χρειάζονται τόσο γιὰ ψυχικὴ ἱκανοποίηση τοῦ ἀνθρώπου, πού καταναλίσκεται γιὰ τὰ κοινά, ὅσο καὶ γιὰ παραδειγματισμὸ τῶν νετέρων καὶ γιὰ βεβαίωση ὅτι οἱ κόποι τοῦ κάθε πολίτη γιὰ πολιτιστικὴν ἀνοδο τοῦ τόπου δὲν πᾶνε χαμένοι, χωρὶς ἀναγνώριση.

«Πεζὰ κείμενα γιὰ τὸ '21» (Λάρνακα, 1971) τιτλοφορεῖται τὸ βιβλίον — εἰδικὴ προσφορά γιὰ τὸ Ἔτος Παλιγγενεσίας — πού ἔχει ἐκδόσει τὸ Γυμνάσιο Λάρνακος. Θεωρῶ πιὸ οὐσιαστικὸ τὸν τρόπο αὐτὸ συμμετοχῆς σὲ ἓνα ἐθνοσωτήριο γεγονός, ὅπως ὑπῆρξε γιὰ μᾶς τοὺς Νεοέλληνες τὸ Εἰκοσιένα, ὅπλ. τῆ γνωριμία μας μ' αὐτὸ διὰ μέσου τῶν κειμένων καὶ ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἐκφράσεων, παρὰ μὲ τοὺς τυπικοὺς ἐορτασμούς, πού κοιτάζουν ἐπιφανειακὰ τὸ θέμα κι' ἔχουν σκοπὸ (λίγο-πολύ) τὴν ἐπίδειξη τοῦ ρήτορα. Ἀπὸ τὰ κείμενα θὰ θροῦμε στοιχεῖα γι' ἀξιοποίησιν προπαντὸς διδασκῆς, ὅχι τόσο γιὰ ἡρωισμῶν, ὅσο γιὰ ταλαιπωρίες ἀπὸ δικόνοιας. Καὶ θὰ συναντήσουμε τόσες νύξεις πάνω σὲ ἐθνικὰ θέματα, καίρια καὶ νευραλγικά, γιὰ νὰ στοχαστοῦμε καὶ νὰ κοιτάξουμε πῶς θ' ἀντιμετωπίσουμε τὸ ἐθνικὸ μας μέλλον. Ἡ ἱστορία διδάσκει κι' ἄς νομίζουμε πῶς οἱ σημερινοὶ χρόνοι λιγώτερο σκοτιζόνται γιὰ τὸ παρελθὸν ἐνῶ τρώγονται γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Στὸ κάτω-κάτω ἡ Παιδεία κατὰ μεγάλο μέρος πάνω σ' αὐτὴ τὴν Ἱστορία στηρίζεται γιὰ νὰ δείξη τίς ρίζες μας καὶ τίς ἱκανότητές μας καὶ νὰ χαράξῃ τὸ δρόμο

γιὰ τὸ μέλλον.

Πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἐνέργειες τῶν ὑπευθύνων (διοικητικῶν συμβουλίου καὶ διευθύνοντος) τῆς Σχολῆς Τυφλῶν Λευκωσίας, πού γιὰ ἐξεύρεση πόρων χρησιμοποιοῦν πνευματικῆς δραστηριότητες, κινήσεις ὠφέλιμες ταυτοχρόνως γιὰ τὸν τόπο καὶ ἀπολύτως ἀξιοπρεπεῖς. Ἔτσι στὸ παρελθὸν τακτοποιῆσε κατάλληλη αἴθουσα συναυλιῶν καὶ θεάτρου καὶ ἱδρυσε θερινὸ θέατρο γιὰ παραστάσεις καὶ καλλιτεχνικῆς ἐμφανίσεις. Τώρα διευθέτησε σὲ γκαλερύ χώρο πού θὰ χρησιμοποιεῖται ταυτοχρόνως γιὰ τὴ μουσικὴ ἀσκηση τῶν τροφίμων. Ἡ Γκαλερύ («Ἀκρόπολη») (τ' ὄνομα τῆς συνοικίας ὅπου ἡ Σχολὴ Τυφλῶν) θὰ φιλοξενῆ καὶ τὴν κίνηση ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς. Ἔτσι τὸ ἴδρυμα τῆς Σχολῆς Τυφλῶν θὰ μπορῆ πιὰ νὰ ἐξυπηρετῇ τὰ διάφορα εἶδη τῆς τέχνης κι' ἀπὸ τὴν ἐξυπρέτηση αὐτὴ θὰ ὠφελεῖται οικονομικῶς κι' ἡ Σχολὴ κατὰ πολὺ ἀξιοπρεπῆ τρόπο. Αὐτὰ ὅλα σημαίνουν πῶς ὅταν οἱ ὑπεύθυνες ἀρχές ἐνὸς ἱδρύματος ἔχουν φαντασία κι' εὐπρέπεια πολλὰ μποροῦν νὰ ἐπινοήσουν χωρὶς νὰ προσβάλλουν ἢ νὰ προσβάλλονται.

Μία βραδυὰ πρὶν λίγους μῆνες παρακολούθησα στὴν Τηλεόραση μιὰ συνέντευξη μὲ τὴν κα Ἴμιου Μίμς γύρω ἀπὸ τὸ θέατρο Σκιῶν τοῦ Σπαθάρη. Στὴν συνέντευξη αὐτὴ ἀποκαλύφθηκε ἡ ὑπαρξη μιᾶς πλούσιας συλλογῆς τοῦ γέρο Σπαθάρη. Ὁ Σπαθάρης ζῆ στὴν Κηφισιά καὶ ἄρα τὴν ἴρα τὸ ὑλικὸ αὐτὸ θὰ διασκορπισθῇ καὶ θὰ χαθῆ. Καὶ ἡ κα Ἴμιου Μίμς, πού λατρεύει τὸ θέατρο Σκιῶν καὶ συνδέεται προσωπικὰ μὲ τὸν Σπαθάρη, εἶχε προτείνει τὴν ἀγορὰ τῆς συλλογῆς αὐτῆς ἀπὸ κάποιο κυπριακὸν ὄργανισμὸ γιὰ νὰ διασωθῆ ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ νὰ ἀποτελέσῃ ἓνα εἶδος εἰδικοῦ μουσείου ἀπὸ τὴν ἄλλη, πού θάχη καὶ τουριστικὸν ἐνδιαφέρον στὸ κάτω-κάτω. Ἡ ἴδια ἀντάλλαξε σχετικῆς ἰδέας μὲ τὸν γέρο Καραγκιοζοπαίκτη, πού συμφωνεῖ. Δὲν ζέρω ποῖος ὄργανισμὸς, τμήμα ἢ Ὑπουργεῖο μπορεῖ νὰ προβῆ στὴν ἀγορὰ καὶ ἀπόκτηση τῆς συλλογῆς. Πράγματα πού ἀπὸ πρώτη ματιὰ φαίνονται ἀσήμαντα, ἀν κατάλληλα ἐκμεταλλετοῦν ἀπὸ ἀνθρώπους πού διαθέτουν γνώση, ἀγάπη καὶ φαντασία, μποροῦν ν' ἀποβοῦν ἀξιοσημεῖα καὶ νὰ γίνουν πηγὴ γνωριμίας καὶ προσέλευσης περιέργων καὶ εἰδικῶν.

Παρόλο πού ἀνήκω στὸ προσωπικὸ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου δὲν θὰ δι-

στάση να μιλήσω ειλικρινῶς για τὴ σημασία τοῦ λιγοσέλιδου φυλλαδίου μετὸν τίτλο «Δελτίον Παιδαγωγικῆς Ἐνημέρωσεως», ποὺ κυκλοφορεῖ ἡ σχολὴ γιὰ ἐνημέρωση τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ της, τῶν σπουδαστῶν καὶ ὄσων ἀσκολοῦνται μετὰ τὰ παιδαγωγικά. Τὸ προσωπικὸ της ὑποχρεωτικὰ παρακολουθεῖ τὰ εἰδικὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ καὶ κατατοπίζεται πάνω στις νέες ἐρευνες καὶ μεθόδους τῆς παιδαγωγικῆς. «Ὅ,τι ἀξίζει τὸν κόπο ἢ ἔχει πρακτικὴ σημασία δίνεται σὲ περιλήψη. Ἔτσι ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ προσωπικὸ βρίσκεται σὲ συνεκτὴ ἐπαφὴ μετὰ τὴν διεθνή παιδαγωγικὴ κίνηση κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ γνώση του αὐτὴ τὴ μεταδίδει καὶ στοὺς σπουδαστές, δημιουργῶντας σ' αὐτοὺς τὴ συνήθεια τῆς συνεχοῦς ἐνημέρωσης καὶ τῆς συνεχοῦς ἀντιμετώπισης τῶν εκπαιδευτικῶν προβλημάτων. Τὴ σιωπηρὴ ἀλλὰ οὐσιαστικὴ αὐτὴ δράση τῆς Ἀκαδημίας τὴ δηλώνω στοὺς ἀναγνώστες τῆς στήλης αὐτῆς ἀπὸ αἴσθησι κατῆκοντος Ἀξίζει νὰ προσέχουμε κάποιες σιωπηρὲς προσφορές, ποὺ ἔχουν σκοπὸ βασικὲς ὠφέλειες καὶ ὄχι προθέσεις προβολῶν.

* * *

Θεωρῶ τὴν πολιτιστικὴ δραστηριότητα τοῦ ὑφυπουργοῦ Πάτροκλου Σταύρου ἄρκετὰ ὠφέλιμη γιὰ τὸν κυπριακὸν ἑλληνισμό. Ἡ κίνηση γύρω ἀπὸ τὸν κυπριακὸ πολιτισμὸ, ποὺ δημιουργήσαν οἱ ἐκθέσεις «Θησαυροὶ τῆς Κύπρου» κ' οἱ σχετικὲς ἐκδόσεις πρέπει νὰ ὑπολογίζονται μεταξὺ τῶν σημαντικότερων κατορθωμάτων (σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς) τῆς Κυπριακῆς Κυβερνήσεως. Καὶ στὴν κίνηση αὐτὴ ὁ Πάτροκλος Σταύρου πρωτοστάτησε ποικιλότροπα. (Καμμιά φορὰ ἢ ἐπιλογὴ τῶν καταλλήλων γιὰ νὰ σὲ βοηθήσουν εἶναι τέχνη). Ἡ ἐξεύρεση ὁμοῦ καὶ ὁ δανεισμός ἔστω καὶ λίγων κειμηλίων ἀπὸ τὸν Ἄγωνα τοῦ Εἰκοσιένα ὡστε ἢ («Ἐκθεση ἔργων τέχνης καὶ κειμηλίων τοῦ 1821») (ποὺ μετὰ γοῦστο διευθέτησε ὁ Ἀ. Διαμαντῆς) ν' ἀποτελέσει πραγματικὸ τόπο προσκλήματος ἀπὸ καλλιτεχνικὴ καὶ ἐθνικὴ ἀνάταση, δεῖχνουν τὴν εὐεργετικὴν δραστηριότητα τοῦ Πάτροκλου Σταύρου.

* * *

Δὲ συζητῶ τὴν ἀξία τοῦ εκπαιδευτικοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς εκπαιδευτικῆς τηλεόρασης. Στὸ κάτω-κάτω πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖται καθετὴ γιὰ διευκόλυνση τῆς διδασκαλίας, πάντως μετὰ μέτρο καὶ περίσκεψη καὶ πάντοτε κατὸν προσεκτικὴν ἐρευνας καὶ ἐπιτοπίως. Ἄλλὰ θέλω νὰ τονίσω τὴν προσφορὰ τοῦ εκπαιδευτικοῦ ραδιοφώνου στὸ Ἔτος Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας. Ὅχι γιὰτὶ παρακολούθησα τίς ἐκπομπές. Ἄλλὰ γιὰτὶ μελέτησα τὸ σχετικὸ βιβλίον, ὅπου κωδικοποιήθηκαν οἱ ἐκπομπές. Βρῆκα καὶ τὴ σειρά, ἀλλὰ κυρίως τὰ κείμενα πολὺ καλὰ γιὰ τὸ δημοτικὸν σχολεῖο. Ἡ ἐπιλογὴ ἐγίνε μετὰ πολὺ γοῦστο. Μένει τώρα οἱ ὑπεύθυνοι νὰ ἐλέγξουν μετὰ ἀντικειμενικὲς μεθόδους τὸ τί ἀπόμεινε στὸν μαθητικὸν κόσμον ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἐκπομπῶν. Ἔτσι

θὰ πληροφορηθοῦν ποὺ ὑπῆρξαν ἀδυναμίες (ἀν ὑπῆρξαν), ποῖα σημεῖα πρέπει νὰ τονιστοῦν ιδιαίτερα κλπ. Δὲν χάνει ἡ ὑπηρεσία ἀπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτὸ. Πολλὰ πράγματα μπορεῖ ν' ἀποκαλύψη βοηθητικὰ γιὰ τὸ μελλοντικὸ της ἔργο.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κύπρου Χρυσάνθη: Πεζὸς Λόγος, τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, Λευκωσία 1971.

Δύσκολο πραγματικὰ ἐγχείρημα ἡ κριτικὴ ἔργου ποὺ ἀντίκει σὲ λογοτέχνη τοῦ κύρους καὶ τῆς περιωπῆς τοῦ κ. Χρυσάνθη ποὺ τὸ ἔργο του, εὐρύτατα γνωστὸ στὸ πανελλήνιον κοινόν, ἔχει καὶ ἐπισήμως πολλὰς φορὰς μετὰ βραβεύσεις ἀναγνωρισθῆ. Οὐτὲ πάλι ἐξωτερικῶς ἀναγκαῖα εἶναι ἡ κριτικὴ παρουσίαση ἔργου ποὺ πολλὰς φορὰς παρουσιάστηκε ὡς τώρα στὸ ἀναγνωστικὸ κοινόν, ὅπως συμβαίνει καὶ μετὰ τίς τέσσερις νουβέλλες ποὺ περιέχονται στὸν τόμον «Πεζὸς Λόγος» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, εἴτε σὲ αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις, εἴτε σὲ συνέχειες σὲ περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες, εἴτε, διασκευασμένους θεατρικὰ, μεταδόθηκαν ἀπὸ τὸ ραδιόφωνον. Ἄς θεωρηθοῦν λοιπὸν οἱ πρὸς κάτω σκέψεις ποὺ ἀκολουθοῦν ὄχι παρουσίαση τοῦ ἔργου — ποὺ δὲν χρειάζεται — ὄχι κριτικὸς ἔλεγχος — πρᾶγμα δυσκολώτατον — ἀλλὰ μιὰ ἀπλὴ καταγραφή προσωπικῶν σκέψεων καὶ ἀντιδράσεων ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση σὲ σύνολον αὐτῶν τῶν τεσσάρων ἔργων.

Καὶ οἱ τέσσερις νουβέλλες ἀντλοῦν τὸ ὑλικόν, τὸ θέμα, τὴν γενικότερη ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ χρόνια στὴν Κύπρον, ἀπὸ τὴν περίοδο δηλαδὴ τῆς φραγκοκρατίας. Μὰ ἐκεῖνον ποὺ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς γίνεται φανερόν εἶναι πῶς ἡ ἱστορικὴ γνώσις, τὸ καθ' αὐτὸ ἱστορικὸ γεγονός ποὺ ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς κάθε ἱστορίας, εἶναι τὸ ἐλάχιστον ποὺ ὁ συγγραφεὺς πῆρε σὰν ἔτοιμον, σὰν γνωστὸν καὶ προϋπάρχον. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα διαφαίνεται ἡ δύναμις τῆς φαντασίας του ποὺ διέπλεσε αὐτὸ τὸ γεγονός, ποὺ τὸ διπύρουν, ποὺ τοῦ ἔδωκε τὴ μορφή ποὺ ἔχουμε μπροστὰ μας, μιὰ μορφή τέτοια ποὺ νὰ μὴ μπορῆ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι αὐτὰ τὰ γεγονότα ἔτσι ὅπως περιγράφονται δὲν ἔγιναν, μὰ καὶ κανεὶς νὰ μὴ τὰ βροῖσκη ἄλλωθι μαρτυρημένα. Γιὰ παράδειγμα στὴν πρώτη νουβέλλα «Στὰ δύσκολα χρόνια» ἢ «Στὰ χρόνια τῆς πανούκλας» δὲν νομίζω πῶς ὁ συγγραφεὺς εἶχε τίποτα ὑπὲρ ὅψι του ἄλλο ἀπὸ τὸ ὅτι κάποτε, μιὰ φοβερὴ ἐπιδημία ζέσπασε στὴν Κύπρον καὶ πολλοὶ πέθαναν ἀπ' αὐτῆς. Γεγονός ποὺ κ' ἀσφαλῶς πολλοὶ ἄλλοι ξέρουν. Ὅμως ὅλα τὰ ἄλλα, οἱ ἥρωες, τὰ ἐπεισόδια, οἱ λεπτομέρειες ἀνέκουν φανερά στὴ φαντασία τοῦ λογοτέχνη, μιὰ φαντασία ὁμοῦ ὑπσταγμένη στὸ πιθανόν καὶ στὸ δυνατό, μιὰ φαντασία ρεαλιστικὴ θὰ λέγαμε. Δὲν νομίζω πῶς θάταν ὑπερβολὴ νὰ παραλληλισθῆ μετὰ τὴν «Πανούκλα» τοῦ Καμῦ

παρ' όλο πού εκείνο είναι έντελώς φανταστικό και με συμβολικές προεκτάσεις. Συμβολική προέκταση μπορεί να δοθῆ από τόν κάθε ένα για τήν «Πανούκλα» του Κ. Χρυσάνθη. Ἡ κεντρική άλλωστε μορφή, ὁ ἦρωας και τῶν δυό ἔργων, ἕνας γιατρός ἔχει πολλά κοινά σημεῖα και στά δυό ἔργα, γίνεται μιὰ ἰδεατή μορφή, ἕνας ἰδανικός Ἄνθρωπος, πρότυπον Ἀνθρώπου.

Τό ἴδιο συμβαίνει και στά άλλα τρία ἔργα, («Κανάκης ὁ Κυπριώτης κουρσάρος», «Τό ξεσίκωμα τῶν σκλάβων» και «Τό κύπελλο τοῦ θανάτου»). Πιό πολλή («Ιστορία») ἴσως ὑπάρχει στό τρίτο, ἐμπνευσμένο ἀπό τὸ πέρασμα μιᾶς Ἑλληνίδας βασιλίσσας ἀπό τὸ φραγκικό θρόνο τῆς Κύπρου, τῆς Ἑλένης Παλαιολογίνας. Μά κι ἐκεῖ δέν δυσκολεύεται κανεῖς νά δῆ τις διάφορες σκηνές, τοῦς διαλόγους, κι ὅλα γενικά τὰ εὐρήματα τοῦ συγγραφέα.

Μέσα και ἀπό τις τέσσερις νουβέλλες ἕνα ἄλλο στοιχεῖο προβάλλει ξεκάθαρα και δυνατά. Ἡ βαθειά ἀγάπη τοῦ συγγραφέα γιά τόν τόπο του, γιά τή γῆ του σά χῶρο γεωγραφικό, σάν ἰδέα, σάν ἀνθρώπινη παρουσία. Ἑλληνικότητα ἀποπνέουν και τὰ τέσσερα ἔργα και προσήλωσι στήν ὀρθοδοξία ἔτσι ὅπως ἄμεσα ἢ ἔμμεσα προβάλλεται ὁ ἀγώνας κατά τοῦ ξένου κυριάρχου, ἡ προσπάθεια τοῦτου τοῦ λαοῦ τοῦ ὑποταγμένου, τοῦ φτωχοῦ, τοῦ καταπατημένου, νά μὴν ὑποταχῆ, νά διατηρησῆ τήν ἐθνική του συνείδηση, τήν πίστη του.

Ἦφος ὀλότελα προσωπικό κατῶρθως νά δημιουργήσῃ ὁ Κύπρος Χρυσάνθης τόσο στήν ποίηση, ὅσο και στήν πεζογραφία. Τὸ «κατῶρθωσι» εἶναι ἴσως λανθασμένο, δέν ἐννοῶ τήν ἐνσυνείδητη προσπάθεια, γιατί τὸ ἦφος εἶναι ἐκεῖνο πού λιγώτερα ἀπ' ὅλα ἐπιδέχεται ἀλλαγὴ στόν γνήσιο καλλιτέχνη. Τὸ ἦφος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, γεννιέται μαζί του. Δέχεται βέβαια ὁ καθένας ἐπιδράσεις, μά τὸ ἦφος εἶναι, νομίζω, ὅ,τι πιό προσωπικό ἔχει ὁ καθένας. Καί ὁ Κ. Χρυσάνθης μᾶς ἔδειξε πῶς διαθέτει ἕνα ὀλότελα ξεχωριστό, δικό του ἦφος, τὰ κείμενά του θάλεγα ἔχουν μιὰ δική τους φυσιογνωμία πού σέ κάνουν νά τὰ ξεχωρίζεις ἔστω κι ἂν δέν δῆς τήν ὑπογραφή τοῦ συγγραφέα. Κι εἶναι τὸ ἦφος τοῦτου ἀπλό σνῆμα και λιρικό, καθόλου ἐξεζητημένες ἢ σπάνιες ἢ «ποιημένες» λέξεις κι ὁμως σάν σύνολο εἶναι κάτι πού σέ τραβά, πού σέ θέλει, πού σέ εὐχαριστεῖ. Ὅχι ἄσχετους μετὸ ἐνδιαφέρον πού δημιουργεῖ τὸ ἔργο βρισκω και τοῦς δυνατοῦς κι ἔξυπνους διαλόγους, δείγμα τῆς ἰκανότητας τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέως. Τέλος, ἕνα ἄλλο στοιχεῖο τοῦ ἦφους, μά ὄχι και λιγώτερο σημαντικό, εἶναι ἡ χρῆσι τῆς παρομοίωσης.

Θάθελα κάπως ἐκτενέστερα νά μιλήσω γιά τοῦτο τὸ τελευταῖο παρ' ὅλο πού ἔχω τὴ γνῶμη πῶς θά μπορούσε νά ἀποτελέσῃ θέμα και γιά ὀλόκληρη μελέτη. Εἶναι τόσο συχνή ἡ παρομοίωση στό ἔργο τοῦ Χρυσάνθη, πού

σὴν ἀρχὴ ὁμολογῶ με ξένισο και με ἐνόχλοσε. Ἦταν πολὺ κουραστικό σχεδόν σέ κάθε φράση νά περιμένω τὸ «σάν...» Κι ὁμως σὴ συνέχεια γίνηκε τόσο ἀπαραίτητη ὥστε νομίζω πῶς τὸ ὅλο ἔργο θάλλαζε σημαντικά σέ ἦφος, σέ ἐξωτερικὴ μορφή ἂν ἀφαιρούσαμε ἀπ' αὐτὸ τὴν παρομοίωση. Προσέχοντάς τιν καλύτερα εἶδα πῶς δέν ἦταν ἀπλῶς σχήμα λόγου, δέν ἦταν μόνο ἕνα ἐξωτερικό κι ἴσως ἄχρηστο στολίδι τῆς φράσης μά ἦταν μιὰ οὐσιαστικὴ συμπλήρωση τοῦ νόηματος, μιὰ ἀπαραίτητη προσθήκη πού κάποτε σέ ἐκπλήττει μετὴν πρωτοτυπία τῆς, κάποτε, τις πιό πολλές φορές, σέ μεταφέρει στόν ἀπλό, ἀγνό, ἤρεμο κόσμο τῆς φύσης γιά τὴν ὅποια τόσο δυνατὴ παρουσιάζεται ἡ ἀγάπη τοῦ συγγραφέα, μά και σνῆμα φορτωμένη ἀπό τὴ λεπτομέρεια τῆς παρατηρητικότητας. Παρομοιώσεις ὅπως «σάν τὰ πρᾶα μάτια τῶν βοδιῶν», «σάν τὸ γάλα στό εὐλογημένο πολυπρόβατο κοπάδι», «συλλογισμένος σάν τὸν ὄριμο καρπὸ», «θῶμιζε τὸ πρωτοκατέβασμα τοῦ χείμαρρου ὅταν ἀρκίσουν οἱ πρῶτες πυκνὲς βροχὲς πάνω στό βουνό» και πλῆθος ἄλλες, μᾶς φέρνουν στό νοῦ τῆς ὁμηρικῆς παρομοιώσεως, πῶναι κάθε μιὰ ὀλόκληρη εἰκόνα πού σέ ἀποσπᾶ ἀπό τὸ θόρυβο και τὴν ταραχὴ τῆς μάχης και σέ μεταφέρει στ' ἀνιθιόμενα λιθάδια ἢ στό γαλῆνιο πέλαγος και σ' ἀνακουφίζει, σέ ξεκουράζει και σὺ δυναμῶνει τὸ νόημα τῆς φράσης πού προηγήθηκε.

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ

Στὴν «Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη» (ἀρ. 2) δημοσιεύεται κείμενο τῆς Ἀγγελικῆς Χατζημηχάλη μετὴ τίτλο «Ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Κύπρου». Στό ἴδιο περιοδικό σκόλιο τῆς σύνταξης μετὴ τίτλο «Ἡ Κύπρος και πάλι». — Στὴν ἐφ. «Τὰ Σημερινὰ» (15.5.71) δημοσιεύεται κριτικὴ παρουσίασι γιά τὸν «Πεζὸ Λόγο» τοῦ Κ. Χρυσάνθη. — Στὴν «Ἀπογευματινὴ» ὁ Ἄγγ. Φουριώτης κρίνει τις («Ἀναλυτικὲς προτάσεις») τοῦ Ἀ. Χριστοφίδη. — Στό περιοδικό «**Le Tout Rome**» (τεύχος Ἀπρ. 1971) ὁ Luigi Zitelli μεταφράζει τέσσαρα ποιήματα τῆς Ἰάνθης Θεοχαρίδου στά γαλλικά. — Στά «Μικρασιατικὰ» (τόμ. 1970-71, Α', σ. 157) ἀναδημοσιεύεται διήγημα τοῦ Κ. Χρυσάνθη μετὴ τίτλο «Τὸ πολυθόλο δούλευε στό Μακρύδρομο». — Στὴ «Νέα Ἑστία» (15 Μαΐου) δημοσιεύεται ποίημα τοῦ Παύλου Κριναίου. — Ὁ Π. Φλώρος στὴν ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος» (16.5.71) γράφει ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν Κύπρο μετὴ τίτλο «Ταξίδι στὴν Κύπρο». — Ὁ Γ. Πολιτάρχης κρίνει τὴ («ἱστολογικὴ Κύπρο» 1970 και τὸ «Εὐρέτηριον τῶν πρώτων τόμων (1960-1965) τοῦ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος») τοῦ Χρυσάνθη Κυπριανοῦ στὴν ἐφ. «Προσφυγικὸς Κόσμος» (2 Μαΐου 1971) και στὴν ἐφ. «Κόσμος» (29 Ἀπρ. 1971).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΙΑ' ΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΙΑ' ΤΟΜΟΥ

(Οκτ. 1970 — Σεπτ. 1971)

ΠΟΙΗΣΗ

Ἄγγελίδου, Κλ.: Τὸ παράθυρο, σ. 69, Τρία ποιήματα, σ. 143. **Allard, P.** (Μετ. Μ. Ἰακωβίδης) *L' art...*, σ. 241. **Andrere** (μετ. Ν. Σπάνιαν) Ροπή κατόπτρου, σ. 57, Ἀντωνιάδης, Κ.: Δυὸ ποιήματα, σελ. 57, 25 Μαρτίου 1821, σ. 146. **Apollinaire** (μετ. Κ. Χρυσάνθης) Ἄνθοκράμιδη, σ. 95. **Arpad, P.** (μετ. φ. Δέλφης) Τέσσερα ποιήματα, σ. 170. Βασιλείου, Κ.: Τὸ σχολεῖον τῆς Πελοποννήσου, Ἐκφρασις τῆς Κυπριακῆς σημαίας τοῦ 1821, σ. 261. Βορέαδης, Ἄ.: Μαρία Π. Ἰωάννου, σ. 132. **Bosco** (μ. Μ. Ἰακωβίδης) *Ceux...* σ. 171. Γιωργαλλίδης, Κ.: Ἴσως, σ. 161, Λιποφυχία στὸ Γολγοθά, σ. 206. Ζιτσαία, Χρυσ.: Ἐνα ἀγκάθι κι' ἕνας σπόνδυλος, σ. 158. Θεοχαρίδου, Ἰ.: Ἀπόπασμα, σ. 32. Ἰωαννίδου, Μαίρη: (μετ. Κ. Χρυσάνθης) Τὰ χαμένα παιδιά, σ. 250. **Jimenez** (μετ. Ἄ. Παρθένης) Τρία ποιήματα, σ. 82. Κακολῆς, Π.: Τέσσερα ποιήματα, σ. 58, Δυὸ ποιήματα, σ. 98, Ἐξή ποιήματα, σ. 168, Οἱ Κυπριῶτες, σ. 232, Ποιήματα, σ. 276. Κρανιδιώτης, Ν.: Δυὸ ποιήματα, σ. 222. Κριναῖος, Π.: Τρία ποιήματα, σ. 155. Κολιός, Χρ.: Ἐπιγράμματα, σ. 180. **Liotta** (μετ. φ. Δέλφης): Ἰωνικὸ λιμάνι, σ. 273. Λαδόματος, Ἄ.: Ἐταί ποῦ γίναμε, σ. 72. Λουάθης (μετ. Τ. Κωνσταντόπουλος): Ἱερὸ Μεσολόγγι, σ. 279. Μαρκίδης, Γ.: Λίμνη τοῦ Σαῖν Μόρις, σ. 48. **Mauceri, I.** (μετ. φ. Δέλφης) Σὲ μιὰ λήκυθο..., σ. 17. Μαῦρος, Κ.: Ἡ χάραξη τῶν ἀτράκτων, σ. 275. Μόντης, Μ.: Δυὸ ποιήματα, σ. 31. Ὁλυμπίου, Κ.: Κυπριακὴ εὐημερία, σ. 40. Συνομιλία μετὰ τοὺς ἥρωες τῆς ΕΟΚΑ, σ. 169, Χρέος, σ. 221. Παπαδόπουλος, Γ.: Οἱ ἄλλες μέρες, σ. 246. Πελαγίας, Γ.: Ὁδύνη, σ. 241. Ρωμανοῦ (μετ. Π. Α. Σινόπουλος) Ἕγνος στὴν Ἡμέρα τῶν Βαίων, σ. 41. Σερβοκροατικὰ ποιήματα (μετ. Ρένος Παπαδόπουλος) σ. 106. Σολωμοῦ, Γ.: Δυὸ ποιήματα, σ. 253. **Supervielle** (μετ. Μ. Ἰακωβίδης), Ἀρπάζω, σ. 171. **Vaci** (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Ὅταν ἀρχίζει νὰ ζεντύνεται, σ. 283. φλόγας, Ν.: Ἐπιγραμματικά, σ. 107. Χαμπουλλίδης, Δημ.: Τέσσερα ποιήματα, σ. 31. Χρυσάνθης, Π.: Δυὸ καλλιγράμματα, σ. 86, Τὸ Εἰκοσιένα, σ. 139. Χρυσάνθης, Κ.: Ἀποχαιρετιστήριον στὸν πρέβου κ. Μ. Ἀλεξανδράκη, σ. 25. Ἐπίγραμμα στὸν τάφο τῆς Θέκλας Γεωργιάδου, σ. 30.

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἀντωνιάδης, Ἄ.: Ἡ ἀφίσσα, σ. 13, Ἡ συνάντηση, σ. 33. Βαλέτας, Κ.: Ἑλλη-

νίδα καλλονή, σ. 156, Τὸ παράσημο, σ. 275. Γλέζος, Π.: Ἡ χαλασμένη, σ. 87. Μόντης, Κ.: Διηγήματα, προσάρτημα, τεύχ. 121 κ.έξ. Ὁλυμπίου, Κ.: Ζωή, σ. 144. φλώρος, Π.: Βρέχει στ' ἀμπέλια, σ. 193. Χρυσάνθης, Κ.: Δὲν ὑπῆρχε πρῶτος, σ. 70, Τὰ γενέθλια, σ. 94, Ὁ μακαρίτης Κωσταρῆς, σ. 247.

ΜΕΛΕΤΗ — ΔΟΚΙΜΙΟ — ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΟ

Ἄγνωστου: Περί πατριωτισμοῦ, 1817, σ. 181. Βασιλείου, Κ.: Ἀντώνης Σαμαράκης, σ. 99. Βράχας, φρ.: Ἐτος Παλιγγενεσίας, σ. 81, Εἰκοσιένα καὶ Παλιγγενεσία, σ. 217. Γιαγκουλλῆς, Κ.: «Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή», σ. 242. Γιᾶκος, Δ.: Ὁ Νίκος Κρανιδιώτης μὲς' ἀπὸ τὸ ἔργο του, σ. 223. Κηπιάδου, Γ.: Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν, σ. 115. Κιτρομπλίδης, Π.: Ἑλληνικὲς σπουδὲς στὸ Πανεπιστήμιο Τέξας, σ. 18. Κυθρεώτης, Ἰ.: Ἡ Ἑλληνικότητα τῆς Κύπρου καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ φιλέλληνες, σ. 153. Κυπριανοῦ, Χρυσ.: Πρῶτη Ἀπριλίου 1955, σ. 209. Νικολαΐδης, Τ.: Ὁ Σολωμὸς ὡς ἐθνικὸς παιδαγωγός, σ. 263. Παναγιώτου, Γ.: Συμβολὴ στὴν Κυπριακὴ Βιβλιογραφία, σ. 59. Παττίχης, Μ.: Χριστοῦγεννα στὸ Μόναχο, σ. 52. Τεχνολογία καὶ Λογοτεχνία, σ. 140 καὶ 162. Παττίχης, Π.: Ὁ ρασιοναλισμὸς τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, σ. 49. Πελαγίας, Γ.: Γιάννης Χρήστου, σ. 195. Πετρίδης, φρ.: Τὸ νόημα τῆς παλιγγενεσίας, σ. 177. Προυσαῖς, Κ.: Λίγα λόγια γιὰ τὸν Δ. Λιπέρτη, σ. 4. Σαθεριάδου, Ε.: Ἡ Κόρδοθα, σ. 282. φλουρέντζος, Π.: Ὁ ἀγγειοπλαστικὸς τροχὸς εἰς τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κρήτην, σ. 67. Χατζηπίωννου, Κ.: Ὁ Τεῦκρος κι' ἡ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου, σ. 133. Χιδίρογλου, Π.: Ὁ ἐθνικισμὸς στὴν Τουρκικὴ λογοτεχνία, σ. 47, Τυρκικὲς μινιατούρες, σ. 96, Ὁ τουρκικὸς ἐθνικὸς ἕγμος, σ. 129, Ἐθνησκευτικὲς ἐκδηλώσεις στὴ σύγχρονη Τουρκία, σ. 167, Ἡ πολιτιστικὴ παράδοση τῶν Τούρκων, σ. 203, Ὁ Τούρκος λογοτέχνης καὶ πολιτικὸς Καρασομάνογλου, σ. 251, Τὸ θέμα τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα στὴ νωτέρη τουρκικὴ λογοτεχνία, σ. 277. Χριστοφίδης, Ἄ.: Παλαιὰ πλήθη καὶ καινούριες μάζες, σ. 7. Τὸ ἐπίθετο καὶ τὸ οὐσιαστικόν, σ. 90, Ἀδειανὴ χειρονομία, σ. 159. Χρυσάνθης, Κ.: Σχηματοποίηση καὶ ἄπολογία τῶν Καλλιγραμμάτων μου, σ. 36, Μνημόσυνο, σ. 130, Ἡ ποίηση στοὺς («Ἀφορισμοὺς καὶ Διαλογισμοὺς» τοῦ Κ. Τσάτσου, σ. 180, Ἀλεξανδρά-

κης, Σχέδια, σ. 233, Οί παρερμηνείες του 'Αγώνα μας και τὸ «Νηοὶ τῆς Ἀφροδίτης», σ. 271.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ — ΣΧΟΛΙΑ — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ —
ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Ἀλεξανδράκης, Μ.: Ἀπονομή βραβείων («Ἑλληνικῆς Πρεσβείας»), σ. 27. Βράχας, Φρ.: Παιδικὴ τέχνη στὴν Κύπρο, σ. 39, Ἀποχαιρετισμὸς στὸ Μ. Ἀλεξανδράκη, σ. 73, Ἑορτασμὸς, Ζήτημα πίστης, Διεθνὲς ἔτος παιδείας, σ. 108, Βραδυὰ Λιπέρτη, σ. 211. Καμινάρᾱ, Χρυσ.: Ἐμπειρία μιᾶς διαδρομῆς, σ. 211. Κυπριανοῦ Χρυσ.: Εἰσηγητικὴ ἔκθεση γιὰ λαογραφικὴ ἔργασία, σ. 29, Σπύρος Ματούκας, σ. 79 Κωνσταντόπουλος, Τ.: Ζουακίν— Λορέντζο Λουάθες, σ. 278. Παττίχη, Μ.: Εἰσηγητικὴ ἔκθεση γιὰ τὸ δοκίμιο, σ. 28. Περνάρης, Ἀ.: Ἀποχαιρετιστήριο στὸν κ. Μ. Ἀλεξανδράκη, σ. 73. Πετρίδης, Φρ.: Ἀπονομή βραβείων («Ἑλληνικῆς Πρεσβείας»), σ. 26. Πιλαθάκης, Κ.: Ἑτυμολογικά, σ. 22. Πνευματικὴ Κύπρος: Μαρία καὶ Παναγιώτης Ἰωάννου, σ. 147. Σπανός, Ν.: Ἀγνώστου: Δοκίμιο («Περὶ Πατριωτισμοῦ»), σ. 181. Χριστοδοουλιδης, Ἀ.: Στὴ μνήμη τοῦ ἥρωα δασκάλου φώτη Πίττα, σ. 76. Χριστοφίδης, Ἀ. κλπ.: Εἰσηγητικὴ ἔκθεση γιὰ συλλογὲς διηγημάτων ἢ ποιημάτων, σ. 29. Χρυσάνθη, Κ.: Μπαίνοντας στὴ δευτέρη δεκαετία, σ. 2, Κ. Προυσῆς, Ἐνα γράμμα τοῦ Λαπαθιώτη, Ἡ χρονικὴ ἀπόσταση, σ. 21, Πολυὰ περιοδικὰ, Γνωριμία μὲ τὸν τουρκικὸ πολιτισμὸ, Τὰ ἐπιγράμματα στὰ ἥρωα, σ. 74, Ἐπόμνημα γιὰ τὰ Λογοτεχνικὰ Βραβεῖα τοῦ Ἐπιμελητοῦ Παιδείας, σ. 112, Ἡ γκαλερὶ («Ἀργώ»), Τὸ φιλολογικὸ ἀπόγευμα τοῦ («Ἐθνικοῦ Θεάτρου»), Ἡ συγγραφή Ἱστορίας τῆς Κύπρου, σ. 147, Μνήμη Ζήωνα Δ. Πιερίδη, σ. 172, Τὸ χρονικὸ τῆς πρώτης δεκαετίας 1960—1970 τοῦ ΕΦΣΑ, Τὸ βιβλίον τοῦ Ν. Καραπατάκη, Ἡ («Γιορτὴ τοῦ Πορτοκαλιοῦ») στὴν Ἀμμόχωστο, Τὰ γερμανικὰ περιοδικὰ *Hellenika* καὶ *iMerian*, Τὸ («Ἱστορικὸ Μουσεῖο»), Ἀλεξανδράκης Σχέδια, Ἐγκυκλοπαιδεία Κοντέου, σ. 207, Ἡ («Ἐκθεση ἔργων τέχνης καὶ κειμηλίων τοῦ 1821»), Τὸ ΣΥ.ΚΑ.ΛΥ., Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν στὸ Παγκύπριον Γυ-

μνάσιον, Τὸ Γενικὸν Εὐρετήριο τῆς «Λαογραφίας», σ. 256. Ἡ ἀπονομή τοῦ παρασήμου τοῦ Ἀπ. Βαρνάβα, Πεζὰ κείμενα τοῦ 21, Ἡ γκαλερὶ («Ἀκρόπολη»), Δελτίον Παιδαγωγικῆς Ἐνημερώσεως, Πολιτιστικὲς δραστηριότητες τοῦ Π. Σταύρου, Ἐκπομπὲς Ἐκπαιδευτικοῦ Ραδιοφώνου, σ. 284.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΑΤΡΟΥ

Χρυσάνθη, Κ.: Γκολντόνι «Ὁ ὑπρέτης τοῦ ἀφεντάδου» ΡΙΚ, σ. 75, Ἀ. Μύλλερ «Ὁ θάνατος τοῦ Ἐμποράκου», ΡΙΚ, σ. 109, Φρ. Σίλλερ («Μαρία Στοούαρτ») Ἐθνικὸ θέατρο, Γ. Θεοτοκά («Τὸ παιγνίδι τῆς τρέλλας καὶ τῆς φρονιμάδας»), ΡΙΚ, σ. 148, Σ. Μπέκετ «Περιμένοντας τὸν Γκοντό», ΡΙΚ, σ. 173.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γεωργιάδου, Πόλα: Γ. Σαραντάρη, σ. 79, Ν. Κουρρᾶ, σ. 149. Ὀλυμπίου Κίκα: Πάνου Πολυχρονόπουλου, Γ. Μολέσκη, Λ. Ἰερωνυμίδου, Μ. Γεωργίου, σ. 22, Ν. Φλόγα, Ρ. Κατσελλῆ, σ. 110, Χρ. Σολομωνίδης, Κυρ. Χατζηπῶνανου, Β. Κορφιώτη, σ. 257, Κ. Χρυσάνθη, σ. 285. Χατζηκωστή, Γ.: Α. καὶ Ι. Στυλιανοῦ, Ξ. Κοκόλη, Λ. Δρούλια, Ρ. Ἀργυροπούλου, σ. 212. Χρυσάνθη, Κ.: Ἀ. Παστελᾶ, σ. 78, Π. Πρεβελάκη, Π. Ἰωαννίδη, Ἐ. Ρόζου, Κ. Βαλέτα, σ. 173, Ἀ. Δεκαβάλλης, σ. 215, Γ. Δέλιος, Π. Φλώρου, σ. 258.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Παιδικὴ τέχνη στὴν Κύπρο, σ. 39. Δυὸ Τουρκικὲς Μινιατούρες, σ. 96-97. Ἀλεξανδράκη, Ἀ.: Σχέδιο ἀρ. 6, σ. 183, Σχέδιο ἀρ. 18, σ. 234, Σχέδιο ἀρ. 25, σ. 235, Σχέδιο ἀρ. 39, σ. 237, Σχέδιο ἀρ. 65, σ. 239, Σχέδιο ἀρ. 98, σ. 240. Κάνθη, Τ.: Σχέδιο, α' Ἐσώφυλλο τεύχους ἀρ. 124 Μακρῆς: Ν. Νικολαΐδης, σ. 254. Νικολαΐδης, Ν.: Ἡ Μονὴ τοῦ Ὁρους Σινᾶ, σ. 255.

ΓΕΝΙΚΑ: σ. 24, 80, 112, 151, 176, 216, 260, 286.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ: σ. 80, 151, 171, 176.

Ἡ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΕΚΑΤΟΜΗ
ΒΑΣΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΚΟΝΤΕΟΥ (Θεσσαλονίκη)

Γενικὴ Διεύθυνση:

Τάκη Γκοσιόπουλου
(Στέφανου Χρυσοῦ)
ΣΤΥΝΙΣΤΑΤΑΙ.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου

Τιμὴ £2,500 μίλες.

—Δὲν ξέρω.

—Μοῦ φαίνεται πὼς θὰ τὰ καταφέρῃ.

Ὁ Βροῦντος ἀναστατώθηκε.

—Κύριε Νίκο μου, γιὰ τὸ Θεό. Μὴ μὲ στέλνετε μονάχο ἐκεικίτω. Δὲ μπο-
ρῶ. Ὅσοι δὲ θὰ καλοπεράσω μὲ τὸ μηχανικό.

Τοῦ ἀπάντησα πὼς ἦταν ἀνοησίες αὐτά. Στὸ λιμάνι θάταν πολὺ καλύτερη ἢ
δουλειά. Σὰν ἀποθηκάριος. Ἦθελα ἐγὼ τὸ κακό του;

Δὲν ἐπέμενε. Μὲ κύταξε μονάχα παραπονεμένα:

—Καλά, κύριε Νίκο, θὰ πάω ἀφοῦ τὸ θέτε.

Μὰς ἀποχαιρέτησε τὴν ἄλλη μέρα ὅλους τόσο μελαγχολικά σὰ νᾶφευγε γιὰ
πάντα.

—Βρὲ Βροῦντο, τοῦπα γελώντας, πῶς κάνεις ἔτσι; Δέκα μίλια πᾶς. Ἐγὼ
δυσὸ φορὲς τὴν ἐβδομάδα θᾶρχωμαι κάτω. Καὶ νὰ δῆς πὼς θὰ συνηθίσῃς καὶ μὲ τὸ
μηχανικό.

Ὁ κ. Μαυρίδης τοῦδωσε ὅλες τὶς σχετικὲς ὁδηγίες. Τὸ μηχανικό θὰ τὸ σεβό-
ταν, βέβαια, μὰ ὅσα στραβά ἔβλεπε θὰ τ' ἀνάφερνε ἀμέσως στὸ Γραφεῖο. Δὲν εἶχε
νὰ φοβηθῆ τίποτα αὐτός. Τὰ παρακάτω ἦταν ἄλλων δουλειά.

Ἄκουγε σκεπτικὸς. Ἴσως νὰ ὑποψιαζόταν πὼς αὐτὰ ὅλα τὰ μερδεύματα κ' οἱ
καταγγελίες δὲ θᾶχαν καλὸ τέλος.

Τὴν τελευταία στιγμή δοκίμασα νὰ τὸν παρηγορήσω μὰ δὲν παρηγορήθηκε,
μοῦ τὸ μαρτυροῦσαν τὰ μάτια του. Κ' ἔφυγε.

Ἄπ' τὸ λιμάνι μοῦ τηλεφωνοῦσε κάθε μέρα.

—Καλημέρα, κύριε Νίκο.

—Καλημέρα, Βροῦντο. Θεὸς τίποτα;

—Ὅχι. Ἦθελα μονάχα νὰ δῶ τί κάνετε.

—Καλὰ εἶμαι, καλὰ.

Ὅταν κατέβαινα κάτω δὲν ἤξερε πὼς νὰ δεῖξῃ τὴ χαρὰ του ποῦ μ' ἔβλεπε.

—Κύριε Νίκο μου.

Ἄφ' ἑτέρου ὁ κ. Μαυρίδης γυρνοῦσε κάθε φορὰ ἱκανοποιημένος ἀπ' τὸ λιμάνι.

—Φαίνεται πὼς κάνει καλὰ τὴ δουλειά του.

Δὲν ἤξερε, βέβαια, ὁ κ. Μαυρίδης πόσο φοβόταν κ' ἀντιπαθοῦσε τοὺς μηχανι-
κοὺς ὁ Βροῦντος. Ἐγὼ, ὅμως, ποῦ ἤξερα τὸν ρωτοῦσα συχνὰ πὼς περνοῦσε μὲ τ'
ἀφεντικό του.

—Καλά, κύριε Νίκο, πολὺ καλὰ.

Τὸν πίεζα νὰ μοῦ πῆ τὴν ἀλήθεια.

—Ἀφοῦ πάω καλὰ;

—Τῶδες, λοιπόν, ποῦ φοδόσουνα;

Ὅστόσο μοῦῖλεγε ψέματα ὁ Βροῦντος. Δὲν περνοῦσε καλὰ μὲ τὸ μηχανικό.
Τᾶμαθα ὅλα ὕστερα. Τᾶμαθα ἓνα πρῶτ' ποῦ πήρα ἀπ' τὰ Κεντρικά ἓνα σημεῖωμα
τοῦ κ. Μαυρίδη. «Ὁ κ. Γενικός Διευθυντής μοῦ λέει πὼς ἀπολύεται ὁ Βροῦντος.
Φροντίστε ἀμέσως νὰ τοῦ πάρτετε τὰ κλειδιά τῆς ἀποθήκης».

—Τί;

Κύταξα τὸ χαρτί κι' ἀπ' τὶς δυὸ μεριές. Δὲν ἔγραφε τίποτ' ἄλλο. Δυὸ γραμμές; Δυὸ γραμμές. Ἀπολύεται. Καὶ τὰ κλειδιά.

Τηλεφώνησα στὸ Βροῦντο νᾶρθη. Κ' ἐκεῖνος ἦρθε τὸ μεσημέρι. Τὸν περίμενα μονάχος στὸ Γραφεῖο. Κρατοῦσε στὸ χέρι τὰ κλειδιά. Δὲ μὲ ρώτηξε τί τὸν ἤθελα. Ἦξερε.

—Τὰ κλειδιά, κύριε Νίκο.

Τοῦ εἶπα:

—Γιατὶ δὲ μοῦλεγες πὼς δὲν περνοῦσες καλὰ μὲ τὸ μηχανικό;

—Δὲν ἤθελα νὰ σᾶς στενοχωρέσω. Καὶ δὲν ἤθελα κιόλας νὰ πῆτε πὼς δὲ βγῆκε ἡ δουλειὰ σωστὴ ἀπ' τὸ χέρι μου.

—Δάθος σου, Βροῦντο.

Σώπασε μισὸ λεπτό.

—Εἶναι κακὸς ἄνθρωπος. Νᾶβλεπες πόσο θύμωνε καὶ φώναζε. Τοῦ βαρυσφάνηκε πού τοῦ πήρατε τὰ κλειδιά. Σήμερα μοῦ τόπε πὼς θάρχόταν ἐντολὴ νὰ μὲ διώξουν.

—Βροῦντο, ἐγὼ φταίω.

Δὲν τὸ δέχτηκε.

—Ἦταν νὰ γίνη, κύριε Νίκο.

Τὶς ἄλλες μέρες τὸν ἔστειλα ἐργάτη σ' ἄλλες δουλειές. Ἔπρεπε νὰ δουλέψῃ ὁπουδήποτε πιά. Μὰ ὁ κ. Μαυρίδης ὅταν τοῦ τ' ἀνάφερα μοῦ ζήτηξε νὰ τὸν διώξω ὀλότελα. Τοῦ ἀπάντησα πὼς ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τὸν ἀπέλυσε μονάχα ἀπ' τὴν ἀποθήκη τοῦ λιμανιοῦ.

—Δὲν ξέρω ἐγὼ. Μπορεῖ νὰ θυμώσῃ.

—Καλὰ, δὲν τὸν ρωτᾶτε;

Γέλασε. Δὲ μοῦ ἄρσε τὸ γέλιο του.

—Μὰ τί λέτε τώρα; Νὰ κάθωμαι νὰ ζαλιζῶ τὸν κ. Γενικό γιὰ τέτοια πράγ-

—Κάντε το γιὰ τὸ χατήρι τοῦ Βροῦντου. Ἐγὼ θὰ τῶκανα.

Μὰ τὸ συζητούσα ἀκόμα; Καλὸς ἦταν, πολὺ καλὸς μὰ ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς δὲν τὸν θέλει.

—Κι' ὅμως φταίμε κ' ἐμεῖς.

—Καλὰ, φταίμε. Τὶ νὰ τοῦ κάνουμε;

Δὲν ξέρω πὼς τόπα στὸ Βροῦντο πὼς δὲν ἦταν δεχτὸς σὲ καμμιά δουλειά.

—Οὔτε στίς γαλαρίες;

—Οὔτε.

Ἦμεινε σκυφτὸς καὶ σκεφτικὸς.

Κ' ἔφυγε τ' ἄλλο πρωτὶ. Δὲν ξέρω γιὰ πού, δὲν ξέρω ἂν ὑπῆρχε μέρος νὰ πάη.

(1938).

ΜΙΑ ΓΡΙΑ

Ἐπάρχουν κάποιες φίλιες μυστικές, ἀμίλητες καὶ παράξενες σὰν τὴ φιλία μου μὲ τὴ γριά Ἀνάστα. Γεννιένται ἔτσι οἱ φίλιες αὐτές:

Τὸ σπίτι της ἦταν στὸ δρόμο μου. Τέσσερις, πέντε, ἕξι φορές τὴ μέρα, πρωτὶ μεσημέρι, ἀλόγιομα θὰ περνούσα ἀπὸ μπροστά της καθὼς ἐκείνη καθόταν σχεδὸν πάντα στὴν πόρτα, τὸ χειμῶνα στὴ λιακάδα, τὸ καλοκαίρι στὴ δροσιά. Ἐκείνη καὶ τὸ μπαστούνι της — ἓνα μαῦρο ξεθωριασμένο μπαστούνι ἀκουμπημένο πλάι της στὸν τοῖχο. Τὸ μπαστούνι χρειάζεται γιὰ νὰ περπατᾶς, νὰ διώχνης κάνα σκυλι ἢ τὰ σπουργίτια ἀπ' τὸ στᾶρι τὸ πλυμένο κι' ἀπλωμένο στὸν ἥλιο.

Ἴσως νᾶταν ὀγδόντα χρονῶν ἡ γριά, ἴσως νᾶταν ἐνενήντα. Ὅταν περάσουν ὀρισμένη ἡλικία αὐτὲς οἱ γριὲς δὲν τις καταλαβαίνεις πιά πόσων χρονῶν εἶναι, λὲς καὶ τὰ χρόνια ποὺ ἐπακολουθοῦν χάνονται στὸ σωρὸ τῶν ἄλλων καὶ δὲν ἔχουν σημασία, δὲ λογαριάζονται, δὲ προσθέτουν.

Εἶχε τὰ κοκκαλιάρικα, ἀφρυδατωμένα χέρια τῶν γριῶν, εἶχε τ' ἀναιμικό, ἄσπρο καὶ γεμάτο ρυτίδες πρόσωπο τῶν γριῶν ποὺ περιγράφει ἀδιάφορα πιά τὰ ὀστά ποὺ τόσα χρόνια ἀπεκρῦθαμε.

Τὴ χαιρετούσα — δὲν ξέρω πότε ἄρχισα νὰ τὴ χαιρετῶ. Κ' ἐκείνη μοῦ ἀπαντοῦσε θερμὰ — μὲ κυτοῦσε στὰ μάτια καὶ μοῦ ἀπαντοῦσε:

—Καλημέρα, γιέ μου, καλημέρα.

Μ' ἔτρωγε μὲ τὸ βλέμμα της, τὸ γλυκό, μαλακό, ἄχρουν βλέμμα της. Ἡ φωνή της ἦταν ἀδύνατη, ἀργή καὶ συρτή.

—Καλημέρα, γιέ μου.

Πρέπει νὰ μ' ἀγαποῦσε ἡ γριά Ἀνάστα. Ἄκουγα τὸ χαιρετισμὸ της διπλό, τριπλό νὰ φτερουγίζη πίσω μου καθὼς ἀπομακρυνόμουνα.

—Καλημέρα, γιέ μου, καλημέρα, καλημέρα.

Καὶ τὴν ἀγαπούσα κ' ἐγώ. Καμμιά φορὰ δὲ στάθηκα νὰ τὴν κουβεντιάσω μὰ τὴν ἀγαπούσα. Καὶ δὲ μπορούσα νὰ περάσω χωρὶς νὰ τὴ χαιρετήσω. Μοῦ φαινόταν πὼς δὲ θ' ἄντεχα στὸ παράπονο τῶν ματιῶν της — λυποῦνται τόσο εὔκολα οἱ γέροι καὶ τόσο πολὺ.

Ὡσπου ἦρθαν ἐκεῖνες οἱ θλιβερὲς μέρες μὲ τὴ σφοδρὰ ποὺ μ' ἔκανε νὰ τὰ μισῶ ὅλα. Στὰ εἰκοσιδύο σου χρόνια εὔκολα τὰ μισᾶς ὅλα, εὔκολα βαρύνεται τὸν κόσμον στὴ μικρὴ ἀγροτικὴ πόλη. Καὶ δὲ χαιρετᾶς οὔτε τὴ γριά Ἀνάστα πιά. Περνᾶς σκυφτός, κατορθώνεις νὰ περνᾶς σκυφτός κάτω ἀπ' τὸ παραπεμπμένο βλέμμα της ποὺ τὸ νοιώθεις νὰ σὲ ψηλαφᾶ, νὰ τρέχη ἀπάνω σου, νὰ σοῦ κόβη τὸ δρόμον.

Κ' ἐκεῖνο, λοιπόν, τὸ πρωτὶ περνούσα τὸ ἴδιο σκυφτός καὶ πεισιμαωμένος. Ὅμως δὲν τὴν εἶχα προσπεράσει καλά-καλὰ καὶ ξαφνικὰ μὲ σταμάτησε ἡ ἀδύνατη καὶ θερμὴ φωνή της:

—'Υπομονή, γιέ μου. 'Υπομονή, υπομονή, υπομονή.

Τί; Γύρισα καὶ τὴν κύταξα. Μὲ κυτοῦσε κι' αὐτή. Μὲ κυτοῦσε σταθερὰ κ' ἐπίμονα. Τὰ ἤξερε ὅλα ὡς κ' ἡ γριά 'Ανάστα; Τὰ ἤξερε, τὸ διάβασα καθαρὰ στὸ δλέμμα της.

—'Υπομονή, γιέ μου, νὰ σὲ χαρῶ.

Κυταχτήχαμε ἔτσι στὰ μάτια μισὸ λεπτό, ἓνα λεπτό. Ὅστερα προχώρησα χωρὶς νὰ πῶ λέξη.

(1940)

ΒΙΧΤΩΡΙΑ

(Στὴ «Βιχτώρια» τοῦ Χάμσον)

Δὲν πῆδηξε μὲ τὴν τρέλλα τῶν δέκα τῆς χρόνων. Τὸ ξανθὸ κεφαλάκι τῆς πρόβαλε μέσ' ἀπ' τὸ κόκκινο βιβλίον σκεπτικὸ, πολὺ σκεπτικὸ. Ἐρχόταν ἀπὸ μιὰ βόρεια πατρίδα, ἀπὸ ἓνα ἐρημικὸ πύργον μέσ' στὸ δάσος. Κ' ἐκεῖνος, ὁ Γιοχάννες, ὁ γιὸς τοῦ φτωχοῦ μιλωνᾶ, περπατοῦσε πλατὶ τῆς ὁμορφος σὰν τὸν ἥλιον (ἦταν κ' ἡ Βιχτώρια ὁμορφη σὰν τὸν ἥλιον) καὶ δυνατὸς σὰν τ' ὀρητικὸ νερὸ ποὺ χτυποῦσε τίς φτεροῦνες τοῦ μύλου. Εἶχε, λει, πολλὰ ὄνειρα κ' ἤθελε νὰ τῆς τὰ πῆ μιὰ μέρα, νὰ τῆς τὰ πῆ ὅπως τ' ἄλεγε στὰ δένδρα, στὰ πουλιά, στὶς πεταλοῦδες, στὰ μυρμηγκία — τὸν ἀγαπούσαν, ἦταν οἱ σύντροφοὶ τοῦ τὰ δένδρα, τὰ πουλιά, οἱ πεταλοῦδες, τὰ μυρμηγκία. Καὶ τῆς τὰ εἶπε. Τῆς τὰ εἶπε στὸ παλιὸ λατομεῖον ποὺ τὴν εἶχε πάει νὰ τῆς δείξῃ τὴ σπηλιά του. Μὰ ὅσα τῆς εἶπε ἦταν ψέματα. Τ' ὄνειρό του ἦταν ἓνα μονάχα: Ἐκεῖνη. Αὐτὸ τ' ὄνειρον ἤξεραν καὶ τὰ δένδρα, τὰ πουλιά, οἱ πεταλοῦδες, τὰ μυρμηγκία. Δὲν τοὺς εἶχε πῆ τίποτ' ἄλλο, δὲν εἶχε τίποτ' ἄλλο νὰ τοὺς πῆ.

—Βιχτώρια, μὴν ἀγαπήσης τὸν Ὄττο, γιατί σ' ἀγαπῶ ἐγώ.

Αὐτὸ ἤθελε νὰ τῆς πῆ, μὰ δὲν τῆς τόπε. Καὶ τῆς μίλησε γιὰ πριγκηπέσσεσ ἐτσι σὰν τὰ παραμῦθια. Κ' ἐτσι σὰν τὰ παραμῦθια πίστεψε ἡ Βιχτώρια — πῶς νὰ μὴν πιστέψῃ, πῶς νὰ μαντέψῃ τὴν ἀγάπη ἓνα κοριτσάκι δέκα χρόνων; Πίστεψε πῶς ὁ Γιοχάννες θάβρισκε μιὰ μέρα τὴν πριγκηπέσσα του. Ὡστόσο τοῦπε:

—Γιοχάννες, ὅταν τὴ βρῆς μὴν τὴν κάνῃς γυναίκα σου.

Βιχτώρια, δὲν εἶδες τ' ὄνομά σου χαραγμένο στὴν πέτρα; Νομίζεις πῶς ἐτσι εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε χαράσσονται στὶς πέτρες τὰ ὀνόματα; Ἄχ, Βιχτώρια, ἦσουν ἀκριβῶς δέκα χρόνων, οὔτε μιὰ στάλα περισσότερο.

Βιχτώρια, εἶναι πολλὰ χρόνια ποὺ διάβασα τὸ κόκκινο βιβλίον καὶ δὲ θυμᾶμαι πιά γιατί δὲν παρθήκατε μὲ τὸ Γιοχάννες. Θυμᾶμαι, ὅμως, τὴν ἀγάπη σας. Θυμᾶμαι τὸ κλαδάκι τῆς ἐλιᾶς ποῦθελος νὰ τοῦ στείλῃς, θυμᾶμαι τὸ Γιοχάννες ποῦπε στὸν ἀραβωνιαστικὸν σου τὸν Ὄττο (τὸν Ὄττο, τὸν πλούσιον κορδωμένο ἀξιωματικὸν) πῶς μποροῦσε πολὺ καλὰ νὰ τὸν διπλώσῃ καὶ νὰ τὸν βάνῃ στὴν τσέπη του. Ἦταν ὑπέροχος ἐκεῖνη τὴ στιγμή ὁ Γιοχάννες, Βιχτώρια. Θυμᾶμαι ἀκόμα πῶς ζοῦσε ὁ Γιοχάννες χρόνια μὲ τ' ὄνειρό σου στὴν πόλιν κ' ἐσὺ χρόνια μὲ τ' ὄνειρό του στὸν ἐρημικὸν πύργον (Ἄ, ὄχι. Ἐπρεπε νὰ ἤξερες λιγάκι πόσο σὲ συλλογιζόμουν, Βιχτώρια! — Ἀγαπητὲ Γιοχάννες, εἶναι παράξενον νὰ σκέφτωμαι πῶς δὲν ἔκανα τίποτ' ἄλλο στὴ ζωὴ μου παρὰ νὰ σ' ἀγαπήσω μονάχα. Ἦρθα στὸν κόσμον, σ' ἀγάπησα καὶ τώρα φεύγω. Θυμᾶμαι πῶς τὰ γράφει αὐτὰ τὸ κόκκινον βιβλίον).

Δὲν ξέρω ὕστερα, Βιχτώρια. Δὲν ξέρω ὕστερα, Γιοχάννες. Ὅλα τ' ἄλλα

σβήστηκαν ἀπ' τὴ θύμησή μου. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ κακό. Κι' αὐτὸ εἶναι πάντα τὸ κακὸ πὺν δὲ λογαριάζουμε πὺς θάρθη ὁ χρόνος καὶ θὰ σβήση τ' ἄλλα καὶ θὰ μᾶς ἀφήση μετέωρους, ἀδικαιολόγητους, παράξενους.

Βιχτώρια, τὸ στερνὸ σου γράμμα τὸ εἶχα διαβάσει πολλές φορές μαζί μὲ τὸ Γιοχάννες. Καὶ θυμᾶμαι πὺς κάθε φορά πὺν τὸ διάβαζα ἔκλαια (Ἦμωνα δεκαεχτὸ χρόνων; Ὁχι. Νοιώθω πὺς καὶ τώρα εἶμαι ἔτοιμος νὰ ξανακλάψω). Καὶ θυμᾶμαι καὶ τὸ Γιοχάννες ὅταν τοῦπαν πὺς πέθανες.

—Τί; Πέθανε ἡ Βιχτώρια;

Δὲν κλαίει. Ψηλαφᾶ μονάχα μὲ τὰ χέρια σὰν τυφλός, ψηλαφᾶ σὰν τυφλός.

(1940)

Η ΠΕΡΣΟΥΛΑ, ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΩΝ

Κάθε Σάββατο δυὸ πεταλοῦδες τριγυρνοῦσαν ὀλημέρα ἀνήσυχες καὶ βιαστικὲς στὸ σπίτι τοῦ Στεφανῆ τοῦ Μουχτάρη. Ἦταν οἱ κόρες τοῦ ἠ Κωσταντινιά κ' ἡ Περσοῦλα.

Πρὶν ἀκόμα χαράξῃ τὸ φῶς ξυπνοῦσαν τὴν ἴδια στιγμὴ κ' οἱ δυὸ κ' ἔσπρωχναν (σ' ἓνα κρεββάτι κοιμόντουσαν) τὴν ἴδια στιγμὴ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη.

—Δὲν κοιμᾶμαι, καλέ.

—Δὲν κοιμᾶμαι, καλέ.

Ἐρχόταν ὁ Δημήτρης τὸ Σάββατο, ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς Κωσταντινιάς, κ' εἶχαν ἓνα σωρὸ δουλειές.

Μόλις τρεῖς μῆνες εἶχε ποῦ ἀρραβώνιασαν μὰ τᾶχαν μιλημένα ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Δημήτρης ἦταν δασοφύλακας στὸ χωριὸ τους.

—Στεφανή, νὰ μοῦ φυλάξῃς τὴν Κωσταντινιά.

Εἶχε κάνει ἕξι ὀλάκερα χρόνια στὸ χωριό. Ὡσπου βαρέθηκε τὶς περιοδεῖες καὶ τὶς πυρκαϊὲς καὶ τὰ κλεμμένα ξύλα καὶ τὰ παράτησε μιὰ μέρα ὅλα καὶ κάθησε στ' Ἀκρωτήρι νὰ δουλέψῃ τὰ χτήματά του, νοικοκύρης, χωρὶς νάχῃ κανένα στὸ κεφάλι του.

Ὡστόσο ἐκεῖνα τὰ δύσκολα ἕξι χρόνια τοῦ εἶχαν χαρίσει τὸ Στεφανή καὶ τὴν Κωσταντινιά.

Ἡ Περσοῦλα ἦταν ἡ μικρότερη ἀδερφή τῆς Κωσταντινιάς. Ἦταν ἓνα κοριτσάκι δεκαπέντε χρονῶν μὲ κάτι μεγάλα μελισσόχρωμα μάτια ποῦ σπίνιζαν μιὰ περιέργη λάμψη — ἂν μποροῦσες ν' ἀρπάξῃς τὴν περιέργη λάμψη στὴ μισὴ στιγμή ποῦ στεκόντουσαν νὰ σὲ κυτᾶξουν (Ἀκριβῶς μισὴ στιγμούλα. Ἐπειτα ἔτρεχαν ἄλλοῦ, ἔτρεχαν γύρω σὰν κυνηγημένα, σὰ φοβισμένα, σὰ βιαστικά — δὲν ξέρω).

Κ' ἦταν ἡ Περσοῦλα ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ξεχωριστὰ πλασματάκια ποῦ ἀραιὰ καὶ κάπου-κάπου τ' ἀπαντᾶς, μὲ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς στὴ φωνή τους, στὸ γέλιο τους, στὸ περπάτημά τους, σ' ὅλα τους.

Ἡ Περσοῦλα ἦταν ἡ πρώτη ποῦ τῆς ἑομολογήθηκε ἡ Κωσταντινιά τὴν ἀγάπη της γιὰ τὸ Δημήτρη. Εἶχαν πέσει νὰ κοιμηθοῦν καὶ τῆς τόπε ἔτσι δειλά, σιγανά.

Σκίσησε ἡ Περσοῦλα.

—Ἀλήθεια;

Δὲν προσποιήθηκε πὼς δὲν ἤξερε ἀπὸ τέτοια.

—Ἀλήθεια;

Βγῆκε χαρούμενη κ' ἔκπληκτη ἢ ἐρώτησέ της. Καὶ μέσ' στὸ σκοτάδι ἀνασάρωσε τὸ κεφάλι νὰ κυτᾶξῃ τὴν ἀδερφή της. Τὴν ἀγκάλιασε σφιχτὰ καὶ τὴ φίλησε δυὸ, τρεῖς, πέντε, δέκα φορές.

Εἶπαν πολλὰ ἐκεῖνῃ τὴ νύχτα. Κι' ὅταν σόπασαν γιὰ νὰ κοιμηθοῦν δὲν κοι-

μόντουσαν. Ἐμειναν ἔτσι ἓνα τέταρτο, μισή ὥρα. Ἡ Περσοῦλα μίλησε πρώτη.

—Κοιμᾶσαι, Κωσταντινιά;

—Ὅχι.

—Ὡστε τὸν ἀγαπᾶς τὸ Δημήτρη;

—Ναί.

Δεύτερο ἀγκάλιασμα καὶ φιλία (Ἦταν περιέργο αὐτὸ τ' ἀγκάλιασμα καὶ τὰ φιλία).

Τὰ μιλούσαν πιά ταχτικά. Καὶ τὶς ἔσμιγε περισσότερο τώρα ἓνας ἀλλοιώτικος δεσμός. Πόσα δὲν εἶχαν νὰ ποῦν. Ὀλημέρα κρυφοκουβέντιαζαν καὶ δὲ χόρταιναν. Καὶ βέβαια ἐκείνη πού διηγόταν τὶς ἱστορίες — ἀθῶα εἰδυλλιακὰ ἐπεισοδιάκια — ἦταν ἡ Κωσταντινιά πού τὶς εἶχε. Ἡ Περσοῦλα ἀκούγε γεμάτη χαρὰ — μιὰ παράξενη χαρὰ.

—Λοιπόν;

Ὡσπου ἀρραβωνιάστηκαν ὁ Δημήτρης κ' ἡ Κωσταντινιά. Πόσο χάρηκε ἡ Περσοῦλα. Τόσο πού σίγουρα θὰ νόμιζες πὼς αὐτὴ ἀρραβωνιοζόταν.

—Νὰ κοιπιάσετε. Ἀρραβωνιαζόμαστε.

Ἐπειτα ἄρχισαν τὰ Σάββατα πού ἐρχόταν ὁ ἀρραβωνιαστικὸς ἀπ' τ' Ἀκρωτήρι. Κ' ἦταν αὐτὰ τὰ Σάββατα πού χανόταν ὀλοτέλα ἡ ἡρεμὴ προσομὴ τῆς Κωσταντινιάς μέσ' στοῦ χειμαρροῦ τῆς Περσοῦλας. Μιὰ φορὰ στὴν πόρτα ἡ Κωσταντινιά, δέκα ἡ Περσοῦλα. Περπατᾷ ἡ Κωσταντινιά, τρέχει ἡ Περσοῦλα. Τρέχει ἡ Κωσταντινιά, πετᾷ ἡ Περσοῦλα.

—Αὐτὸς εἶναι!

Μπορεῖ, δὲν ξέρω, νὰ ὑπῆρχε μιὰ περιέργη ψυχολογία στ' ὄλο θέμα. Λέω, ἐπὶ παραδείγματι, πὼς γιὰ τὴν Περσοῦλα ὁ Δημήτρης ἦταν καὶ τῶν δυὸ, ἐρχόταν καὶ γιὰ τὶς δυὸ κάθε Σάββατο. Τῆ βέρα τῆ φόρεσε, βέβαια, ὁ παπᾶς στὴν ἀδερφή της. Αὐτὸ δὲν τ' ἀρνιόταν κ' οὔτε σκέφτηκε οὔτε θέλησε καμμιά φορὰ νάταν ἀλλοιώτικα. Ὁ Δημήτρης ἦταν ἀρραβωνιαστικὸς τῆς Κωσταντινιάς. Ἐτσι ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ἔτσι ἔγινε κ' ἔτσι ἔπρεπε νὰ μείνῃ. Ὅμως δὲν ἔβλεπε πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ ὑπάρχη καὶ κάποια ἄλλη κυριότητα ἄσχετη μὲ τὴ βέρα καὶ γι' αὐτὸ δὲν καταλάβαινε γιὰτι θᾶπρεπε νὰ χαιρέται λιγώτερο ἀπ' τὴν ἀδερφή της ὅταν ἐρχόταν ὁ Δημήτρης.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει αὔριο-μεθαύριο θὰ παντρευόντουσαν ὁ Δημήτρης κ' ἡ Κωσταντινιά κ' ἡ Περσοῦλα θάνοιωθε σὰ νὰ παντρευόταν ἡ ἴδια.

—Νὰ κοιπιάσετε. Παντρευόμαστε.

Ὡς τὸ μεσημέρι τὰ εἶχαν ἐτοιμάσει αὐτὸ τὸ Σάββατο ὄλα, ντύθηκαν καὶ περίμεναν — δυὸ πεταλοῦδες πού δίπλωσαν τὰ φτερά τους καὶ περίμεναν.

Κι' ὁ Δημήτρης ἦρθε κατὰ τὶς τέσσερις. Πῆρε τ' ἄλογο ἡ Κωσταντινιά νὰ τὸ δέση καὶ νὰ τὸ ποτίσῃ, ἔτρεξε ἡ Περσοῦλα νὰ ρίξῃ νερὸ στοῦ Δημήτρη νὰ ξεπλυθῇ.

—Μᾶς («μᾶς») ἄργησες, τοῦπε γελαστά.

—Ὅχι, γιὰτι;

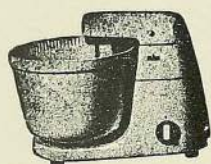
—Ἴσως γιὰτι σηκωθήκαμε πολὺ πρωῖ. Μᾶς φάνηκε ἓνας αἰώνας.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΗΛΙΑΔΗΣ ΛΤΔ.

Χωρίς Δεφτά;

ΛΕΥΚΩΣΙΑ
ΛΕΜΕΣΟΣ
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ
ΛΑΡΝΑΚΑ
ΜΟΡΦΟΥ

BRUNN
«ΟΙΚΙΑΚΑ
MIXERS»

GALA

ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ
10 ΤΥΠΩΝ
ΑΥΤΟΜΑΤΑ - ΗΜΙΑΥΤΟΜΑΤΑ

Parkinson
Cowan PC

«ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ»
ΙΟΥΕΤΗΣ ΔΩΡΕΑΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΙΣ

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΓΚΑΖΙΟΥ

ΚΟΥΖΙΝΑΙ
ΠΛΥΝΤΗΡΙΑ

ΤΗΛΕΟΡΑΣΕΙΣ

Pam

ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

PHONOOLA

ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΙΑ ΜΟΔΕΛΛΩΝ
25' ΕΓΧΡΩΜΕΣ

ΨΥΓΕΙΑ ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΨΥΓΕΙΑ ΟΙΚΙΑΚΑ

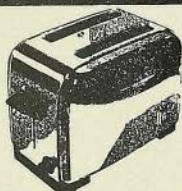
(ΜΕ ΞΕΧΩΡΙΣΤΟΝ
ΘΑΛΑΜΟΝ)

IGNIS

ΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ
12.000 ΨΥΓΕΙΩΝ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΣ

GALA

ΨΥΓΕΙΑ
ΟΙΚΙΑΚΑ - ΕΜΠΟΡΙΚΑ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΣΙΔΗΡΑ - ΚΑΠΗΡΩΘΗΚΕΣ
ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ
ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ

ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !
ΠΑΙΓΝΙΔΙΑ !

ΔΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ

Η ΕΓΓΥΗΣΙΣ ΜΙΑΣ ΚΑΛΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΤΔ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ: ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λεωφόρος Όμηρου 30 — Τηλ. 76235/6/7

Ταχ. Κιθ. 1352 — Τηλεγρ. "PANCYPRIAN"

Γραφείον Λονδίνου: **308, Regent Str. W.1.**

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΛΕΜΕΣΟΣ	: 'Ακίνητα Σπ. Παυλίδη (1ος όροφος) 'Οδός 'Αγίου 'Ανδρέου,	Τηλ. 4000
ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ	: Γωνία Σταδίου & 'Ελευθερίας,	Τηλ. 63292
ΛΑΡΝΑΞ	: Ζήνωνος Κιτιέως 111,	Τηλ. 3148

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ:

ΜΟΡΦΟΥ	: 'Αγίου Γεωργίου 2.	
ΠΑΦΟΣ	: Λεωφόρος Μακαρίου Γ' 127Α,	Τηλ. 2500

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ:-

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΘΡΑΥΣΕΩΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΩΝ κ.λ.π.

ELLA PLAN — ΜΑΘΗΤΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ